



Έτος Ε΄.

ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ 1877.

Φυλ. Γ΄

## ΑΙ ΕΠΤΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ ΤΗΣ ΑΣΙΑΣ.

Λ. 123

### Η ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑ.

• Καί τῷ ἀγγέλῳ τῆς ἐν Φιλαδελφείᾳ ἐκ-  
κλησίας γράψον, Ἰδοὺ λέγει ὁ Ἅγιος, ὁ ἀλη-  
θινός, ὁ ἔχων τὴν κλεῖδα τοῦ Δαβὶδ, ὁ ἀνοί-  
γων καὶ οὐδεὶς κλείει, καὶ κλείει καὶ οὐδεὶς ἀ-  
νοίγει· οὐδὲ ἴσους τὰ ἔργα· Ἰδοὺ δέδωκα ἐνώ-  
πιόν σου θύραν ἀνεμωμένην, καὶ οὐδεὶς δύνα-  
ται κλείσαι αὐτήν· ὅτι μικρὰν ἔχεις δύναμιν,  
καὶ ἐτήρησάς μου τὸν λόγον, καὶ οὐκ ἤρνήσω  
τὸ ὄνομά μου. Ἰδοὺ δίδωμι ἐκ τῆς συναγω-  
γῆς τοῦ Σατανᾶ τῶν λεγόντων ἐαυτοὺς Ἰου-  
δαίους εἶναι, καὶ οὐκ εἰσίν, ἀλλὰ ψεύδονται·  
ἰδοὺ ποιήσω αὐτοὺς ἵνα ἤξωσι καὶ προσκο-  
πήσωσιν ἐνώπιον τῶν ποδῶν σου, καὶ γινώσκῃς  
ὅτι ἐγὼ ἠγάπησά σε. Ὅτι ἐτήρησας τὸν λό-  
γον τῆς ὑπομονῆς μου, κἀγὼ σε τηρήσω ἐκ  
τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ τῆς μελλούσης ἔρχε-  
σθαι ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης, πειράσαι τοὺς  
κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς. Ἰδοὺ ἔρχομαι τα-  
χύ· κράτει ὁ ἔχεις, ἵνα μηδεὶς λάβῃ τὸν στέ-  
φανόν σου. Ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν στέλλον

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Γ.)

ἐν τῷ ναφ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ ἔξω οὐ μὴ ἐξ-  
έλθῃ ἔτι, καὶ γράψω ἐπ' αὐτὸν τὸ ὄνομα τοῦ  
Θεοῦ μου, τῆς καινῆς Ἱερουσαλὴμ, ἣ κατα-  
βαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μου,  
καὶ τὸ ὄνομά μου τὸ καινόν. Ὁ ἔχων οὗς  
ἀκουσάτω τί τὸ Πνεῦμα λέγει ταῖς ἐκκλη-  
σίαις. »

(Ἀποκάλ. γ΄. 7).

Ἡ σειρά τοῦ ὄρους Τρωίλου ἐστὶ τὸ κέν-  
τρον περὶ ὃ αἱ πλείσταί τῶν ἐκκλησιῶν τῆς  
Μικρᾶς Ἀσίας κείνται δίκεν μικροῦ συμ-  
πλέγματος. Πέραν πρὸς ἀνατολὰς ἐν τῷ  
ἄκρῳ τῶν Β—Α. κατωφερειῶν τοῦ ὄρους  
τούτου, 90 περίπου μίλια μεσογειῶς ἀπὸ  
τῶν Σάρδεων, δύο πεδιάδες συγκεντροῦν-  
ται, ἡ τοῦ Ἑρμου ἀπ' ἑνὸς καὶ ἡ τοῦ Μαι-  
άνδρου ἀπ' ἑτέρου. Ἡ χώρα αὕτη δεσπόζει  
πάσης ἄλλης ἐκ τῶν πλησίον· διότι ἡ κεν-  
τρικὴ αὐτῆς θέσις προσελκύει πρὸς ἐκεῖνο  
τὸ μέρος τὸ ἐμπόριον τοῦ ἐσωτερικοῦ, ὑπερ-  
ἀποστέλλεται ἐκεῖ ἵνα μεταδιδασθῇ πρὸς  
τὴν παραλίαν εἴτε διευθυνόμενον εἰς Σμύρνην  
εἴτε εἰς Ἐφεσον. Ἐνταῦθα ἐν τῇ ἄκρᾳ τῆς  
ἠφαιστειώδους χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας

Ἄτταλος Β'. ὁ Φιλάδελφος βασιλεὺς τῆς Περγάμου ἐθεμελίωσε χάριν ἐμπορικῶν σκοπῶν, τῷ 140 Π. Χ., πόλιν, ἣν περιτειχίσας ὠνόμασεν αὐτὴν, κατὰ τὸν συρμόν τῶν ἀρχαίων μοναρχῶν, ἐκ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ὀνόματος, Φιλαδέλφειαν. Ἡ πόλις αὕτη διαφέρει κατὰ τοῦτο τῶν ἄλλων αὐτῆς ἀδελφῶν ἐκκλησιῶν ἅτε μὴ ἔχουσα κύκλον μυθικῆς ἀρχαιότητος περὶ τῆς ἀρχῆς αὐτῆς καὶ διότι παλαιαὶ ἱστορίαι νυμφῶν ἢ ἡρώων λιχνισθέντων ἐν τῇ χώρᾳ τῆς δὲν περιέβαλον αὐτὴν μετὰ ἀγιότητος, οὐδὲ ἐξέλεξαν ἐπιτόπιόν τινα δεισιδαιμονίαν πρὸς ἀστυκοὺς αὐτῆς ἐπαίνους· δι' ὃ δὲν ἠδύνατο ν' ἀμιλλᾶται πρὸς τὰς Σάρδεις ἢ τὴν Πέργαμον καυχωμένη περὶ παρελθόντος βασιλικοῦ ἢ αὐτοκρατορικοῦ μεγαλείου. Κτισθεῖσα ἐπὶ τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Κογάμου, ὅστις ῥέων διὰ τῆς πεδιάδος ἐνοῦται μετὰ τοῦ Ἔρμου πλησίον τῶν Σάρδεων, καὶ ἐπὶ τῶν μεθορίων τῆς Λυδίας καὶ Φρυγίας, σπουδαιότητα ἐκέκτητο μόνον τὸ σημαντικόν τῆς ἐμπορίου, καὶ πολιτικῶς προσεκολλήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ δικαιοδοσίᾳ τῶν Σάρδεων.

Οἱ ταπεινότεροι λόγοι οἱ ἀκριβῶς ὀπίσω αὐτῆς κείμενοι συνίστανται ἀπὸ τῶν ἀποσπασθέντων ἀποτριμμάτων ἐκ τῶν ὑπερθεν ὄρων, γραφικώτατα δὲ κατεσθαρμένοι καὶ ὑλῶδεις σχηματίζουσιν ἐκτεταμένον ἀμφιθέατρον, ἀπὸ τῆς ἀκρωρείας τοῦ ὁποίου ὑπάρχει μεγαλοπρεπὴς θέα τῆς πόλεως μετὰ τῶν ἐρειπωμένων τειχῶν τῆς καὶ τῶν τῆδε κακίσεσ μεγάλων τμημάτων ἀρχαίας τειχοποιίας ὑψουμένων ἀπὸ τοῦ μέσου τινὸς ἐρημίας κήπων καὶ περιβολίων. Ἡ περὶ τὴν χώρα ὁμοιάζει κυματώδη θάλασσαν αἴφνης ἀπολιθωθεῖσαν. Ἀρχαῖα ρεύματα λάβας, ἧς ἢ ἐπιφάνεια διαλυθεῖσα μετεβλήθη εἰς πλουσίαν μαύρην κόπρον, ἀνιχνύονται κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν ἐνδεδυμένα μετ' ἀφθόνου χλόης, κατὰ μέρη διακοπτόμενα ὑπὸ τινος ἀποτόμου ἀποφύσεως, διότι μαύρη τις βασανίτις λίθος ὠθησεν ἄνω τὴν λάβαν. Ἄλλα κατὰ μέτωπον τῆς πόλεως μόνιμός τις ζώνη πεδιάδος ἐκτείνεται ὅ περιπόου μίλια

τὸ πλάτος. Κατ' ἀρχὰς δὲ τοῦ θέρους ἡ πεδιάς αὕτη παρουσιάζει τὸ φαινόμενον πολυτελοῦς τάπητος· διότι τὸ κύριον προῖν εἶνε τὸ σπιον καὶ οἱ μήκωνες, λευκοί, κίτρινοειδεις, πορφυροί, μεμιγμένοι ἀδιακρίτως, εἰσι τότε ἐν πλήρει ἀνθήσει. Ἡ ἐργασία τῆς συλλογῆς τοῦ ναρκωτικοῦ τούτου φαρμάκου ἀρχεται παρυσθῶς. Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία ζέουσι τὰς πρασίνοὺς κεφαλὰς μὲ ὀξείαν περόνην, ὅτε τὸ δριμύ γάλα ἐκρέει, καὶ ταχέως ζηραινόμενον ἐν τῷ φωτὶ τοῦ ἡλίου ἐξῶ τοῦ λοβοῦ λαμβάνει ὑπόμαυρον χρώμα. Τότε τοῦτο ἀποξέεται, καὶ πλυθὲν γίνεται ἔτοιμον πρὸς πώλησιν ἄνευ ἄλλης τινὸς προπαρασκευῆς. Ἄλλ' ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι λίαν ἀβεβῆαιος διότι ἀπλῆ τις βροχὴ πίπτουσα καθ' ἕνα χρόνον ὁ χυμὸς ἐκρέει ἀρκεῖ νὰ ἐκπλύνῃ ὅλον καὶ οὕτω καταστρέφονται αἱ ἐλπίδες καλῆς συγκομιδῆς τοῦ προῖντος τούτου. Κατ' εὐτυχίαν δὲ τῶν καλῶν ἡθῶν τοῦ λαοῦ, ὅλον τὸ σπιον λαμβάνεται ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως διὰ τὴν ἀγορὰν τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἰς ὠρισμένην τιμὴν, καὶ ἡ πώλησις τοῦ θανατηφόρου φαρμάκου αὐστηρῶς ἐμποδίζεται ἐν αὐτῇ τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ.

Ἐν τοῖς προγενεστέροις αἰῶσι τὸ προῖν τῆς πεδιάδος ταύτης ἦτο πολλῶν μάλλον ὑγιέστερον καὶ ὠφελιμώτερον· διότι ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει αὐτὴν ὡς φημιζομένην διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς ζαχάρως ἐξαγομένης ἐκ τῆς γλυκείας καλάμης (*Hachus Surghum*), ἧτις ὕστερον ἐν ἐκτάσει ἐκαλλισργεῖτο ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ἰορδάνου. Διὰ ταύτης τῆς πεδιάδος Ξέρξης ὁ τῆς Περσίας βασιλεὺς διέβη μετὰ τῆς ἀναρίθμου στρατιᾶς του ἐκστρατεύων κατὰ τῆς Ἑλλάδος. Πόλις τις καλουμένη Κολλάτηθος, ἧς τὸ ὄνομα ἐντελῶς νῦν ἀπωλέσθη, φαίνεται ὅτι ὑπῆρχεν ἐπὶ τῇ πλησίον τῆς τοποθεσίας τῆς Φιλαδέλφειας. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει αὐτὴν ὡς ἀκυστὴν διὰ τι εἶδος ζαχαρικοῦ ἢ μέλιτος κατασκευαζομένου ἀπὸ μυρικής καὶ σίτου· καὶ εἶνε ἀξιοπαρατήρητον, ἅτε δεκνύον τὰς ἀναλλοιώτους συνηθείας τῆς Ἀνατολῆς, ὅτι, ἀ-

κριβῶς ὡς ἡ περγαμνὴ εἶνε εἰσέτι τὸ κύριον βιομηχανικὸν ἐμπόριον τῆς Περγάμου, μετὰ παρέλευσιν 22 αἰῶνων, τὸ ἀγαπητὸν γλύκιμα τῆς Φιλαδέλφειας εἶνε τοῦτο τὸ ἰδίον ζαχαρικόν, εἰσέτι κατασκευαζόμενον τῷ αὐτῷ τρόπῳ ὑπὸ τῶν ἐντοπίων καὶ καλούμενον ὑπ' αὐτῶν χαλβάς. Οἱ Ἕλληνες ἱστορικοὶ ἀναφέρουσιν ἐπίσης ὅτι ἐκεῖ ὑπῆρχε πλάτανος ὑπερεχούσης ὠριότητος ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀνεπαύθη ὁ Ξέρξης, καὶ τοσοῦτον ἐθαύμασε τὴν ὠριότητά της, ὥστε τῇ ἐδώρησε χρυσᾶ κοσμήματα καὶ ἐνεπίστευσεν αὐτὴν εἰς τὴν ἰδιαιτέραν φροντίδα ἐνὸς σώματος ἐκ τῆς σωματοφυλακῆς του. Τὰ γειτνιάζοντα μέρη τῆς Φιλαδέλφειας ἀκούονται ἀκόμη διὰ τὰς λαμπρὰς πλατάνους (*Platanus orientalis*), αἵτινες ἀκμάζουσιν ἐνταῦθα ἀφθονώτερον παντὸς ἄλλου μέρους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἄλλ' ἐν ᾧ ὁ σίτος καὶ τὸ ζαχαροκάλαμον ἐκάλυπτον τὴν πεδιάδα ταύτην, τὸ κύριον ἐμπόρευμα καὶ ὁ πλοῦτος τῆς Φιλαδέλφειας ἀφ' ἧς ἐθεμελιώθη ὑπὸ Ἀττάλου τοῦ Β'. ἦτον τὸ προῖν τῆς ἀμπέλου καλλιεργούμενης ἐπὶ τῶν περὶ τὴν βραχυδῶν καὶ ἡραιστειωδῶν λόφων. Καθὼς αἱ πλευραὶ τοῦ Βεζουβίου καὶ τῆς Αἴτνης, οὕτω τὸ ἡφαιστῶδες αὐτῆς χῶμα εἶνε ἐξαιρέτως προσφυὲς διὰ τὴν αὐξήσιν τῆς ἀμπέλου, καὶ ἡ περιχωρὸς λίαν ἐπαινεῖται ὑπὸ τοῦ Βιργιλίου διὰ τὴν ἀρίστην ποιότητα τοῦ οἴνου τῆς. Ἡ Φιλαδέλφεια ἦτον ἡ ἀγορὰ τοῦ οἴνου τῆς ἐπαρχίας ταύτης τῆς Ἀσίας, καὶ τὰ νομίματα αὐτῆς βεβαιούσι τοῦτο, ἐπεὶ δὲ ἐν αὐτοῖς φαίνεται ἡ κεφαλὴ τοῦ Βάκχου, τοῦ Θεοῦ τοῦ οἴνου, ἢ ἡ μορφή τινὸς βακχίδος, καίτοι νῦν πυκνὰ δάση ἀντικατέστησαν τὴν ἄλλοτε ἀξιολόγον ταύτην ἄμπελον. Καθὼς αἱ ἄλλα οἰνοφόροι χώραι, ὡσαύτως καὶ αὐτὴ ὑπέστη πολλὰ ὑπὸ σεισμῶν, — καὶ τοσοῦτον ἐπαθεν, ὥστε ὁ Στράβων, γράψας ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου, λέγει, «οὗ γὰρ διαλείπουσιν οἱ τοῖχοι διαστάμενοι καὶ ἄλλοτε ἄλλο μέρος τῆς πόλεως κακοπαθεῖν» οἰκοῦσιν οὐκ ὀλίγοι διὰ

τοῦτο τὴν πόλιν, οἱ δὲ πολλοὶ καταβιοῦσιν ἐν τῇ χώρᾳ γεωργοῦντες εὐδαίμονα γῆν' ἀλλὰ καὶ τῶν ὀλίγων θαυμάζειν ἔστιν ὅτι οὕτω φιλοχωροῦσιν, ἐπισηφαλεῖς τὰς οἰκήσεις ἔχοντες· ἐτι ἂν τις μάλλον θαυμάσειε τῶν κτισάντων αὐτὴν. » Πλὴν, εἰς τὸ πείσμα τῶν κινδύνων τούτων, ἡ πόλις εἰσέτι ὑπάρχει, ἔχουσα ἀκριβῶς τὴν ἰδίαν ἔκτασιν, καὶ ἔχουσα ὡς περίζωμα τὰ αὐτὰ τετραμμένα καὶ τετριμμένα τείχη, τὰ ὁποῖα ἐσημείονον τὰ ὄριά της κατὰ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς χρόνους. Καίτοι ἡ διαρκὴς ὑπαρξίς τῆς πόλεως ταύτης καὶ πολλὰ περιστατικὰ τῆς ἱστορίας τῆς εἰσι θαυμασταὶ διασαφῆσεις τῆς ἐπιστολῆς ἣν ὁ Σωτὴρ ἐπεμψεν αὐτῇ διὰ τοῦ Ἰωάννου, καὶ ἐνῶ μάλιστα ταῦτα ἠδυνήθησαν νὰ ἐξαναγκάσωσι πολλοὺς ἐκ τῶν σκεπτικῶν συγγραφέων νὰ παραδεχθῶσι τὴν ἀλήθειαν τῆς προφητείας, ὑπάρχει ὅμως ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἥττον ἀμεσος ὑπαινιγμὸς πρὸς τὰ τοπικὰ περιστατικὰ τῆς χώρας ἢ ἐν οἰαδῆποτε ἄλλη ἐπιστολῇ ἐκ τῶν ἐπτὰ. Μία ὅμως ἔκφρασις δύναται ἴσως, χωρὶς ν' ἀποδοθῇ ἡ μομφὴ φαντασιώδους τινὸς ἐξηγήσεως, νὰ ληφθῇ ὡς ἰδίως ἐφαρμόσιμος εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Φιλαδέλφειας. Αἱ ὑπόσχσεις μελλούσης εὐδαιμονίας πρὸς τὸν ὄντα πιστὸν ἐκφέρονται ἐν ἐκάστῃ ἐπιστολῇ πρὸς τὰς ἐπτὰ ἐκκλησίας ὑπὸ διαφόρους ὄρους, καὶ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν ὑπὸ μεταφορᾶς αἵτινες οὐδαμοῦ ἄλλοι ἐν τοῖς ἱεροῖς βιβλίοις ἀπαντῶνται. Οὕτω πρὸς μὲν τὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἐφέσου δίδεται ἡ ὑπόσχεσις «τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς,» πρὸς τὴν Σμυρναίαν «τοῦ στεφάνου τῆς ζωῆς,» τὸ συμπλήρωμα τοῦ στεφάνου τοῦ μαρτυρίου, πρὸς τὴν τῆς Περγάμου τοῦ «κεκρυμμένου μάννα,» καὶ «τῆς λευκῆς ψύφου,» ἦτοι τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ ἁγίου τῶν ἁγίων, πρὸς τὴν τῶν Θυατείρων, ἔθθα οἱ ἔθνη· καὶ ἦσαν δεδομένοι τῇ λατρείᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἢ ὑπόσχεσις τοῦ «ἀστέρος τοῦ πρωτοῦ,» καὶ πρὸς τὴν τῶν Σάρδεων ἢ ὑπόσχεσις «τῶν λευκῶν ἱματίων» οὕτω πρὸς τὸν πιστὸν τῆς Φιλαδέλφειας δίδεται τὸ ἐξέγγυον, «ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν στύλον

ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ ἐξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι.» Τίς χριστιανὸς, αἰσθανόμενος ἑαυτὸν ὀδοιπόρον μόνον ἐνταῦθα, ἡδύνατο τόσον ὀλοσχερῶς νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν μονιμότητα τῆς αἰωνίου του οἰκίας ὑπὸ τὴν εἰκόνα τινὸς στύλου ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, ὅσον ἐκεῖνος τοῦ ὁποίου ἡ γῆϊνος οἰκία θραυομένη ἐπανελημμένης ὑπὸ τῆς ὠθήσεως τῆς ἀσταθοῦς γῆς καὶ συχνάκις διασχίζομένη καὶ ἀνατρεπομένη ὑπὸ τοῦ σεισμοῦ τῷ ὑπενθύμῳ διὰ τῶν ρηγμάτων καὶ ραγισμάτων τῆς τὴν ἀστάθειαν πάντων τῶν ἀνθρωπίνων κτιρίων; Κατὰ διαφόρους καιροὺς πάντες οἱ μαρμάρινοι στύλοι τῶν ναῶν τῆς Φιλαδελφείας κατέπεσον. Τὰ θραυόμενα καὶ σχιζόμενα τείχη τῆς πόλεως ἐδέοντο τόσῳ συνεχοῦ, ἐπισκευῆς, ὥστε τὸ βᾶρος τῆς διατήρησός των κατέστησεν, ὡς λέγεται, πτωχοὺς τοὺς κατοικοὺς αὐτῆς. Ἄλλ' ἐν τῇ ὑποσχέσει τῆς σεβαστέως προσετίθετο μονιμότης κατοικίας: «καὶ ἐξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι.» Ὅστις τόσον συχνὰ ἐφευγεν εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐν καιρῷ τοῦ προειδοποιητικοῦ ὑποκόφου βρόντου, — ἐκεῖνος οὐ τινος ἢ εἰκίας τόσον συχνὰ ἠρημόνετο ὅτε αὐτὸς ἐστρατοπέδευεν ἐν τῇ πεδιάδι μακρὰν τῆς ἐφικτῆς ἀποστάσεως τῶν πιπτουσῶν κατοικιῶν (διότι ὁ ἱστορικὸς λέγει ἡμῖν ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν κατοικιῶν ὤφειλε νὰ διατρίβῃ ἐν τῇ ἐξοχῇ), αὐτὸς, ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων, ἡδύνατο νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ὑπόσχεσιν, «ἐξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι.» διότι σεισμοὶ δὲν δύναται νὰ σείσῃ τὰς αἰωνίους στήλας, οὐδὲ κλονισμοὶ τῶν δυνατῶν θεμελίων σύρει ἐξω τοὺς κατοικοὺς τῆς αἰωνίου πόλεως.

Ἡ αὐτὴ ἰδέα τῆς μονιμότητος διέρχεται δι' ὅλης τῆς πρὸς τὴν ἀγαπητὴν του ἐκκλησίαν ἐπιστολῆς αὐτοῦ. «Τὰδε λέγει ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινὸς, οὐχὶ ὁ ἀπλῶς ἀληθινὸς, ἀλλ' ὁ τέλειος, ὁ εἰς τὸν ὕψιστον βαθμὸν ἀληθινὸς, ἐν τῇ σημασίᾳ ἐν ἧ οὐδεὶς ἄλλος δύναται νὰ ᾖ τέλειος, ὁ ἔχων τὴν κλεῖδα τοῦ Δαβὶδ, ὁ ἀνοίγων καὶ οὐδεὶς κλείει, καὶ κλείει καὶ οὐδεὶς ἀνοίγει,» οὐχὶ ὁ ἔχων ἀπλῶς τὴν κλεῖδα τῆς ἐρμηνείας, ὁ ἀνοίγων

καὶ ἐξηγῶν τὰ σκοτεινὰ μέρη τῆς προφητείας; ἀλλ' ὡς ἔχων τὴν βασιλικὴν κλεῖδα, τὸ σύμβολον τῆς βασιλικῆς δυνάμεως, αὐτὸς οὐτινος ὁ Δαβὶδ ἦτον ὁ τύπος, ὁ ἔχων τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, τὴν μόνην δυνάμιν τοῦ δένειν καὶ λύειν, ὁ δεχόμενος ἢ ὁ ἀποβάλλων ἐκ τοῦ αἰωνίου ναοῦ. Εἰς μάτην ὁ ἄνθρωπος ἀλαζωνικῶς ἀντιποιεῖται τῆς ἐξουσίας ταύτης. Ἡ ἀπλῆ χρῆσις αὐτῆς θέλει κριθῆ ὑπ' ἐκείνου, ὅστις μόνος ἔχει τὴν κλεῖδα τοῦ Δαβὶδ, καὶ ὅστις θέλει ἐπανορθῶσαι ἐν τῷ δικαστηρίῳ αὐτοῦ τὰς κακὰς ἀποφάσεις τοῦ μεγίστου ἀνωτάτου ἐπὶ γῆς δικαστηρίου, ὅπερ ἄξιοι νὰ ἐνεργῇ ἐν ὀνόματι αὐτοῦ. Ὅταν ἡ ἀγνοία ἢ τὸ μῖσος ζημιῶσιν οἰονδήποτε τῶν ὑπηρετῶν του ἐπὶ τῆς γῆς, αὐτὸς ἰσταται ἐκεῖ ὅπως ἀποδοκιμάζῃ καὶ ἀκυροῖ τὰ πεπλανημένα ἢ ἀδίκῃ διατάγματα τῶν ἀνθρώπων. Ἄλλ' ἡ κλεῖς τοῦ Δαβὶδ ἔχει ἐπίσης ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς γῆς, διότι, αἰδοῦ δέδωκα ἐνώπιόν σου θύραν ἀνεωγμένην, καὶ οὐδεὶς δύναται κλείσαι αὐτήν» χρώμενος ἐνταῦθα μεταφορᾶ λίαν συνήθει ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ ἁγίου Παύλου, ἀλλὰ τῇ προσθήκῃ ὅτι οὐδεὶς θὰ ὑπερισχύσῃ ἵνα κλείσῃ πάλιν τὴν θύραν ταύτην ἐναντίον τῆς ἐν Φιλαδελφείᾳ ἐκκλησίας, ἢ τις, καίπερ πτωχὴ καὶ ἀδύνατος, κατὰ τὸν ἀριθμὸν, πάντοτε θὰ διαμείνῃ διότι οὐδεὶς δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὸν λόγον αὐτοῦ τοῦ ἔχειν ἐλευθέραν πορείαν καὶ τοῦ δοξασθῆναι ἐν αὐτοῖς: τοσοῦτον δὲ μᾶλλον καθ' ὅσον «εἶχον μικρὰν δυνάμιν,» ἦσαν μικρόν τι ποιμνιον, μικρὰς ὑπολήψεως ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἐνδεεῖς τῶν κοσμικῶν ἀγαθῶν, καὶ ἀνόμοιοι τῶν γειτόνων των Λαοδικέων οἵτινες ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν πλοῦσιοι, καὶ οὐδενὸς χρεῖαν εἶχον.

Περιπλέον ἐδόθη τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ ὑπόσχεσις τελικοῦ θριάμβου κατὰ τῶν πολεμίων αὐτῶν Ἰουδαίων, μεγαλειτέρα καὶ θετικωτέρα ἀκόμη ἐκείνης τῆς δοθείσης τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Σμύρνης. Ἡ πρὸς ταύτην ὑπόσχεσις ἦτον ὅτι οἱ ἐχθροὶ αὐτῆς δὲν θὰ ἠδύναντο νὰ ὑπερισχύσωσιν ἐναντίον τῆς ἀλ-

λά πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῆς Φιλαδελφείας. Προεφῆθη μακαριωτέρα τις νίκη, ἢ τις βεβαίως ἦτον ἀνωτέρα τῆς ὑποσχέσεως περὶ τῆς ἔχει τέλους διαρκείας τῆς: διότι οἱ ἐχθροὶ τῆς «ἤξουσιν καὶ προσκυνήσουσιν ἐνώπιον τῶν ποδῶν τῆς, καὶ γνώσιν ὅτι αὐτὸς ἠγάπησεν αὐτήν.» Ἐν συντόμῳ ἀναγνωρίζουσα ὅτι ὁ Θεὸς ἦτον μετ' αὐτῆς ἀληθῶς, νικητρία ἢ ἠττημένη, θὰ ἦτον ὁμοίως μακαρία καὶ θὰ συναγάλετο. Οἱ Ἰουδαῖοι θὰ ἐνατένιζον εἰς ἐκείνον θν ἐξηκόντισαν καὶ θὰ ἀνεγνώριζον αὐτὸν ὡς Σωτῆρα. Ἡ ὑπόσχεσις αὕτη φαίνεται ὅτι πρῶτως καὶ κατὰ γράμμα ἐπληρώθη διότι ὁ Ἰγνάτιος ἐν τῇ πρὸς αὐτὴν ἐπιστολῇ του, ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς δευτέρας ἐκατονταετηρίδος, εὐθύς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, αἰνίττεται τοὺς προσηλύτους ἐκ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ τοὺς ἐν ταύτῃ τῇ πόλει, οἵτινες ἔμαθον τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐκήρυττον τὴν πίστιν τὴν ὁποίαν πρὶν κατέστρεφον.

Πλουσιωτέρα ἔτι εἶνε ἡ ἐφεξῆς ὑπόσχεσις. «Ὅτι ἐτήρησας τὸν λόγον τῆς ὑπομονῆς μου, καὶ γὰρ σὲ τηρήσω ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ τῆς μελλούσης ἐρχεσθαι ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης πειράσαι τοὺς κατοικοῦντας ἐπὶ τῆς γῆς.» Ἀδύνατος καὶ ἐν δοκιμασίᾳ ἢ ἐν Φιλαδελφείᾳ ἐκκλησία ἔμαθε νὰ ὑπομένη προσδοκῶσα τὸν Χριστὸν ἄχρι τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ. Ἀγρυπνοῦσα καὶ προσμένουσα ἐτήρησε τὸν λόγον του διὸ τῇ ὑπόσχεσιν νὰ τηρήσῃ αὐτήν: ὅχι βεβαίως ἵνα μὴ ἔχη πειρασμὸν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ διατηρηθῇ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πειρασμοῦ. Ἄλλ' οἱ πιστοὶ αὐτῆς θὰ τηρηθῶσιν «ἐκ τῆς ὥρας τοῦ πειρασμοῦ τῆς μελλούσης ἐρχεσθαι ἐπὶ τῆς οἰκουμένης ὅλης, ἀπὸ τῆς μεγάλης καταστροφῆς, ἢ τις ἐμελλε νὰ ἔλθῃ γενικῶς ἐφ' ὅλης τῆς γῆς ἵνα πειράσῃ καὶ δοκιμάσῃ αὐτὴν ἀπὸ τῶν κρίσεων τοῦ Θεοῦ, αἰτινες βάλλουσιν ὅλους τοὺς ἀνθρώπους εἰς δοκιμασίαν, καὶ ἐκ τῶν ὁποίων οἱ σεισμοὶ τῆς Φιλαδελφείας ἦσαν προειδοποιητικοὶ τύποι. Πιθανὸν τῆς λέξεως «πειρασμὸς,» γίνεται ἐνταῦθα χρῆσις ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐννοίᾳ ἐν ἧ ἐφαρμόζεται κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐν τῷ

Δευτερονομίῳ πρὸς τὰς πληγὰς τῆς Αἰγύπτου, ὅς ἐξήνεγκεν ἰδίως ἢ ἐπαρσις καὶ ἡ ἰσχυρογνωμοσύνη τοῦ Φαραῶ, καὶ τὰς ὁποίας δὲν ἤθελε πράξει συνήθης Πρόνοια.

Τῇ ἐκκλησίᾳ τῆς Φιλαδελφείας, καθὼς τῇ τῶν Σμυρναίων, ὑπόσχεται ὁ στέφανος τῆς ζωῆς. — «Ἴνα μηδεὶς λάβῃ τὸν στέφανόν σου,» ἀλλὰ πρὸς ταύτην τὴν ἐκκλησίαν ἡ ὑπόσχεσις δίδεται διὰ λέξεων ἔτι μᾶλλον ἐμφαντικῶν τῶν πρὸς τὴν ἀδελφὴν αὐτῆς ρηθέντων. Πρὸς τὴν ἐκκλησίαν τῶν Σμυρναίων ἐρρήθη, «καὶ δώσω σοὶ τὸν στέφανον τῆς ζωῆς.» Πρὸς δὲ ταύτην ἐρρήθη ὅτι ὁ στέφανος ἦδη ἀπεκτίθη ὑπὸ τοῦ ζήλου καὶ ὑπομονῆς τοῦ μικροῦ ποιμνίου. Διὰ μικρῶν μέσων κατώρθωσε μέγιστον ἔργον — στέφανος οὐχὶ παρόντος θριάμβου, ἀλλὰ μελλούσης δόξης ἐπιφυλάσσεται δι' αὐτὴν ἄνω. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποιοὶ ἤθελον ἀγωνισθῆναι νὰ συλήσωσιν αὐτὸν ἀπ' αὐτῶν εἰσὶ βεβαίως ὅχι οἱ θηρεύοντες στέφανον δι' ἑαυτοῦς, ἀλλ' ἐκεῖνοι οἵτινες ἤθελον ἀπατήσῃ αὐτοὺς περὶ τῆς ἀνταμοιβῆς των, οἱ ἐχθροὶ, οἵτινες αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πεπτωκότες καὶ ἀστεφάνωτοι, θὰ ὠδήγουν μετὰ ζήλου ἄλλους πρὸς παρόμοιον τι βᾶθος ἀδοξίας. Ἄλλ' οὐδὲν ἐκτὸς τῆς ἐλλείψεως τῆς ἰδίας αὐτῶν πίστεως, ἦτο ἡ ἀρνησις ἢ ἀποστασία, ἡδύνατο ποτὲ νὰ στερήσῃ αὐτοὺς τῆς ἐνδόξου αὐτῶν ἀνταμοιβῆς.

Πρέπει νὰ σημειώσωμεν ὅτι ἐν τῷ λέγεται ὅτι ὁ στέφανος ἦδη ἐδόθη, ἡ ἀκόλουθος εὐλογία, περὶ ἧς ἦδη ἔγεινε λόγος, «ὁ νικῶν, ποιήσω αὐτὸν στύλον ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ μου, καὶ ἐξω οὐ μὴ ἐξέλθῃ ἔτι,» ὑπόσχεται ὡς μέλλουσα. Ἡ σωτηρία των ὡς μελῶν ἐκκλησίας στρατευομένης ἠσφαλίσθη ἦδη, ἀλλὰ τὸ δόξασμα αὐτῶν ὡς μελῶν ἐκκλησίας τροπαιοῦ ἦτον μέλλον, ὅτε σεισμοὶ καὶ διωγμοὶ δὲν θὰ ὑπάρχωσι πλέον. Τότε ἡ θύρα ἢ νῦν ἀνεωγμένη ἐνώπιον αὐτῶν θὰ κλεισθῇ διὰ πάντα, ὅπως ἀσφαλῶς ἐγκλείη τοὺς ἐσομένους αἰωνίως μετὰ τοῦ Κυρίου, διότι ὁ δούλος οὐ μένει ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰς τὸν αἰῶνα, ὁ υἱὸς μένει εἰς τὸν αἰῶνα.» (Ἰωαν. ἡ. 35). Καὶ ὡς ἀπανταχοῦ ἐν τῇ ἀποκαλύ-

ψει ἀναγινώσκωμεν ὅτι οἱ δούλοι τοῦ Θεοῦ θὰ ἔχωσι τὴν σφραγίδα τοῦ Θεοῦ ἐν τοῖς μετώποις αὐτῶν, ἢ θὰ ἔχωσι τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ γεγραμμένον ἐν τοῖς μετώποις αὐτῶν, ὁμοίαι τις μεταφορὰ ἐφαρμόζεται ἐδῶ: «Καὶ γράψω ἐπ' αὐτῶν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ μου,» ὡς ἐπιγραφαὶ καὶ ἰδίως χάριται πρὸς τῶν βασιλείων καὶ αὐτοκρατορέων κοινῶς ἐνεχαράττοντο ἐπὶ σιτηλῶν, οὕτως ἐπ' αὐτῶν θὰ ἐγχαράχθῃ ὁ χάριτος τοῦ οὐρανοῦ δικαιοματος τοῦ πολίτου, «τὸ ὄνομα τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ μου, τῆς καινῆς Ἰερουσαλήμ, ἢ καταβαίνει ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ μου.»—Τὴν μένουσαν πόλιν, τὴν τοὺς θεμελίους ἔχουσαν πόλιν, τὴν ὁποίαν ὡς ὁ Ἄβραμ καὶ αὐτοὶ ἐπωφθαλμίων, —καὶ μετὰ τῆς μεγαλοπρεποῦς αὐτῆς περιγραφῆς ἀποπερατοῦται ὁ ἱερός κανὼν τῶν ἱερῶν βιβλίων. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος *Trench* καλῶς παρατηρεῖ ὅτι τὸ ἐπίθετον «καινός» τίθησι τὴν οὐράνιον Ἰερουσαλήμ εἰς ἀντίθεσιν μετὰ τὴν παλαιὰν τὴν φθειρομένην καὶ ἁμαρτωλὴν πόλιν τὴν φέρουσαν τὸ ἴδιον ὄνομα, διότι αὐτὴ ἢ λέξις ἐκφράζει τὴν ἀντίθεσιν τῆς νέας πρὸς τὴν παλαιὰν ὡς τὴν φθειρομένην, ἐν ᾧ ἢ κοινὴ λέξις νέας ἐκφράζει μόνον ὅ,τι ἐξηλήθεν εἰς ὑπαρξιν νεωστὶ ἐν ἀντιθέσει πρὸς ὅ,τι ὑφίσταται πρὸ πολλοῦ:—ὡς Νεάπολις, ἢ πόλις ἢ νεωστὶ κτισθεῖσα. Δὲν ἡ δύνατο λοιπὸν νὰ γίνῃ καλὴ χρῆσις τοῦ τελευταίου τούτου ἐπιθέτου ἐδῶ, διότι ἡ καινὴ αὕτη Ἰερουσαλήμ, ἢς κτίστης καὶ δημιουργός εἶνε ὁ Θεός, ἐγένετο εὐθὺς καινὴ, οὐδέποτε διαφθαρεῖσα ἐν ἐκείνῃ τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ συγχρόνως οὕσα ἢ ἀρχαιοτάτη πασῶν, χρονολογουμένη ἀφ' ἧς ἐδόθη ἢ ὑπόσχεσις τῆς σωτηρίας μετὰ τὴν πτώσιν τῶν πρωτοπλάστων. Αὕτη δὲν εἶνε ὕλικὴ πόλις ἵνα καταβῇ οὐσιαστικῶς οὐρανῶθεν εἰς τὴν γῆν, ὡς οἱ Μοντανισταὶ παραξένως ὠνειρεύοντο καὶ ὁ Τερτουλιανός ἐφαντάζετο, καὶ ὡς ἄλλοι νεώτεροι ἐρμηνευταὶ ἐνίοτε ἐσκεφθῆσαν μὴ δυνάμενοι ἵνα μεταφράσωσι τὴν ἀλληγορικὴν γλῶσσαν τῆς Γραφῆς εἰς ἐκείνας τὰς ἐνδόξους πραγματικότητας τῆς οὐρανοῦ

πόλεως, ἢς ἐκεῖνα τὰ σχήματα ἦσαν τὸ ἱμάτιον καὶ ἡ ἐξωτερικὴ παράταξις.

Κοινῶς πιστεύεται ὅτι εἰς μόνας τὴν Σμύρνην καὶ τὴν Φιλαδέλφειαν ἐκ τῶν ἑπτὰ δίδεται μία ἀμιγῆς ἐπιδοκιμασία καὶ ἐνθάρρυνσις, καὶ ὅτι αὐταὶ μόναι αἱ ἐκκλησῖαι διετήρησαν τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν ὕλικὴν εὐημερίαν τῶν ἄχρι τῆς σήμερον. Ὡς ἤδη φαίνεται, τοῦτο τὸ συμπέρασμα δὲν εἶνε ἐντελῶς ἀκριβές· διότι ἐν ᾧ τρεῖς τῶν ἐξολοκλήρου ἠφανίσθησαν, δύο ἐκ τῶν ἄλλων, ἢ Πέργαμος καὶ Θυάτειρα, εἰσέτι σώζονται, καὶ ἔχουσι χριστιανικὰς ἐκκλησίας, καὶ περ πολὺ ἐκπεσοῦσας τοῦ παλαιοῦ αὐτῶν μεγαλείου καὶ καταβυθισθείσας ἐν πτωχείᾳ καὶ ἁμαθίᾳ καὶ ἐκπτώσει.

Αὐταὶ ὁμοῦ αἱ δύο πόλεις τόσῳ ἀκμάζουσιν, ὅσῳ αἱ πλείους ἄλλαι τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ἐνθα δὲν ὑπάρχει ξένον στοιχεῖον ἵνα ὑπερασπίζη τὸν ἐντόπιον χριστιανὸν πληθυσμόν. Ἄλλ' ἢ Φιλαδέλφεια καὶ ἢ Σμύρνη διετήρησαν τινὰ ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν, ἕνα καὶ βαθμὸν τινὰ εὐημερίας, ὅστις δὲν ἔπαισεν εἰς τὸν κλῆρον οὐδεμιᾶς τῶν ἄλλων. Μάλιστα ὅσον ἀφορᾷ τὴν Φιλαδέλφειαν τὸ μάλλον ἀξιοσημείωτον εἶνε ὅτι ἐν αὐτῇ, ὡς συνέβη ἐν Σμύρνῃ, δὲν ὑπῆρξεν ἐμπόριον οὐδὲ ξένον στοιχεῖον ἵνα βοηθήσῃ αὐτὴν πρὸς διατήρησιν τῆς θέσεώς της. Δὲν δυνάμεθα νὰ ἰχνηλατήσωμεν τὴν ἱστορίαν της καὶ νὰ σημειώσωμεν τὴν παρουσίαν της κατὰστασιν χωρὶς νὰ διαγνώσωμεν ὅτι αἱ ἀπειλαὶ καὶ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ ἐξεπληρώθησαν ἱστορικῶς οὐχ' ἤττον φανερὰ παρ' ὅσον ἐν τῇ περιπτώσει τῶν πόλεων τῆς Γεννησαρέτ, τῆς Καπερναοῦμ, τῆς Χοραζίν καὶ Βηθσαϊδά. Καὶ ὁ ἱστορικὸς Γίββων, ἀπομνημονεύων τὴν καταστροφὴν τῆς χριστιανικῆς δυνάμεως ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, γράφει περὶ τῶν πόλεων τούτων ὡσεὶ σχεδὸν ἐπίστευεν ὅτι αἱ διάφοροι αὐτῶν τύχαι ἦσαν ἢ πλήρωσις τῆς θεοπνεύστου προφητείας. Ἀφοῦ ἱστορήσῃ τὴν τελικὴν ὑποδούλωσιν τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Βιθυνίας ὑπὸ τοῦ Ὁρχάν τῷ 4312 μ. Χ. προβαίνει λέγων· «Ἡ αἰχμαλωσία ἢ ὁ ἀφανισμὸς τῶν ἑπτὰ ἐκκλησιῶν

τῆς Ἀσίας συνεπληρώθη, καὶ οἱ βάρβαροι, κύριοι τῆς Ἰωνίας καὶ Λυδίας, εἰσέτι πατοῦσιν ἐπὶ τῶν μνημείων τῆς κλασικῆς καὶ χριστιανικῆς ἀρχαιότητος. Ἐπὶ τῷ ἐλεύθερῳ τῆς Βεῖσου οἱ χριστιανοὶ ἐθρήνησαν τὴν πτώσιν τοῦ πρώτου ἀγγέλου—τὴν ἀπόσβεσιν τῆς πρώτης λυχνίας τῆς Ἀποκαλύψεως καὶ ἡ ἐξολόθρευσις εἶνε τελεία· καὶ ὁ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἢ ἡ ἐκκλησία τῆς Μαρίας θὰ ἀποφεύγῃ ἐπίσης τὴν ἐρευναν τοῦ περιέργου περιηγητοῦ. Τὸ ἱπποδρόμιον καὶ τρία μεγάλα προπύλαια τῆς Ἀποδοκείας συγχάζονται νῦν ὑπὸ λύκων καὶ ἀλώπεκων· αἱ Σάρδεις μετεβλήθησαν εἰς ἄθλιόν τι χωρίον· ὁ Θεός τοῦ Μωάμεθ, ἀνευ ἀντιζήλου ἢ υἱοῦ, ἐπικαλεῖται ἐν τοῖς τεμένεσι τῶν Θουατέρων καὶ τῆς Περγάμου· καὶ ὁ πληθυσμὸς τῆς Σμύρνης ὑποστηρίζεται ὑπὸ τοῦ ξένου ἐμπορίου τῶν Εὐρωπαίων καὶ Ἀρμενίων. Μόνη ἢ Φιλαδέλφεια ἐσώθη ὑπὸ τῆς προφητείας ἢ τοῦ θάρρους τῶν κατοίκων. Ἀφισταμένης ἀπὸ τῆς θαλάσσης, ἐπιλανθανομένης ὑπὸ τῶν αὐτοκρατόρων, περικυκλωμένης ἐφ' ὄλων τῶν μερῶν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, οἱ ἀνδρείοι κάτοικοι αὐτῆς ὑπερήσπισαν τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῶν ἐπὶ 80 ἔτη, καὶ ἐπὶ τέλους ἐσυνθηκολόγησαν μετὰ τῶν ἐπὶ ταῖς νίκαις τῶν ἐπικρατούντων Ὀθωμανῶν. Ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς ἀποικίαις καὶ ἐκκλησίαις τῆς Ἀσίας μόνη ἢ Φιλαδέλφεια ὑπάρχει εἰσέτι ἀνεγερμένη ὡς στήλη ἐν σκηνῇ τινι ἐρείπιῳ—ὡς εὐάρεστον τι παράδειγμα ὅτι αἱ τρίβοι τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἀσφαλείας δύνανται ἐνίοτε νὰ ὦσιν αἱ αὐταί. (Γίββων περὶ παρακμῆς καὶ πτώσεως κεφ. ζέ.)

Δύσκολον νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς Φιλαδεφείας ἀπὸ τῆς χρονολογίας τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ἄχρι τῆς δωδεκάτης ἐκατονταετηρίδος. Εὐτυχῆς ἴσως θὰ ἦτον ἐὰν μὴ εἶχεν ἱστορίαν. Ἄπαξ μόνον ἢ δις τυχαίως ἀναφέρεται ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων Ἑλλήνων συγγραφέων καὶ τοῦτο μόνον ἐν τοῖς καταλόγοις τῶν ἐπισκόπων ὑπὸ ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων. Ἄλλὰ κατὰ τὸν μεσαίωνα τὸ ὄνομα τῆς ἀναφαίνεται ἐν μέσῳ μετὰ μείζονος ἐπιστημότητος.

Ἀπὸ τῆς 11ης ἐκατονταετηρίδος, ὅτε αἱ βίρειοι ὄρδοι ἤρξαντο νὰ λαφυραγωγῶσι καὶ ἐρημόνωσι τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς αὐτοκρατορίας, αὕτη ἐξετέθη εἰς διηνεκεῖς ἐφύδους, καὶ ἡ χώρα τῆς ἐπανειλημμένως ἠρημώθη ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐφορητῶν. Ἡ Φιλαδέλφεια ὁμοῦ γενναίως ἀντέστη κατὰ πᾶσαν πολιορκίαν, μέχρι οὐ περὶ τὰ 1290 μ. Χ. ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Σελτζούκων. Ἄλλ' ἢ γενναία αὐτῆς ἀντίστασις καὶ ὁ ἀποφασιστικὸς χαρακτὴρ τῶν κατοίκων τῆς ἐξησφάλισαν αὐτῇ ἐπιεικεῖς ὄρκους· καὶ μετ' ὀλίγον ἤρξαντο νὰ συναμοτῶσιν ἐναντίον τῶν μουσουλμάνων κατακτητῶν τῶν, ὅτε ἢ εἰσβολὴ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τοῦ θαυμαστοῦ ἐκείνου στρατιώτου τῆς τύχης τοῦ Ρογήρου *De Flor* ἐνεθάρρυνεν αὐτοὺς νὰ ὑψώσωσι τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ Ρογήρος, ὁ ὑψωθείς εἰς τὴν ἀνωτάτην ἀρχηγίαν τῶν διαλελυμένων στρατῶν τῶν ζητησάντων τύχην μετὰ τὴν τῆς Σικελίας εἰρήνην, ἦτις ἐπικολούθησε κατόπιν τῆς τρομερᾶς σφαγῆς τοῦ Σικελικοῦ ἐσπερινοῦ, ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου Α'. Δουξ τῆς Ῥωμανίας, καὶ παρευθὺς διαβάς τὸν Ἑλλησποντον προσέβαλε τοὺς Τούρκους. Εἰς δύο δὲ αἱματηρὰ μάχας 30 χιλιάδες Μουσουλμάνων ἔπεσον. Μέρος τῆς στρατιᾶς τῶν ἐπολιόρκει τὴν Φιλαδέλφειαν, ὅπου ὁ Ρογήρος ἐκστρατεύσας παρευθὺς διέλυσε τὴν πολιορκίαν καὶ ἠλευθέρωσε τὴν χώραν. Διὰ τῶν ἐπιτυχιῶν του ἐκτήσατο τὸν τίτλον τοῦ ἐλευθερωτοῦ τῆς Ἀσίας. Ἐπὶ τινὰ καιρὸν ἢ Φιλαδέλφεια συμπεριείχετο μετὰ τῶν Σάρδεων ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Περγάμου· ἀλλ' αἱ ἐμφύλιοι ἐριδες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ δολοφονία τοῦ Ρογήρου *De Flor*, τῇ διαταγῇ τοῦ Ἀνδρονίκου, καὶ ἡ ἐξωτερικὴ ἀδυναμία τοῦ Βυζαντίου ταχέως ἐξέθησαν τὴν ὠραίαν ἐκείνην χώραν εἰς νέας ἐρημώσεις. Ὁ Ὁρχάν ὑπεδούλωσεν ὀλόκληρον τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ ἐν ἔτει 1391 μ. Χ. ἢ Φιλαδέλφεια ἔμεινεν ἢ τελευταία χριστιανικὴ πόλις ἢ μὴ καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Τούρκων. Ὁ *Knolles* διηγείται, ἐκ τῶν Ἀράβων ἱστορικῶν, τὴν ἱστορίαν τῆς

τελευταίας πολιορκίας τῆς Φιλαδελφείας ὑπὸ τοῦ Βαγιαζήτ. Ἡ πόλις ἐπολιορκήθη στενωτάτω, ἢ δὲ ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασις αὐτῆς καθίστα ἀδύνατον πᾶσαν ἐλπίδα βοηθείας. Ἡ φρουρὰ ὅμως περιφρονεῖ τὰς πρὸς ὑποταγὴν προσκλήσεις πεποιθῆτα εἰς παράδοσιν ὅτι ἡ χριστιανικὴ πόλις τῆς Φιλαδελφείας δὲν θὰ πέσῃ ποτὲ εἰς χεῖρας τῶν ἀπίστων. Κατ' ἀρχὰς ὁ Βαγιαζήτ ἀπέτρψε τοὺς στρατιώτας του νὰ λεηλατήσωσι τὴν χώραν καὶ διέταξεν ὅπως σεβασθῶσι πᾶσαν ἰδιωτικὴν περιουσίαν· ἀλλ' εὐρώντην ἀντίστασιν πεισματωδεστέραν ἐκείνης ἦν προσεδύκα, ἀπερίσσεια νὰ φέρῃ αὐτοὺς εἰς ἀπελπίσιαν διαφθεῖραν ἐντελῶς ὀλοκλήρον τὴν κύκλω χώραν. Μετ' ὀλίγους μῆνας ἡ φρουρὰ κατήντησεν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀνάγκην καὶ ἐσυνθηκολόγησε δι' ὄρων τελείας ὑποταγῆς, σῶσασα μόνον τὴν ζωὴν καὶ τὴν θρησκείαν των. Ἀλλὰ τὸ λυπηρότατον μέρος τῆς ἱστορίας τῆς τελευταίας ἀποσβέσεως τῆς χριστιανικῆς ἀνεξαρτησίας ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ εἶνε ἐκεῖνο, ὅπερ, πρὸς αἴσχος αἰώνιον τῶν Ἑλλήνων τοῦ Βυζαντίου, ἐπραξεν ὁ ἐκθρονισθεὶς αὐτοκράτωρ Ἰωάννης, μετὰ τοῦ υἱοῦ του Ἐμμανουήλ, ὅστις θέλων νὰ ἐκδικηθῇ τὸν αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον, ὠδήγησε τὰ στρατεύματά του πρὸς ἐπικουρίαν τῶν πολιορκητῶν, καὶ ὁ Ἐμμανουήλ καὶ οἱ στρατιώται του ἦσαν οἱ πρῶτοι οἵτινες ἐπήνεγκον τὸ ρῆγμα τοῦ τείχους ὑπερ κατέστησεν ἀναπόδραστον τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως. Εἰ καὶ τοιαύτη προδοσία ἔλαβε χώραν καὶ ἡ πόλις σύμπασα ἐπληρώθη ἀπὸ τῶν τρικυμιωδῶν ἐχθρικών σφιγῶν, ἐντιμοὶ ὅμως ὄροι ἐγένοντο παραδεκτοὶ ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ. (4)

(4) Κατὰ τὴν γενικὴν παράδοσιν, οἱ Τούρκοι κυριεύσαντες τὴν πόλιν, ἦν ὀνόμασάν κατ' ἀρχὰς: ἔνεκεν τῆς λαμπρᾶς αὐτῆς τοποθεσίας Ἄλια Σεχίρ, τούτῃστιν ἡ καλλίστη πόλις, ἐρήμωσαν τὰ ὄρατα αὐτῆς: τείχη καὶ κατέσφαξαν τοὺς περισσοτέρους κατοίκους ὧν τὰ πτώματα ἐρρίφθησαν ἐπὶ τινος λόφου κειμένου οὐ μακρὰν τῆς πόλεως. Ἐκ τῶν ὀστέων αὐτῶν ἐσχηματίσθη ἀρκούντως μέγα τείχος οὗ τὰ λείψανα σώζονται μέχρι τὴν σήμερον. Μετέβαλαν δὲ πολλὰς χρι-

Ταχέως πάλιν ἡ Φιλαδέλφεια ἐξετέθη εἰς τὰς φρικαλεότητας ἄλλης πολιορκίας· διότι 10 περίπου ἔτη ὕστερον, μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ταμερλάνου αἰχμαλωσίαν τοῦ Βαγιαζήτ, ὁ τρίτος δορυκτῆτωρ προσβαλὼν ἐποίησεν ἐξοδὸν κατ' αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐπίσης, ἐναντίον τῆς συνηθείας του, ἐφείσθη αὐτῆς ἀπὸ τῆς λεηλασίας καὶ τῆς καταστροφῆς.

Αὐτὸ, ὅπερ νῦν ἐν τῇ τουρκικῇ γλώσσῃ τῇ ἀποδίδεται ὄνομα Ἀλλάχ Σεχίρ, ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ, σημαίνει ὅτι οἱ κατακτηταὶ τῆς ἀναγνώρισαν ἐν αὐτῇ ἰδιαιτέραν τινὰ ἀξίωσιν πρὸς ἀγιόσύνην, ἢ ἐφείσθησαν ὅτι αὐτὴ ὑπῆρχεν ὑπὸ τὴν αἰγίδα ἰδιαιτέρως τῆς θείας Προνοίας. Ἐξ ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ, ἀνερχομένου εἰς περίπου 17 χιλιάδας, ἀκριβῶς τὸ ἕν τρίτον εἰσὶν ὀρθόδοξοι χριστιανοί. Ἡ Φιλαδέλφεια εἶναι εἰσέτι: ἕδρα μητροπολίτου καὶ 15 περίπου ἐκκλησίου τῶν κύκλω μερῶν ἀνήκουσι τῶρα εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ (4). Οἱ χριστιανοὶ διατηροῦσιν εἰσέτι τὴν ἐλευθερίαν ἐξάσκησιν τῆς θρησκείας των καὶ ἔχουσι τὴν ἄδειαν νὰ μεταχειρίζωνται τοὺς κώδωνας καὶ νὰ ποιῶσι θρησκευτικὰς λιτανείας ἐν ταῖς ὁ-

στιανικῆς ἐκκλησίας εἰς τζαμίᾳ ὧν ἡ μεγαλύτερα ἦτο ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. Σώζονται εἰσέτι δύο στηλαὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης πλησίον τοῦ παλαιοῦ λουτροῦ. Ἡ ὕλη μὲν αὐτῶν ἐχρησίμευσεν πρὸς κατασκευὴν τῶν γεφυρῶν τοῦ σιδηροδρόμου.

(4) Ὁ νῦν μητροπολίτης κ. Διονύσιος καταβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν ὅπως ὑψώσῃ τὴν ἐκκλησίαν τῆς Φιλαδελφείας εἰς τὴν δέουσαν αὐτῆς περιουσίαν. Δυστυχῶς οἱ Χριστιανοὶ μικρὰν συνδρομὴν παρέχουσιν αὐτῇ, ἢ δὲ ἀμάθεια τοῦ κλήρου παραλύει τὰς εὐγενεῖς καὶ φιλανθρωπικὰς αὐτοῦ διαθέσεις. Ἐσχάτως ὁ φιλόμουσος Κ. Γ. Χα. Θεολόγος ἀνέλαβε τὴν ἀνοικοδόμησιν τῶν σχολείων, δαπανήσας ἐξ ἑῶν τὸ ποσὸν τῶν 3000 ὀθωμανικῶν λιρῶν. Ἄς ἐλπίσωμεν ὅτι ὁ φιλογενὴς οὗτος ἀνὴρ οὐ μόνον θέλει προνοήσει ὑπερ τῆς ἐκλογῆς καταλλήλων διδασκάλων, ἀλλὰ προπάντων θέλει φροντίσει καὶ ὑπερ τῆς ἐκπαιδεύσεως ἄξιων ἱερέων δυναμένων νὰ ἐξηγῶσιν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν τουρκικὴν διάλεκτον τὰ ὑψηλά παραγγέλματα τῆς χριστιανικῆς ἡμῶν πίστεως.

δοῦς. Ἡ πόλις διαιρεῖται εἰς εἴκοσι καὶ πέντε συνοικίας, ἐξ ὧν αἱ εἴκοσιν εἰσὶν τουρκικαὶ, αἱ δὲ λοιπαὶ χριστιανικαί. Οἱ Χριστιανοὶ ἔχουσι ναοὺς μὲν μεγάλους πέντε, μικροὺς δὲ ὡς ἑγγιστα εἴκοσι. Ἡ ἱερὰ λειτουργία τελεῖται ἑλληνιστί, ὡς εἰς τὰ πλείστα μέρη τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, πλὴν δυστυχῶς ὀλίγοι ἐκ τῶν ἐκκλησιαζόντων ἐνοοῦσι τὴν ἑλληνικὴν. Σχολεῖα ὑπάρχουν τρία, ἐν ἑλληνικόν, ἕνα ὑπάρχει καὶ μικρὰς τῆς βιβλιοθήκης, ἐν ἀλληλοδιδασκτικόν καὶ ἐν παρθεναγωγείον. Φοιτῶσι δὲ εἰς αὐτὰ 280 ἄρρενα καὶ 120 θήλεα ὡς ἑγγιστα.

Ἐκτὸς τῶν ἐπισκευασθεῖσων ἐκκλησιῶν, ὑπάρχουσιν ὑπερ τὰς εἴκοσι κατερειπωμέναι, αἱ πλείστα τῶν ὁποίων κατεστράφησαν ὑπὸ σεισμῶν, καὶ οἱ τόποι αὐτῶν ἀνεπληρώθησαν ὑπὸ ἀσημετέρων κτιρίων. Εἰς τούτων τῶν ἀρχαίων σωρῶν σχηματίζει τὸ μᾶλλον πασιφανὲς ἀντικείμενον ἐν τῇ πόλει. Ἦτον ἀναμφιβόλως ἡ παλαιὰ μητρόπολις, καὶ εἰσέτι καλεῖται ἡ ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Θεολόγου ἡτοῦ τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου. Οἱ ὀγκώδεις τετράπλευροι στύλοι τῆς ἐξέχουσι δίκην πύργων ὑπεράνω τῶν νεωτέρων κτιρίων μετὰ μεγάλων τμημάτων τοιχοποιίας· ἀλλὰ τὰ τόξα τὰ ὅποια ἐφύοντο ἐξ αὐτῶν ἔχουσι πρὸ πολλοῦ καταστραφῆ. Καὶ τοὶ ἔλαβον τὸ ὄνομά τῆς ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ἡ χρονολογία τῆς δὲν δύναται ν' ἀποδοθῇ εἰς ἀρχαιότεραν ἐποχὴν τῆς βασιλείας τοῦ Ἰουστινιανοῦ περὶ τὴν πέμπτην ἐκκτονταετηρίδα, καὶ τὰ συντρίμματα πολλῶν ἀρχαίων ναῶν ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν κατασκευὴν αὐτῆς. Οἱ λίθινοι στύλοι καὶ τὰ κατώτερα μέρη τοῦ τοίχου ἐκτίσθησαν ἐκ τμημάτων λίθου καὶ μαρμάρου, ἐν ᾧ τὰ τόξα, τινῶν ἐκ τῶν ὁποίων σώζονται αἱ βάσεις, ἐκτίσθησαν ἐκ πλίνθων. Πολλὰ στασίδια καὶ λίθινα στηρίγματα κορωνίδων εἰσέτι φαίνονται ἐν τοῖς τοίχοις, καὶ μέρη κολοβωμένων ἐπιγραφῶν διατηροῦνται ἐκτισμένα ἐν πολλαῖς νεωτέραις ἐκκλησίαις καὶ οἰκίαις. Τὰ τείχη τῆς πόλεως ἰχνηλατοῦνται καθ' ὅλα τὰ μέρη εὐκρινῶς, καὶ τοὶ κατεστραμμένα καὶ ἐν τισὶ μέρεσι

παντελῶς ἠφανισμένα. Ἀνηγέρθησαν ἀπὸ ἀπελεκῆτων λίθων, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐκ μικρῶν λίθων συσσωρευμένων καὶ συγκολλημένων μετὰ συντριμμάτων ἐκ παλαιῶν κτιρίων, τὰ ὅποια ἐχρησίμευσαν πιθανῶς κατὰ τὰς ἐπανειλημμένους ἐπιδιορθώσεις τῶν ὀχυρώσεων. Τάλλα τὰ μόνυ λείψανα τὰ ἄξια λόγου εἰσὶ τὰ ἐρείπια τοῦ σταδίου πλησίον τῆς ἀκροπόλεως, τὸ σχῆμα τοῦ ὁποῖου παρὰ τὴν πλευρὰν τοῦ λόφου ἀκριβῶς διακρίνεται.

Ἐκ τῶν ἤδη ρηθέντων ἐξάγεται ὅτι ἡ πλήρωσις τῆς προφητείας ἀπεδείχθη δι' ἱστορικῶν γεγονότων, καὶ ἐπομένως σχηματίζει μέρος τῆς ἀποδείξεως τοῦ χριστιανισμοῦ. Εἰσὶ λοιπὸν αἱ προφητεῖαι ψευδεῖς ἢ ἀληθεῖς; ἀποκαλύπτεται ἡ ἀπάτη αὐτῶν, ἢ ἐπικυροῦται διὰ τῶν γεγονότων ἡ ἀλήθειά των; Ἐξελέγχονται ὡς ἐπινοήματα ἀπατεῶνων ἢ ὑπαγορεύσεις τῆς θεοπνευστίας; Πρὸς ἐπίλυσιν τῶν ἐρωτήσεων τούτων ἀπαιτεῖται μόνον ὑπομονητικὴ τις καὶ ἀμερόληπτος ἔρευνα· μόνον τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὑπάρχει χρεια, καὶ οὐδεμία ἄλλη πίστις εἶνε ἀναγκαία εἰμὴ ἡ προερχομένη ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ καὶ αὐτομάτου καρποῦ τῆς λογικῆς πεποιθήσεως. Ὁ ἀναγκαιζὼν τὴν ἔρευναν ταύτην, καὶ ὁ μὴ ὀδηγούμενος ἀπαθῶς ὑπὸ τοῦ ἀποτελέσματος αὐτῆς, οὐ μόνον δὲν φροντίζει περὶ τῆς τύχης αὐτοῦ, ἀλλὰ στερεῖται τοῦ δώρου ἐκείνου, δι' ὃ μάλιστα καυχᾶται—ὅπερ εἶνε ἡ ἀληθὴς μεγαλοδωρία τῆς δοξασίας· ὁ μὴ θέλων νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν, διότι εἶνε ἡ ἀλήθεια, εἶνε ὁ φανατικὸς ὄπαδὸς τῆς ἀπιστίας. Εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι, διὰ ποικίλων τρόπων, θαυμασία ἀλλαγὴ ἐγένετο ἐν τῇ θρησκευτικῇ καὶ πολιτικῇ καταστάσει τοῦ κόσμου ἀφ' οὗ αἱ προφητεῖαι ἐρρήθησαν. Σύστημά τι θρησκείας, εἰς ἄκρον διάφορον παντὸς ἄλλου ὑπάρχοντος τότε, προέκυψεν ἐκ τῆς γῆς τῆς Ἰουδαίας, καὶ διεσπάρη ἐρ' ὅλον τὸν πεπολιτισμένον κόσμον. Πλείστα δὲ ἀξιοσημεῖοι περιστάσεις παρρηκολούθησαν τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν πρόοδόν του. Ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς καὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ θεμελιω-

τοῦ αὐτῆς, ὡς αὕτη ἐγράφη ἐγκαίρως τότε, καὶ ἀνεγνωρίσθη ὡς αὐθεντικὴ ὑπὸ τῶν πιστευσάντων εἰς Αὐτὸν, ὑπάρχει τοσοῦτον ἐντελῶς ἀσύγκριτος πρὸς οἵανδήποτε ἄλλην, ὥστε συχνάκις προσεῖλκυσε τὸν θαυμασμὸν καὶ διήγειρε τὴν ἐκπληξιν τῶν ἀπίστων.— καὶ εἰς ἐξ αὐτῶν (1) μάλιστα ἐρωτᾷ, ἐὰν ᾖ δυνατὸν τὸ ἱερὸν Πρόσωπον, τοῦ ὁποῦ τὴν ἱστορίαν περιέχει ἡ Γραφή, νὰ ᾖ ἁπλῶς ἄνθρωπος καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι τὸ πλάσμα τοιοῦτου τινοῦ χαρακτήρος εἶνε ἀκαταληπτότερον αὐτῆς τῆς πραγματικότητος. Ὁ θεμελιωτῆς τῆς θρησκείας ταύτης δὲν εἶχε κοσμικὴν ἐξουσίαν, — ἐνεχάραξε πᾶσαν ἀρετὴν, — ἡ ζωὴ του ὑπῆρξεν ἀκλιδωτος καὶ τελεία ὡς ἡ διδασκαλία του, — ἐθανκτώθη ὑπὸ ἀγνώμονος λαοῦ καὶ ἀμαρτωλοῦ. Ἡ θρησκεία του ὀρμητικῶς διεσπάρη, — οἱ ὁπαδοὶ του κατεδιώχθησαν ἀπηνῶς μέχρι θανάτου, ἀλλ' ὁ σκοπὸς των ὑπερίσχυεν. Ἡ καθαρότης τῆς θρησκείας του διετηρήθη ἐπὶ τινα καιρὸν, ἀλλ' ὕστερον διεφθάρη. Ὁ χριστιανισμὸς ὅμως ἐπετέλεσε μεγάλην μεταβολὴν. Μετὰ τὴν θεμελίωσιν του ἡ λατρεία τῶν ἐθνικῶν θεοτήτων ἐπαύσατο ὅλαι αἱ θυσίαι κατηργήθησαν, ἔτι ὅπου ἀνθρώπινα θύματα ἐθύοντο πρὶν καὶ ἡ δουλεία, ἡ τότε νομίμως ἐπικρατοῦσα εἰς ἅπαντα τὰ κράτη, εἶνε τότε ἀγνωστος εἰς πᾶσαν χριστιανικὴν χώραν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην. Ἡ γνῶσις ἐπλεόνασε, καὶ πολλὰ ἔθνη βάρβαρα διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπολιτίσθησαν. Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἐξηπλώθη ἐπὶ μέγα μέρος τοῦ κόσμου, καὶ εἰσέτι ἐπεκτείνει τὰ ὅρια τῆς ἀνευ πολέμου καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ τοὶ αὕτη ἐπήγαγεν ἐξ αὐτῶν, ἐπιμένοντες ἀπορρίπτοντες αὐτήν. Σχετικῶς πρὸς τὰς πολιτικὰς μεταβολὰς ἡ καταστροφὰς τῶν κρατῶν, ἀφοῦ αἱ πρὸς αὐτὰ ἀναφερόμενοι προφητεῖαι ἐρρέθησαν, — ἡ Ἰερουσαλὴμ κατετροπώθη καὶ κατερμήθη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων. Ἡ γῆ τῆς Παλαιστίνης καὶ τὰ περίχωρα, εἰσι νῦν λίαν ἀραιῶς κατοικιμένα, καὶ σχετικῶς πρὸς τὴν προτέραν

(1) *Rousseau Emile vol, II, p. 245.*

αὐτῶν γονιμότητα μετεβλήθησαν σχεδὸν εἰς ἐρήμους. Οἱ Ἰουδαῖοι διεσπάρησαν μετὰ τῶν ἐθνῶν, καὶ διαμένουσιν ἄχρι σήμερον διεσκορπισμένοι μὲν ἀλλὰ διακεκριμένοι ὡς ἔθνος. Ἡ Αἴγυπτος, ἐν τῶν πρώτων καὶ ἰσχυροτέρων ἐθνῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου, πρὸ πολλῶν αἰῶνων ἔπαυσε τοῦ εἶνε βασιλείον. Ἡ μεγάλη πόλις τῆς Νινευῆ, τὸ ἀρχαῖον Λονδίον, δὲν ὑπάρχει πλέον ἢ Βαβυλῶν, τὸ θαῦμα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, κατεστράφη παντελῶς, καὶ μόνον σωροὶ χόματος σημειοῦσι τὴν θέσιν τῆς ἢ Περσικῆς αυτοκρατορίας διεδέξατο τὴν τῆς Βαβυλῶνος ἢ Ἑλληνικῆς τῆς Περσίας, καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ τὴν τῆς Ἑλληνικῆς. Ἡ παλαιὰ Ῥωμαϊκὴ αυτοκρατορία διηρέθη εἰς διάφορα βασιλεία. Αὐτὴ ἡ Ῥώμη ἐγένετο ἡ καθέδρα κυβερνήματος διαφόρου φύσεως παντὸς ἄλλου ὑπάρχοντος ποτὲ ἐν τῷ κόσμῳ ἐκεῖ ἡ θεία διδασκαλία τοῦ εὐαγγελίου μετεμορφώθη εἰς σύστημα πνευματικῆς τυραννίας καὶ κομικῆς δυνάμεως ἢ ἐξουσίας τοῦ Πάπα διετηρήθη ἀπόλυτος καὶ ἰσχυρὰ ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἐν Εὐρώπῃ. Οἱ Σαρακηνοὶ ἐκτῆσαντο στιγμιαίαν καὶ δυνατὴν ἐξουσίαν ἐπὶ μεγάλου μέρους τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης καὶ πολλὰ μέρη τῆς χριστιανοσύνης ὑπέστησαν πολλὰ ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν αὐτῶν. Οἱ Ἀραβες διστήρησαν τὸν ἀρειμάνιον αὐτῶν χαρακτήρα, καὶ διεφύλαξαν τὴν κατοχὴν τῆς ἰδίως αὐτῶν χώρας. Οἱ Ἀφρικανοὶ εἰσὶν εὐτελής τις φυλὴ καὶ εἰσέτι μεταχειρίζονται ὡς δοῦλοι ἀποικίαι εὐρωπαϊκαὶ διασπείρονται ἐν ὅλῃ τῇ Ἀσίᾳ καὶ ἐπεκτείνονται ἐκεῖ ὀσμήραι ἢ τουρκικὴ αυτοκρατορία ἐκτῆσατο μεγάλην δυνάμιν ἐξηκολούθησε νὰ ἀνθίσταται ἡρωϊκῶς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ἀλλ' ἤδη ἔπαυσε τὰς προόδους τῆς, ἐφθάρη ἤδη, καὶ νῦν ῥέπει πρὸς τὴν πτώσιν τῆς. Τὰ ρηθέντα ταῦτα σχηματίζουν τινὰ τῶν περιφανεστέρων καὶ μᾶλλον ἀξιοσημειωτων γεγονότων τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου ἀπὸ τοῦ καιροῦ καθ' ὃν ἐρρέθησαν αἱ προφητεῖαι ἄχρι σήμερον. Καὶ ἂν δυνάμεθα μετὰ τῶν προφητειῶν νὰ εὐρωμεν πινάκῃ τινὰ ἐκάστης ἐξ αὐτῶν καὶ ὄλων, ἀπὸ τῆς πρώτης ἕως τῆς

ἐσχάτης, μετὰ πάσης ἐγγυήσεως δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι αὐταὶ δὲν ἠδύναντο ν' ἀποκαλυφθῶσιν εἰμὴ ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Κυβερνήτου τῶν ἐθνῶν, καὶ ὅτι χορηγοῦσι τὶ πλέον τῆς ἀνθρωπίνης μαρτυρίας περὶ τῆς ἀληθείας τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ο. Κ.

## ΠΕΡΙ ΠΟΙΗΣΕΩΣ.

(συνέχεια καὶ τέλος).

Π'.

Πολλοὶ λόγοι οἵτινες τὸ πάλαι συνέτεινον πρὸς καθωραϊσμὸν καὶ μεγαλειότητα τῆς ποιήσεως ἐξέλειπον Ἡ μυθολογία ἐν τῶν κυριωτέρων μέσων πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ νοῦς καὶ τῆς φαντασίας τοῦ ποιητοῦ δὲν ὑπάρχει πλέον. Οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ ὅτε περιέγραφον μάχην τινὰ καὶ οἱ θεοὶ συμμετέσχον αὐτῆς, ἐνεργὸν μέρος λαμβάνοντες, τὰς σοφὰς αὐτῶν συμβουλὰς, τοὺς ἐνθαρρυντικὸς λόγους καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν ἐζωγράφιζον διὰ τῶν ζωηροτέρων χρωμάτων. Περιέγραφον τρικυμίαν τινὰ, πᾶν κύμα ὑποτάσσετο εἰς τὴν θεὸν τῆς θαλάσσης καὶ ἐν ἐκάστη εἰκόνι πᾶν βεῖθρον εἶχε τὰ πνεύματά του, ἕκαστον δάσος, πεδιάς, ὄρος καὶ λόφος εἶχε τοὺς θεοὺς του!

Εἰς τὴν αἰῶνα ὅμως καθ' ὃν ζῶμεν, ὁ Θεὸς ἡμῶν δὲν ἔχει Ὀλυμπον ἐξ οὗ νὰ βροντᾷ, οὔτε ἐν τῷ θρόνῳ του ὑπάρχει ὀπλοθήκη ἐξ ἧς νὰ ἀστράπη Αὐτὸς εἰς οὐδὲν μαντεῖον ἐπιτρέπει νὰ γνωστοποιῇ τὰ μυστήρια τοῦ μέλλοντος, νὰ καταδικάζῃ τὸν ἀθῶν καὶ νὰ ὑπερασπίζηται τὸν ἔνοχον. Ὁ Ὀλυμπος ἐρημώθη, τὰ δὲ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἴσταται σιωπηλὸν καὶ μονῆρες. Ὁ Ποσειδῶν περιώρισε τὴν βασιλείαν του ἐν τῇ θαλάσσῃ ὁ δὲ Ἄϊολος ἀπώλεσε διὰ παντὸς τὴν ἐξουσίαν του.

Ὁ Δρ. Ἰόντων λέγει ὅτι, «αἱ ἰδέαι τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, εἰσὶν ἀπλούστατοι διὰ ῥητορικὴν, ἱερώταται διὰ μεταφορὰν, καὶ μεγαλειόταται πρὸς καθωραϊσμὸν.» Καὶ τοὶ ἐκτιμῶ τὸν Δρ. διὰ τὴν μεγάλην αὐτοῦ παιδείαν, οὐχ ἦττον οἱ λόγοι οὗτοι εἰσὶν ὑπερβολικοὶ. Χριστιανικὴ θρησκεία ἀπλουστάτη διὰ ῥητορικὴν! Οἱ λόγοι οὗτοι πιθανὸν διέφυγον ἐκ τοῦ στόματός σου ἀπερισκέπτως! Πότε ἀνέγνωσες τελευταίον τὰς θεοπνεύστους σελίδας τῶν Ἰερῶν Γραφῶν; Ἐλησμόνησας ἴσως τὰς εὐγλωττοῦς συμβουλὰς τοῦ Ἰερεμῖα καὶ τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαυὶδ, οἵτινες μεταφέρουσι τὸν εὐσεβῆ ἀναγνώστην μέχρι τρίτου Οὐρανοῦ; Ἐλησμόνησας τὰ παράπανα τοῦ Ἰώβ, καὶ τοὺς στίχους ἐκείνου ὅστις ἐκάλεσε τὴν Μοῦσά του ἐκ τοῦ Ὄρους Σινᾶ ἢ ἐκ τοῦ βεῖθρου τοῦ Σιλωὰμ τοῦ ἡσύχως βέοντος πλησίον τοῦ μαντείου τοῦ Θεοῦ; Ἐὰν ποτὲ θνητὸς ὑπῆρξεν εὐγλωττος ἐμπνευσθεὶς ἐκ τῆς ἰδίας αὐτοῦ εὐφύας ἦσουν σὺ, ὦ Ἰωάννη Μίλτων, ὅστις ἔψαλλες «τὴν πρώτην ἀπίθειαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸν ἀπηγορευμένον καρπὸν, οὗτινος ἡ θανατηφόρος γεῦσις ἔφερε τὸν θάνατον εἰς τὸν κόσμον καὶ ὄλας μας τὰς θλίψεις.»

Ὁ Λόρδος Χριστόφορος Νόρθ λέγει: «Κλεισον τὰς θύρας τοῦ οὐρανοῦ εἰς τὴν ποίησιν, καὶ ἡ πτῆσις τῆς ἐπὶ τῆς γῆς θέλει εἶσθαι ἀσθενεστερά καὶ χαμηλοτέρα, τὰ περὰ τῆς πεφορτωμένα καὶ βεβαρυμένα ἐκ τῆς ὕλης τοῦ κόσμου τούτου, ἢ δὲ φωνὴ τῆς ὡς ἐκείνη τοῦ ἐν τῷ κλωβίῳ κοροδαλοῦ.»

8'.

Εἰς μάτην οἱ νεώτεροι ποιηταὶ προσπαθοῦσι νὰ συναγωνισθῶσι μετὰ τῶν ἀρχαίων. Οἱ πολλοὶ ἥρωες τῆς ἀρχαιότητος ἴστανται ὡς ἀδιάρρηκτος φάλαγγς τὸ στέμμα των ἀκτινοβολεῖ ἐκ τῆς δόξης ἢ δικαίως ἀπέκτισαν, ἢ δὲ δάφνη ἢ ἔδρεψαν ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ Πίνδου τρυφερὰ καὶ ἀμάραντος μέχρι σήμερον καθωραϊζέει τὸ μέτωπόν των. Οἱ νεώτεροι δὲν δύνανται νὰ πλησιάσωσιν

αὐτοὺς ἢ δι' ἀσθενοῦς μιμήσεως εἰσὶν ἡναγ-  
κασμένοι νὰ θεωρῶσι μετὰ θαυμασμοῦ καὶ  
ἐκπλήξεως τὰς μεγάλας καὶ ὠραίας ἐκείνας  
ἀρχιτεκτονικὰς ἀναλογίας τῶν οἰκοδομημά-  
των ἐκείνων ἅτινα γιγαντιαῖαι χεῖρες ἀνή-  
γειραν, καὶ ἅτινα ἀπεκατέστησαν ἔτι μᾶλ-  
λον ἐνδοξότερα διὰ τοῦ περικαλύπτοντος ἀ-  
πὸ τοσοῦτων αἰώνων τὰ ἐπιστύλια καὶ τὰς  
στήλας αὐτῶν κισσοῦ. Παραβαλλόμενοι οὗτοι  
μετὰ τῶν ἀρχαίων εἶναι ὡς τὸ δεκάλεπτον  
τύμπανον μὲ τὸ τρομακτικώτερον πυροβολι-  
κὸν τοῦ Οὐρανοῦ.

Πῶς νὰ καυχῆθῃσι περὶ ἐφευρέσεως, ἥ-  
τις ἐκλήθη ἡ οὐσία τῆς ποιήσεως; Ἡ ποίησις  
ἡμῶν παραβολομένη μὲ τὴν τῶν ἀρχαί-  
ων εἶναι ὡς τὸ λισγάριον καὶ ἡ σκαπάνη ἀ-  
πέναντι τοῦ τηλεσκοπίου τοῦ Γαλιλαίου καὶ  
τῶν τηλεγραφικῶν συρμάτων τοῦ Morse.

Πλὴν μὴν νομίσητε ὅτι ἀποδίδων το-  
σοῦτον φόρον ἐκτιμήσεως καὶ θαυμασμοῦ  
τοῖς ἀρχαίοις δὲν ἐπιφυλάττω τὸν ὄφει-  
λόμενον ἔπαινον πρὸς τοὺς νεωτέρους. Ὁ-  
ταν ἡ παγκόσμιος ἱστορία συμπληρωθῇ,  
ἐν τοῖς πολυσελίδοις αὐτῆς τόμοις πλείστα  
ὄσα ὀνόματα ἐκ τῶν νεωτέρων ποιητῶν τῆς  
Εὐρώπης, Ἀμερικῆς καὶ Ἑλλάδος ἐγγραφθῆ-  
σονται ἐν αὐτοῖς δι' ἀνεξαλήπτων χαρακτή-  
ρων.

Ἐχομεν καὶ ἡμεῖς πλείστα προτερήμα-  
τα, φυσικὰ καὶ ἠθικὰ, ἅπαντα ταῦτα δὲ  
παραδίδονται πρὸς τέρψιν καὶ διδασκαλίαν.  
Ἡ μονοξία παραχωρεῖ ἐλευθερίαν φροντίδων  
καὶ διαφυλάττει ἡμᾶς μακρὰν τῶν θορύβων,  
κραυγῶν καὶ ἐρίδων, μακρὰν τῶν συνεχῶν  
οἰμωγῶν τῆς πείνης, μακρὰν τῶν δυσρέ-  
στων καὶ λυπηρῶν ἐκείνων ἀντικειμένων ἅ-  
τινα ἠνόχλουν τὸν ἀτυχῆ ποιητὴν τῶν ἡ-  
μερῶν ἐκείνων. Τοῦτο δὲν λέγω ὡς νέον  
πρὸ πολλῶν αἰώνων τὸ τοιοῦτον ἦτο γνω-  
στόν. Ὁ ποιμενικὸς βίος τῶν προπατόρων  
μας, πλήρης ἀθωότητος καὶ ἀπλότητος, ἀ-  
ναμφιβόλως ἐθελγε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα  
των, ἐλάμπρυνε δὲ καὶ ἐμεγαλοποιεῖ τὰ  
αἰσθητά των. Ὁ ποιμὴν φυλάττων τὰ  
ποίμνά του ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὄρεων καὶ  
ἀναπνέων, οὕτως εἰπεῖν, τὴν ποιήσιν ὑπὸ

τὰς καλλονὰς καὶ τὰς ἀρμονίας τῆς φύσε-  
ως, ἠδύνατο ἄριστα νὰ ψάλλῃ εἰς ἀδιδά-  
κτους στίχους τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἀνθίζουσαν  
κοιλιάδα, τοὺς κελαρίζοντας βύακας, τὰ σπή-  
λαια καὶ βράχους τοὺς ὑπὸ τῶν τρομακτι-  
κῶν ἀνέμων ἀντηχοῦντας.

Ἡ ψυχὴ οὐδέποτε αἰσθάνεται μεγαλῆτε-  
ρον ἐνθουσιασμόν· ἡ φύσις οὐδέποτε παρί-  
σταται ὠραιότερα ἢ ὅταν ἀναγινώσκωμεν  
τὰς σελίδας ἐκείνων, οἵτινες μακρὰν τῶν  
θορύβων τῆς πόλεως, ἐν τῷ μέσῳ τῆς εὐο-  
δίας, οὐσίας φύσεως ἐγραψαν τὰ ἀριστουργή-  
ματά των.

Ὁ Θεόκριτος, Βίων καὶ Μόσχος περιέ-  
γραψαν μετὰ πλείστης ὄσης ἐπιτυχίας καὶ  
φυσικότητος τὰ θέλητρα τοῦ ποιμενικοῦ  
βίου. Πόσον τὰ εὐδύλια τοῦ Γέσνερ εὐω-  
διάζουσιν ἐκ τῶν ἀνθέων καὶ τῆς δρόσου  
τῆς πρωΐας! Ἐν αὐτοῖς νομίζει τις ὅτι ἀ-  
κροάζεται τὸν βόμβον τῶν μελισσῶν, τὸν  
μυκηθμὸν τῶν ἀγέλων καὶ τὸν γλυκὴν κε-  
λαδισμόν τῶν πτηνῶν.

Ὁ Πετράρχης ἐν τῷ μέσῳ τῆς μοναξίας  
τῆς Βοκλούζης ἐξέφρασε δι' ἀμιμήτου πά-  
θους τινὰ τῶν ὠραιότερων ποιημάτων τῶν  
ἀφιερωθέντων ποτὲ εἰς ἀκατάστατον καὶ  
φαντασιόπληκτον γυναῖκα! Ὁ ἀένναος φλοῖ-  
σος τοῦ Σοργία, αἱ ῥωματικαὶ κοιλιάδες αἱ  
περιστοιχιζούσαι τὴν ἀγροτικὴν τοῦ οἴκιαν,  
ἀνέπτυξαν τὰς ἰδέας του, ὠρίμασαν τοὺς  
στοχασμούς του καὶ ἐνέπνευσαν τὴν φαντα-  
σίαν του εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε τὸ ὄνομα  
τοῦ ἀτυχοῦς τούτου τέκνου τῶν Μουσῶν νὰ  
ἐγγραφῆ μετὰ τῶν ὀλίγων καὶ ἀθανά-  
των ὀνομάτων ἅτινα δὲν ἐγεννήθησαν ἵνα  
ἀποθάνωσιν.»

Ἰωάννη Ἰάκωβε Ρουσσώ! τρέμω προφέ-  
ρων τὸ ὄνομά σου. Φεβοῦμαι μήπως κἀγὼ  
σοὶ ἀδικήσω. Ἄλλ' ὅχι τὸ πνεῦμα σου γι-  
νώσκει ὅτι δὲν τολμῶ οὔτε τὸ ἐλάχιστον  
φύλλον ν' ἀποσπᾶσω ἐκ τοῦ στεφάνου ὅστις  
περικοσμεῖ τὸ μέτωπόν σου. Ἰωάννη! Δὲν  
ἦσο διακαῆς ἐραστής τῆς φύσεως, καὶ  
δὲν ἠγάπας τὰ πάντα ζῶντα τε καὶ νεκρά  
ὡς οἱ τρελοὶ ἀγαπῶσιν; Ὁ Ρουσσώ πολλά-  
κις ἐπισκεφθεὶς τὴν μεγαλοπρεπῆ καὶ πολύ-

άνδρον πρωτεύουσαν τῆς Γαλλίας, ὠμολό-  
γησεν ὅτι, ὅταν ἐγκατέλειπε τὴν μονήρη  
αὐτοῦ κατοικίαν, οὔτε μίαν γραμμὴν ἠδύ-  
νατο νὰ γράψῃ, ἡ δὲ καρδιά του μεγάλως  
ἐπεθύμει τὴν ἀγροτικὴν ἐρπυῖαν τῆς Μον-  
μορανσύ. Ἀλλὰ διατί, Ἰωάννη, ἡ καρδιά  
σου δὲν ἀνεβ.θάζετο διὰ τῆς φύσεως πῶς  
τὸν Θεὸν αὐτῆς; Αἰσκληραὶ ἀδελφαί εἰσὶν  
ἔτοιμοι ὅπως κόψωσι τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του.  
Ἄλλὰ φεῦ! Οὐδεμίαν ἐλπίδα λαμπροτέρου  
μέλλοντος θερμαίνει τὴν καρδίαν του, αὕτη  
ἔτι μᾶλλον κλίνει καὶ προσκολλᾶται μετὰ  
περισσοτέρας ἀγάπης ἐπὶ τῶν ματαίων καὶ  
προσκαίρων ἀντικειμένων τοῦ κόσμου τού-  
του. Ζητεῖ θέσιν τινὰ πλησίον τοῦ παραθύ-  
ρου ὅπως οἱ τεθολωμένοι αὐτεῦ ὀφθαλμοὶ  
θεωρήσῃσι διὰ τελευταίαν φορὴν τὴν θέαν  
τοῦ ὅσον οὐπω ἀπολεσθέντος κόσμου. ὦ!  
Ὁ ἀὴρ τοῦ παραδείσου δὲν τολμᾷ ν' ἀσπα-  
σθῇ καὶ ἀπομάξῃ τὸν θανατηφόρον ἰδρῶτα  
τὸν κρουνηδὸν ῥέοντα ἐκ τοῦ ἐνδοξοῦ με-  
τώπου σου, τοῦ ἄλλοτε πεπληρωμένου ἐξ  
ὠραίων καὶ λαμπρῶν ἰδεῶν. Ὅχι, Ρουσσώ,  
ἡ ἀμαρτία καὶ ἡ ἀπιστία θέλουσι κλεισθῆ  
διὰ παντὸς ἐντὸς τοῦ τάφου σου!

Ὁ Κρεβιλλὼν, τραγωδοποιὸς ἐξόχου  
πνεύματος καὶ εὐφυίας, διήλθε τὸ πλείστον  
τῶν ἡμερῶν του ἐν ἀγροτικῇ ἀπλότητι καὶ  
ἡσυχίᾳ. Λέγεται δὲ ὅτι ὅτε ἡμέραν τινὰ εἰς  
τῶν φίλων του ἐπισκέφθη αὐτὸν, ὁ φαντασι-  
ώδης ποιητὴς ἐταράχθη τοσοῦτον, ὥστε βίψας  
βλέμμα ὀργῆς καὶ ἐκπλήξεως ἐπ' αὐτοῦ τὸν  
ἀπέπεμψε, λέγων, «φύγε, μὴν μ' ἐνοχλῆς,  
πορεύομαι ὅπως ἐξορίσω ἕναν ἀχρεῖον ἱερέα  
καὶ ἀπαγχονίσω ἕτερον.»

## I.

Ἡ ποιητικὴ φαντασία κατὰ μέγα μέρος  
καλλιεργεῖται καὶ ἀναπτύσσεται ὡς ἐκ τοῦ  
κλίματος. Εἰς γῆν ἐν ἣ αἱ ὥραι τοῦ ἐτους  
διαδέχονται τακτικῶς ἀλλήλαις, τὸ αἰσθη-  
μα τῆς ποιήσεως ἀποκαθίσταται ζωηρότε-  
ρον καὶ ἐπὶ μᾶλλον ἀκμαῖον. «Αἱ ὥραι εἶναι  
πηγαὶ ἐμπνεύσεως,» λέγει εἰς τῶν ἐξοχω-

τέρων ἀγγλῶν ποιητῶν — τὴν ἀλήθειαν  
δὲ ταύτην οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφισβητήσῃ.

Ὅτε ἡ ἀνοιξίς ἐνδύει τὴν γῆν διὰ τοῦ  
ἀνθοστολιστοῦ αὐτῆς τάπητος, ἡ δὲ ζεφύ-  
ριος αὐρὰ φέρει ἐπὶ τῶν ἀοράτων πετερίγων  
τῆς τὴν μυρίπουν εὐωδίαν πολλῶν καὶ ποι-  
κίλων ἀνθέων, τότε ἐκθαμβος καὶ καταγοη-  
τευομένη ἡ φαντασία ὑψοῦται ἐπὶ τῶν πε-  
τερίγων τοῦ φωτός, μαεράν τῶν ἐπιγείων καὶ  
προσκαίρων ἀγαθῶν συναισθανομένη ἔτι μᾶλ-  
λον τὴν ἱερὴν αὐτῆς ἀποστολήν. ὦ! Ὁ-  
ποῖον αἰσθημα χαρᾶς αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ  
θεωροῦσα τὰ ἀναφύομενα καὶ μυροβόλα ἄν-  
θη! Εἶναι πρωτὰ τοῦ Μαΐου, ὁ ἥλιος ἤδη  
ἀνέτειλεν. Ἡ ῥοδοδάκτυλος ἠὼς μειδίᾳ ἐπὶ  
τῆς ὠραιότητος τοῦ παντός. Ὅποια ὠραία  
χρῶματα, — ἐρυθρήματα τῶν ἀγγέλων —  
λαμπρύνουσι τὴν θέαν ταύτην!

Παρατήρησον! Οὔτε αὐτὸς ὁ Σαλβατώρ  
διὰ τῆς ἀθανάτου γραφίδος του δύναται νὰ  
μεταφέρῃ ἐν μόνον χρῶμα ἐκ τῆς ὠραίας ἐ-  
κείνης ἱριδος, σημεῖον εἰρήνης καὶ ἀφθονίας,  
χαρᾶς καὶ ἀγαλιάσεως. Ἐκεῖ μετὰ τῶν  
κοιλιάδων καὶ τῆς μουσικῆς ἐνυπάρχει χαρὰ  
ἄνευ λύπης! Εἶναι ἐσπέρας, καὶ ὁ μέγας  
βασιλεὺς τῆς ἡμέρας ἔδυσεν ὄπισθεν τῶν ὑ-  
ψηλῶν λόφων, συνοδευόμενος παρὰ τῆς σι-  
ωπηλῆς μελωδίας πληρεστάτης γαλήνης, ὅ-  
μνου σιωπηλοῦ ὅν ἡ φύσις προσφέρει εἰς τὸν  
Δημιουργόν τῆς. Ἀργότερον αἱ μελαναὶ σκι-  
αὶ τῆς νυκτὸς περικαλύπτουσι τὴν γῆν, καὶ  
δὲν ἀκροάζεται τις ἢ τὴν φωνὴν τῆς γλαυ-  
κῆς καθημένης ἐν τῷ μέσῳ τῶν κλάδων τῶν  
γεραιῶν ἰτεῶν. Τὰ πτηνὰ, οἱ ἐλαφροὶ κά-  
τοικοὶ τῶν δασῶν, ἀφοῦ ἐθελξαν τὸ ὠπίον  
μας διὰ τῶν γλυκυτέρων αὐτῶν κελαδημά-  
των ἐπαναπαύονται ἐν ταῖς φωλαῖς των.

Τὸ ἔαρ ἤγγικε καὶ ἡ σκηνὴ μεταβάλλε-  
ται. Ἐκ τῶν ἀνθοστολιστῶν παραπετασμά-  
των τῆς ἀνοίξεως ἐξέρχεται τὸ καλοκαίρι-  
ον μὲ πυρῶδεις ὀφθαλμοὺς καὶ διακεκαυμέ-  
νον πρόσωπον. Οἱ οὐρανοὶ φαίνονται κε-  
κλεισμένοι καὶ ἡ ἐλπίς τοῦ γεωργοῦ ἐξέλι-  
πεν! Ἐὰν αὐτὸς εἶχε τὴν δύναμιν τοῦ Μω-  
υσέως, ἤθελε πετάξῃ τὴν πέτραν ὅπως ἐξ  
αὐτῆς βεῦσωσι ποταμοὶ ὑδάτων καὶ ζωογό-

νήσωσι τοὺς ἀγρούς του. Ἄλλ' ἰδοὺ σημεῖον ἀναφαίνεται ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος, — ἡ βροντὴ προαναγγέλει βροχὴν, — ὁ δὲ ἄνθρωπος, ὁ πρὸ μικροῦ λυπούμενος, ἤδη χαίρει καὶ ἐκφωνεῖ ὡς ὁ Δαυὶδ :

« Πλημμύραν ὑδάτων ἔχυσαν αἱ νεφέλαι, φωνὴν ἔδωκαν οἱ οὐρανοί. Καὶ αὐτοὶ οἱ κατοικοῦντες τὰ πέρατα φοβοῦνται τὰ σημεῖά σου· χαροποιεῖς τὰς ἀρχὰς τῆς αὐγῆς καὶ τῆς ἐσπέρας. Ἐπισκέπτεσαι τὴν γῆν, καὶ ποτίσεις αὐτήν . . . »

Τὸ φθινόπωρον εἶναι ἡ μόνη ἐποχὴ καθ' ἣν ἡ φαντασία τοῦ ποιητοῦ ἀποκαθίσταται ζωηροτέρα, τότε ὅπασα ἡ φύσις ἀνθεῖ μοσχοβολεῖ, μειδιᾷ, τὰ δὲ δένδρα εἰσι πεφορτωμένα ἐκ τῶν ὀραιοτέρων καὶ ἐκλεκτοτέρων καρπῶν. Καὶ ὁ χειμῶν δὲν εἶνε ἄγονος ποιητικῆς φαντασίας. Οἱ ἐρῶμενοι ἄνεμοι, ἡ καταπίπτουσα βροχὴ, οἱ παγωμένοι ποταμοί, τὰ γεγυμνωμένα δάση, τὰ μαραμμένα ἄνθη, αἱ ἐκ τῶν ὀραίων στεφάνων των λεηλατηθεῖσαι κοιλάδες, καὶ οἱ ἐγκαταλειμμένοι λειμῶνες προεκτείνουσι τὴν φαντασίαν καὶ βυθίζουσι τὴν ψυχὴν εἰς σοβαρὰς σκέψεις καὶ οὐρανίους διαλογισμούς.

Εἶναι παρὰ πᾶσιν ὁμολογούμενον ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ θεὰ τῆς φύσεως τελειοποιεῖ καὶ καπνίζει τὰς ἰδέας καὶ πολλακίς αὐτὸν τὸν ἔσχατον ἡμῶν νοῦν.

Ἐὰν ἀναγνώσωμεν μετὰ προσοχῆς καὶ ἐπιστάσεως τὰς σελίδας τῶν ποιητῶν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος, ὡς καὶ ἄλλων ἐθνῶν, θέλομεν ἰδεῖν ὅτι εἰς τὴν διαφέρει τοῦ ἄλλου ὡς εἰς ἀστὴρ διαφέρει τοῦ ἄλλου. Εἰς τί ἄλλο δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν τοῦτο ἢ εἰς τὰς διαφόρους θέσεις ἐν αἷς οὗτοι ἀνετράφησαν καὶ ἠνδρώθησαν; Ὁ ἀνατραφεὶς ἐν τῷ μῶσῳ τῆς φύσεως, ἐπὶ τῶν ὑψηλοτέρων ἱερώων ἢ βράχων, φλεγόμενος ὑπὸ τοῦ ἀγνοῦ καὶ ἱεροῦ ἐκείνου αἰσθήματος τῆς ἐλευθερίας, περὶ τίνος ἄλλου ἠδύνατο νὰ ἔδῃ ἢ περὶ ὀρέων, φύσεως καὶ ἐλευθερίας; Τὰ κλέπτিকা τραγούδια ἔστωσαν ἀπάδειξις τῶν λόγων μου. Ὅποια χάρις καὶ φυσικὴ ἀφέλεια διαλαμβάνει ἐν αὐτοῖς! Μετὰ πόσης τέχνης καὶ ὀραϊότητος ἢ ἀνδρείας καὶ τὸ αἰσθημα

τῆς ἐλευθερίας εἶναι συμπεριπλεγμένη μετὰ τῆς τρυφερωτάτης ἀγάπης καὶ τῶν καλλονῶν τῆς φύσεως! Ἐν αὐτοῖς διανθεῖ ἡ ὑψηλότερα ποιητικὴ φαντασία καὶ τὰ ὀραϊότερα καὶ ἠθικότερα ἅμα αἰσθήματα. Ὁ Γκέτε, ὁ ἀδιαφιλονίκητος μονάρχης τῆς ἡπειρωτικῆς φιλολογίας, ἐκάλεσεν αὐτὰ τὰ φυσικώτερα καὶ ποιητικώτερα προϊόντα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Τὰ ὑψηλὰ ὄρη, ὁ ἀφρίζων καταρράκτης, ὁ τρομακτικὸς πᾶταγος τῆς τρικυμίας καὶ ὁ θόρυβος τῶν κυμάτων συντριβομένων ἐπὶ ἀγρίων ἀκτῶν, ἐμπνέουσι βαθείας καὶ ζοηρὰς ἐντυπώσεις ἅς τινες ὁ ποιητὴς ἀδύνατον νὰ μὴ ἐκφράσῃ διὰ μελωδικωτάτου ῥυθμοῦ. Ὁ λόρδος Βύρων, ἐπιτυχέστατα εἰκονογραφεῖ τὴν ἀλήθειαν ταύτην διὰ ὀραίων τῶν τι στίχων.

Ὁ δὲ μέγας τῆς Γαλλίας ποιητὴς Σατωβριάνδος λέγει : — « Ἐπὶ τῆς ἀγρίας ἀκτῆς τῆς Ἀρμορικής ἀνετράφη ὁ σύντροφος τῶν κυμάτων καὶ τῶν ἀνέμων. Μία τῶν πρώτων τέρψεων, ἃς ἀπήλαυσα, ἦτο ἡ πάλῃ μου κατὰ τῶν τρικυμιῶν, αἱ μετὰ τῶν κυμάτων παιδιὰ μου, ἀποσυρομένων ἐνώπιόν μου ἢ σπυδῶν των κατόπι μου ἐπὶ τῆς παραλίας. »

Ὁ δὲ Βλασαρότης, — ὁ διασημότερος τῶν νεωτέρων ποιητῶν τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, ὁ ἀποθανάτισας τὰ ἠρωϊκὰ κατορθώματα τῶν Κλεπτῶν, — ἐκείνων οἵτινες ἐν τῷ μῶσῳ τῆς δουλείας ἦσαν ἐλεύθεροι — ὁ αἰδοῦς ἐκείνος οὔτινος αἱ ὑψηλαὶ στροφαὶ οὐκ ὑπάρχωσιν ἐνόσω ἢ Ἑλλάς οὐκ ὑπάρχη, λέγει :

« Κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1866 διαμένων ἐν Μαδουρῇ μιᾷ ἐκ τῶν χαριστάτων Ταφίων νήσων παρεστάθη ἡθεατὴς φοβερωτάτης τρικυμίας. Ἐβλεπα τὴν ἀπέναντι πεδιάδα τοῦ Ἑλλομένου ὑποβρύχιον καὶ καταστροφόμενον, τὰ δὲ καλλιμέτωπα ὄρη τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Κάρων πυρπολούμενα ὑπὸ τῶν κεραυνῶν. »

« Ἡ θάλασσα βρυχωμένη συνερέφετο ἐν τὸς στενωτάτων πορθμῶν ἢ ἐφαίνετο δυσανασχετοῦσα, ὡσεὶ λέαινα ἐν κλωβίῳ, τὰ δὲ

κύματά της, ἐν ᾧ εἰσέβαλλον διὰ τοῦ στομίου τῆς Θηλειᾶς κειμένης πρὸς τὸ νοτιοδυτικὸν ἀκρωτήριο τοῦ Μεγανησίου καὶ μεγαλοπρεπῶς ἐπορεύοντο πρὸς τὴν παραλίαν τῆς Ζαβέρδας, ἀπῆλτων κατὰ μέτωπον τὸν Σκορπίον καὶ τὴν Σπάρτην, ἐκ τῆς χορείας καὶ ταύτης τῶν Ταφίων, καὶ ἀντικρουόμενα κατέπιπτον ἀφροστεφῆ καὶ γιγαντώδη ἐπὶ τῆς Μαδουρῆς καὶ τῆς ἀμμώδους ἀκτῆς τοῦ Ἑλλομένου. »

« Ἄλλ' ἐν τῷ μῶσῳ τῶν μυκηθμῶν τοῦ πελάγους διακρίνεται ἡ βροντώδης φωνὴ τοῦ χειμάρρου, ὅστις πηγάζων ἀπὸ τῶν ἀποτόμων ἀκρωρείων τῆς Ἐγκλουβῆς καὶ κρημιζόμενος ἀπὸ χαράδρας εἰς βάραθρον, λάθρος καὶ καταστρεπτικὸς φθάνει διὰ τῶν κλεισσωρείων καὶ κατακλύζει τὴν πεδιάδα σύρων παμμεγέθεις λίθους καὶ προαιώνια δένδρα. Ὁ χειμάρρος οὗτος καλεῖται Δημοσάρι. . . . »

« Ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ δύναμις καὶ ἡ ὄρμη τῶν ὑδάτων του, ὥστε ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν αὐτοῦ τὸ ῥεῦμα διασχίζον τὰ θαλάσσια κύματα ἐφθανε μέχρι Μαδουρῆς καὶ ἐρριπτεν ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ μου τὰ λάφυρα τῆς ἀρπαγῆς καὶ τοῦ πολέμου του, μεταξὺ δὲ τούτων καὶ δένδρον πελώριον ἐκ τοῦ γένους τῶν δρυῶν, κοινῶς καλούμενον ῥουπάκι, διακρινόμενον διὰ τε τὸ ἀγροίκον καὶ τὴν βρωμαλαιότητα τῆς φύσεώς του. Τὸ τυχαῖον τοῦτο συμβῆν παρήγαγεν ἐν ἔμοι τὴν ἰδέαν τοῦ ἐπομένου στιχοῦργήματος, ἐπομένως δὲ καὶ τῆς ἐπιγραφῆς αὐτοῦ. Τὸ ζερριζωμένο δένδρον. »

Τὸ Windsor Forest ἡ ὑψηλὴ καὶ μεγαλειὴ πνεύουσα αὐτῆ φύσις, ἦτο ἡ μούσα ἡ διδάξασα τὸν Pope, — τὸν ἐπιτυχῆ μεταφραστὴν τοῦ Ὁμήρου, — ἀνὰ ψάλλῃ εἰς στίχους,» οἵτινες ὑπῆρξαν τὸ θαῦμα τοῦ κόσμου ὀλοκλήρου πρὸς τούτους καὶ ὁ Πόλκ ὀφείλει πολὺ εἰς τὰς πέριξ τοῦ πατρικοῦ αὐτοῦ οἴκου σκηνᾶς· αὐταὶ ὠρίμασαν τὴν φαντασίαν του καὶ ἀνέπνευσαν αὐτόν :

« To strike the lyre, but seldom struck  
To notes harmonious with the morning  
stars

And sweet as those by sainted bards and  
angels sung  
Which waked the echoes of Eternity.»

ΙΑ'.

Ὁ ῥήτωρ ὁ διὰ τῆς εὐγλωττίας του ἐνθουσιάζας ὀλοκλήρον ἔθνος καὶ ὁ ποιητὴς ὁ θέλξας ὀλοκλήρον λαόν, δικαίως δύναται ν' ἀποδώσῃ τὴν ἐπιτυχίαν του εἰς τὰς φυσικὰς ἐκείνας καλλονὰς ἐν μῶσῳ τῶν ὁποίων ἀνετράφη ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας.

Ἡ Ἑλλὰς παριστᾷ τὸ ὀραϊότερον, λαμπρότερον καὶ μεγαλοπρεπέστερον πανόραμα ὀλοκλήρου τῆς φύσεως. Εἶναι ἡ μήτηρ καὶ τροφὸς « τοῦ θεοῦ φωτὸς τῆς ποιήσεως. » Αὕτη σεμνύνεται εἰς τὸν Ῥήγαν, Σολωμίν, Ζαλοκώσταν, Ἀλέξανδρον καὶ Παναγιώτην Σουτσον, εἰς τὸν Ῥίζον, Παγκαθῆν, Ζαμπέλιον, Κάλθον, Χριστόπουλον, Ῥώμαν, Τανταλίδην, Ὀρφάνιδην καὶ εἰς τὸν τῆς Λευκάδος, — τὸν γλυκύτερον αἰοῦν ὅστις ποτὲ ἤρπασε τὴν λύραν ἀπὸ τῆν προαιώνιον ἐλάτην ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς ἐποίας οἱ διασημότεροι ἀρματωλοὶ τῆς Αἰτωλίας, τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας ἐσκέπτοντο ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς ἀνεγέρσεως.

Αἱ ψυχαὶ πάντων τούτων, βεβαίως ἐπλάσθησαν ἐκ καθαρωτέρου πηλοῦ ἐν αὐτοῖς τὸ αἶσθημα τῆς ποιήσεως ἐνεφυτεῦθη οὐχὶ ἀπὸ κοινῆν μούσαν.

Τίς ἔγραψεν ὡς ὁ Ζακύνθιος ποιητῆς; Αὐτὸς ἦτον ὁ πρῶτος αἰοῦν ὁ διὰ τῆς γοήσεως καὶ περιπαθοῦ; μελωδίας κελαδήσας ἐπὶ τοῦ Παρνασοῦ τὰ πρῶτα κελαδήματα τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς μουσικῆς. Αὐτὸς ἦτον ὁ πρῶτος, ὁ χαιρετίσας τὴν Ἑλληνικὴν ἐλευθερίαν,

« Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη  
Τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά . . .  
Καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη  
Χαῖρε, ᾧ χαῖρε ἐλευθερία. »

Τίς διερχόμενος τὰς σελίδας « τοῦ Ὀδοιπόρου » ἢ τοῦ « Χριστοῦ Πάσχοντος » δὲν ἠσθάνθη τὰ εὐλαβῆ ἐκείνα αἰσθήματα, ἅτινα ἕκαστος σχεδὸν στίχος ἐμπνέει; Τίς ὕμνησε



τὸ μεγαλειὸν τοῦ Παντοδυνάμου ἁρμονικώ-  
τερα τοῦ Παναγιώτου Σούτσου;

Ὁ Παναγιώτης Σούτσος ἦτον εἷς ἐκ τῶν  
πρώτων καλλιερρησάντων τὴν Ἑλληνικὴν  
ποίησιν, ἀλλὰ τὸ νέον σύστημα γλώσσης  
ὄπερ μεταχειρίσθη, ἀποβάλλων τοὺς ἀναλυ-  
μένους μέλλοντας, εἰσάγων ἀπαρέμφατα  
καὶ ἄλλους ἀρχαῖσμοὺς συντάξεως καὶ πα-  
ραλαμπάνων τὰς ἀρχαίας προθέσεις ἀποκα-  
τέστης τὸ ὕφος του τραγελαφικὸν καὶ μα-  
καρονικὸν τὸ σύστημα αὐτοῦ.

Τίς ὅστις ἤρασθη καὶ ἀπώλεσε δύναται  
νὰ λησμονήσῃ τὰς στόνους τῆς πενθοῦσης  
λύρας τοῦ «ποιητοῦ τῶν Ἀνθέων»;

Τίς ἀνέγνωσε «τὸν Κωνσταντῖνον Παλαι-  
ολόγον» καὶ τὸν «Καποδίστριαν» τοῦ Ἰω-  
άννου Ζαμπελίου ἢ τὴν Τουρκομάχον τοῦ  
Ἀλεξάνδρου Σούτσου καὶ δὲν διεθερμάνθη ἡ  
καρδιά του ἐκ τῶν ἀγῶν καὶ ἰερῶν αἰσθη-  
μάτων τῆς ἐλευθερίας; Ἀμφοτέρων τούτων  
τὰ ποιήματα εἰσὶ πλήρη τῆς ἀληθοῦς οὐ-  
σίας τῆς ποιήσεως, πατριωτικώτατα καὶ ὠ-  
ραῖα. Ἡ δὲ νεωτέρα Ἑλληνικὴ ποίησις εἶναι  
ἀπαράμιλλος ἐν τοῖς ἔργοις αὐτῶν. Ἀτυχέ-  
στατε Ἀλέξανδρε! πόσον μελάγχολος καὶ  
βαρυνεπής ὑπῆρξεν ὁ ἀνατείλας ἀστὴρ ἐν  
τῇ γεννήσει σου! Χρὴν καὶ ἀπειλαὶ φυλα-  
κίσεως ἦσαν ἢ ἀμοιβὴ τῆς εὐφυΐας σου! Ἡ  
πενία καὶ ἡ ἀνάγκη ἦσαν οἱ ἀδιαχώριστοι  
σύντροφοί σου καὶ ὁ τάφος ὃν ἡ Ἑλληνικω-  
τάτη καὶ φιλόξενος αὐτῇ γῆ σοὶ ἐπρόσφερε  
τὸ τελευταῖον ἄσυλον τῶν θλίψεών σου. (\*)  
Ναὶ! Ἀλέξανδρε, τὸ σῶμά σου ἤδη κεῖται  
νεκρὸν, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τῆς ποιήσεως ὄπερ  
ἦτο τὸ ἀληθές σου πνεῦμα ἀμόλυντον καὶ  
ἰερὸν ζῆ, ἀναπνέει καὶ ἐνυπάρχει οὐ μόνον  
ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δούλῃ Ἑλ-  
λάδι. Εἶθε τὰ ἀγνὰ ἐκεῖνα αἰσθήματα τῆς  
ἐλευθερίας, τὰ διαλάμποντα εἰς τὰ ἀθάνατά  
του ἐπὶ ἐγχαραχθῶσι βαθέως ἐν τῇ καρδίᾳ  
ἡμῶν, εἶθε αἱ ἀρρένωπάταται καὶ περιπα-  
θέσταται φωναὶ του ἀντηγήσωσιν εἰς τὰ ὠ-  
τία μας καὶ οὐδέποτε γίνωμεν ἐπιλήσμονες  
τῶν πρὸς τὴν ὅλην πατρίδα καθηκόντων....

(\*) Ὡς γνωστὸν ὁ ποιητὴς ἐτελεύτησεν ἐν τῇ  
Νεσοκομείῳ Σμύρνης.

Συμπεραίνοντες ὅθεν λέγομεν ὅτι ἐὰν ἡ  
ποίησις προτίθεται νὰ τελειοποιησῇ, ὑψώ-  
σῃ, διδάξῃ καὶ ἀγνίσῃ, νὰ ἐμπνεύσῃ ὡς  
τὴν Ὁρησκίαν, — εἰς τὸν ταπεινὸν τὴν ἀ-  
ξιοπρέπειαν, τὸν τεθλιμμένον τὴν παρηγο-  
ρίαν καὶ τὸν καταπιεζόμενον τὴν ἐλπίδα,  
νὰ δείξῃ τὰς ἀφθόλους καὶ πλουσιοπαρό-  
χους εὐλογίας τῶν συνήθων ἡμῶν πραγμά-  
των, τὸν πλοῦτον τὴν φιλοκαγαθίαν καὶ  
τὴν ὠραιότητα τῆς φύσεως; νὰ πληρώσῃ  
τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν  
ἀγάπης καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον, καὶ νὰ  
ἐνθαφρύνῃ ἐν γένει τὴν κοινωνίαν εἰς τὴν ἐ-  
ξακολούθησιν τοῦ σταδίου τῆς ἀπὸ τὸ κα-  
κὸν εἰς τὸ καλὸν καὶ ἀπὸ τὸ καλὸν εἰς τὸ  
καλλίτερον μέχρι τῆς αἰωνιότητος, ὁ ἄν-  
θρωπος ὅστις λέγει ὅτι δὲν ἐνοεῖ τὴν ποίη-  
σιν, εἶναι ἀναμφιβόλως ἐλλειπὴς νοῦς καὶ  
ἀνατροφῆς, ὅστις δὲ λέγει ὅτι δὲν αἰσθάνε-  
ται ἀρκοῦσαν ἡδονὴν ἐξ αὐτῆς, εἶναι ἄνθρω-  
πος βεβυθισμένος εἰς τὴν ὕλην καὶ ὅστις  
οὐδέποτε ἐξήτασε περὶ τοῦ καλοῦ ὄπερ ἡ  
ψυχὴ αὐτοῦ δύναται νὰ ἐναγκαλισθῇ. Ὅστις  
δὲ ἀποφασιστικῶς λέγει ὅτι δὲν ἀρέσκειται  
εἰς τὴν ποίησιν εἶναι σκληροτράχηλος καὶ  
ἄμοιρος εὐγενῶν αἰσθημάτων οὕτινος ἢ ὑπό-  
ληψις καὶ ἡ ἀγάπη περιορίζεται εἰς τεμά-  
χιον πηλοῦ ὄπερ καλύπτεται ὑπὸ τοῦ φορέ-  
ματός του, καὶ οὕτινος ἢ πρὸς τοὺς ὁ-  
μοίους του ἀγάπῃ δὲν εἶναι μεγαλειέτερας  
περιφερείας ἢ τοῦ χεῖλους τοῦ πῖλου του  
καὶ τοῦ στενοῦ κρανίου ὄπερ αὐτὸς ἐμπερι-  
κλείει.

\*\*

#### ΤΟ ΠΑΡΑ ΤΑΙΣ ΘΕΣΠΙΑΙΣ ΕΝ Τῇ ΚΟΙ- ΛΑΔΙ ΤΟΥ ΒΛΙΚΩΝΟΣ ΑΡΧΑΙΟΝ ΑΛΟΣ ΤΩΝ ΜΟΥΣΩΝ.

Αἱ Μούσαι, ἡ λατρεία τῶν ὁποίων, κατὰ  
βῆτην μαρτυρίαν τοῦ Στράβωνος (1), ἐκ τῶν  
ἀρχαίων Θρακῶν ἔσχε τὴν καταγωγὴν, ἤξι-  
ώθησαν, προϊόντος τοῦ χρόνου, μεγίστου  
σεβασμοῦ ἐν τῇ Βοιωτικῇ πόλει τῶν Θεσπι-  
ῶν (2), ἧτις πόλις ἄλλως τε καὶ οὐ μικρὰν  
ἱστορικὴν σημαντικότητα προσεκτήσατο  
Οἱ Θεσπιεῖς, μετὰ τῶν ἀνδρείων κατοίκων  
τῆς γειτνιαζούσης πόλεως τῶν Πλαταιῶν,  
ἐν τῷ ὑπὲρ ἐλευθερίας κατὰ Περσῶν ἀγῶνι  
τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὄνομα αὐτῶν, μετ' ἀμα-  
ράντου δόξης περικοσμούμενον, εἰς ἀθάνατον  
μνήμην ταῖς ἐπελθούσαις γενναῖς ἐγκατέλι-

(1) «Πιερία γὰρ καὶ Ὀλυμπος καὶ Πήμηλα  
καὶ Λειδηθρον τὸ παλαιὸν ἦν Ὀρέκια χωρία καὶ  
ἄρη· νῦν δὲ ἔχουσι Μακεδόνες· τὸν τε Ἑλικῶνα  
καθιέρωσαν ταῖς Μούσαις Ὀρέκιαι οἱ τὴν Βοιω-  
τιαν ἐποικήσαντες, οἵπερ καὶ τὸ τῶν Λειδηθριά-  
δων νομῶν ἄντρον καθιέρωσαν· οἳτ' ἐπιμελη-  
θέντες τῆς ἀρχαίας μουσικῆς Ὀρέκιαι λέγονται,  
Ὀρεοὺς τε καὶ Μουσαῖος καὶ Θάμουρις» κτλ.  
(Στράβ. 4. C. 474.)

(2) Ἐκ τῶν Θεσπιῶν ἐξετάθη ἡ τῶν Μου-  
σῶν λατρεία καὶ εἰς ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα· ὅθεν  
ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἐπωνομάσθησαν Θεσπιάδες,  
ὡς καὶ ἐκ τοῦ ὄρους Ἑλικῶνος, Ἑλικῶνιαι ἢ  
Ἑλικωνιάδες καὶ ἐκ τοῦ βορειοδυτικῶς αὐτοῦ  
κειμένου ὄρους Λειδηθροῦ Λειδηθρίδες. Ἀκολου-  
θῶς ἔσχον καὶ ἐν Δελφοῖς αἱ Μούσαι τὸ ἱερὸν  
αὐτῶν ἐν τῇ Πυθικῇ ναφ (Πλουτάρχ. Περὶ τοῦ  
μὴ χρᾶν ἔμμετρα νῦν τὴν Πυθίαν. XVII.) ἐν  
Ἀθήναις ὑπῆρχε βωμὸς αὐτῶν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ  
καὶ ἕτερος παρὰ τῇ Ἰλισσῷ ποταμῷ (Παυσαν-  
ίου, Ἀττικὰ. XIX καὶ XXX.) Ἐν Μεγάροις  
ἐν τῇ ναφ τῆς Ἀφροδίτης ὑπῆρχον τὰ ὑπὸ τοῦ  
Λυσίππου ἀγάλματα τοῦ Διὸς καὶ τῶν Μουσῶν.  
(Τοῦ αὐτοῦ. Ἀττικὰ. XLIII.) Ἐν Τεγέᾳ τῆς  
Ἀρχαδίας ἐν τῇ ναφ τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς ὑπῆρ-  
χον τὰ ἀγάλματα τῶν Μουσῶν καὶ τῆς μητρὸς  
αὐτῶν Μνημοσύνης (Τοῦ αὐτοῦ Ἀρχαδικὰ.  
XLVII.) Καὶ ἐν Τροιζίνι τῆς Ἀργολίδος εἶ-  
χον αἱ Μούσαι ἱερὸν καὶ βωμὸν, ἔργα τοῦ Ἀρ-  
δάλου, εἰς οὗ καὶ Ἀρδαλίδες ἐκλήθησαν. (Τοῦ  
αὐτοῦ. Κορινθιακὰ. XXXI.)

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Γ.)

πην. Διότι εἰ μὲν οἱ Πλαταιεῖς μόνον ἐκ  
τῶν Ἑλλήνων ἔπλευσαν εἰς βοήθειαν τῶν  
Ἀθηναίων ἐν τῇ ἐν Μαραθῶνι μάχῃ κατὰ  
τῶν ἀναριθμήτων στρατῶν τῶν Περσῶν, οἱ  
Θεσπιεῖς μόνον ἐν Θερμοπύλῃσι παρὰ τῷ ἤ-  
ρωϊ Λεωνίδᾳ μέχρι θανάτου ὑπέμειναν, καὶ  
ἐν τῇ ἐν Πλαταιαῖς μάχῃ στρατον 1800  
ἀνδρῶν ὑπὲρ Ἑλλάδος προσήνεγον. (1)

Αἱ Θεσπιαὶ ἔκειντο περίπου 4 ὥρας πρὸς  
δυσμᾶς τῶν Θηδῶν ἐν καρποφόρῳ πεδιδάδι  
παρὰ τοὺς πρόποδας σειρᾶς λόφων ἐκ τοῦ  
Ἑλικῶνος πρὸς Ἀνατολὰς ἐκτεινομένων,  
τὴν μεσημβρινὴν τῶν ὁποίων κλιτὸν δια-  
βρέχει τὸ ὀμώνυμον μικρὸν ποτάμιον Θε-  
σπιδῆς, τὰ νῦν Κανναθῆρι καλούμενον.

Ἐκ τῆς περιόδου ταύτης ἀρχαίας πόλε-  
ως, ἣν ἡ ποιήτρια Κορίνθα, ἧτις ἔζη ἐπὶ  
τῆς ἐποχῆς τῆς ἐν Μικραθῶνι μάχης, ἐξυ-  
μνεῖ διὰ τοῦ ἐπομένου στίχου: «Θέσπια  
καλλιγένεθλε, φιλόξενε μουσοφιλητε,» οὐ-  
δὲν σχεδὸν τὴν σήμερον διασώζεται. Καίτοι  
ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας διετέλε-  
σεν ἀκμάζουσα καὶ εὐημεροῦσα, δὲν ἠδυνή-  
θη ἐπὶ τέλος νὰ διαφύγῃ τὴν κοινὴν κα-  
ταστροφὴν τῆς Ἑλλάδος, τὴν ἐκ τῆς εἰσβο-  
λῆς τῶν ὑπὸ τὸν Ἀλέαϊνον Γότθων ἐπελ-  
θοῦσαν τὸ 396. μ. Χ. (2) Ὅ,τι δ' ἐν αὐτῇ  
ὕπελείπετο κατεχώσθη βαθμηδὸν ὑπὸ τῶν  
χειμάρρων τῶν ἐκαστοτε τοῦ ἔτους ἐκ τῶν  
παρακειμένων λόφων καταρροεμένων. Πλεῖ-  
στα προσέτι ἐρείπια αὐτῆς μετεκομίσθησαν  
πρὸς οἰκοδομὴν ἐκκλησιῶν καὶ οἰκιῶν ἐν τοῖς  
παρακειμένοις νεωτέροις χωρίοις, *Νεοχωῖρι*  
*Ἐρημόκαστρο* καὶ *Κασκαθέλι* καλουμένοις.  
Παρατηρεῖται ὅμως ἐτι κτίριόν τι σχήματος  
ῶσειδοῦς, ἐξ ἐνός μόνου κατηρειπωμένου  
τείχους, πιθανῶς ἀκροπόλεως, συνιστάμενον,  
ἐντὸς τοῦ ὁποίου καὶ ἔξωθεν αὐτοῦ πρὸς ἀ-  
νατολὰς ἀνευρίσκονται ἀρχαῖοι λίθοι λα-  
ξευτοὶ καὶ ἐπιτύμβιοι, μετὰ ἡ ἄνευ ἐπιγρα-  
φῶν καὶ ἀναγλύφων.

Ἡ πόλις αὐτὴ ἐπέκτατο τὸ πάλαι, παρε-

(1) Προδότου Βιβλ. VI. 408, Βιβλ. VII.  
222, 225 καὶ 26 καὶ Βιβλ. IX. 30.)

(2) Ζωσίμου Ἱστορίαι. V. c. 5.

κτὸς ἄλλων ἀξιοθεάτων ἀντικειμένων, ἐν οἷς κυρίως συγκαταλέγονται ἡ ὠραία αὐτῆς ἀγορὰ, οἱ ναοὶ, τὰ θέατρα καὶ αἱ παλαίστραι (Πλούταρχ. Ἑρωτικ. II.), καὶ ἓνα ναὸν τῶν Μουσῶν περιέχοντα τὰ ἐκ μαρμάρου ἀγάλματα αὐτῶν τῶν θεαινῶν: «καὶ ναὸς Μουσῶν ἐστὶν οὐ μέγας· ἀγάλματα δὲ ἐν αὐτῷ μικρὰ λίθου πεποιημένα.» (Παυσαν. Βοιωτικά. XXVII. 4) Ὁ ναὸς οὗτος δὲν ἦτο μέγας, καθότι ἐν τῇ πόλει τῶν Θεσπιῶν δὲν περιωρίζετο ἰδίως ἡ τῶν Μουσῶν λατρεία καὶ ὁ ὀφειλόμενος αὐταῖς σεβασμός. Τὸ ἀγάλματι ἄλλος τῶν Μουσῶν, τὸ δύο περίπου ὄρας δυτικῶς τῶν Θεσπιῶν ἀπέχον, καὶ ἐν τῇ τερπνῇ καὶ χαριέσσει κοιλίᾳ τοῦ Ἑλικῶνος κείμενον, ἦν κυρίως ὁ χώρος ἔνθα αὐταὶ διὰ τοῦ ἐπισημοτέρου καὶ λαμπροτέρου τρόπου ἐτιμῶντο καὶ ἐλατρεύοντο.

Σημειωτέον ἐνταῦθα ὅτι τὸ ἀφιερῶν ἱερὰ ἄλλα τοῖς θεοῖς καὶ ταῖς θεαῖς ἦτο σύνηθες παρὰ τοῖς ἀρχαίοις. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει τὸ τῷ Ποσειδῶνι ἐν τῇ Βοιωτικῇ πόλει Ὀγγηστῷ καθιερωμένον: «Οἱ θ'. . . εἶχον . . . Ὀγγηστὸν θ' ἱερὸν Ποσειδῆιον ἀγάλματι ἄλλος» (Ίλιάδ. Β. 505).

Ὡσαύτως περίφημον ἦτο μετὰ τὸ ἐν Ἑλικῶνι τῶν Μουσῶν καὶ τὸ τοῦ Διὸς ἄλλος, ἐν Ὀλυμπίᾳ, ὅπερ, ὡς ἀναφέρει ὁ Παυσανίας, μετεκλήθη Ἄλτις: «Τὸ δὲ ἄλλος τὸ ἱερὸν τοῦ Διὸς παραποιήσαντες τὸ ὄνομα Ἄλτιν ἐκ παλαιοῦ καλοῦσιν» (Ἡλιακά. Α. X.) Περὶ τοῦ αὐτοῦ ἄλλους καὶ ὁ Πίνδαρος λέγει τάδε:

«Ἄλλ' ὦ Πίσας εὐδένδρον ἐν Ἄλφει ἄλλος, σος, «Τόνδε κῶμον καὶ στεφαναφορίαν δέξαι.» (Ὀλυμπιονίκαι Η'. σ. 9.)

Καὶ πάλιν ὁ αὐτὸς καλεῖ αὐτό: «Ζάθεον ἄλλος πατρὶ μεγίστω.» (Ἀυτόθι. ΙΑ'. σ. 45.)

Τὸ περιγράψαι ὅθεν λεπτομερῶς τὰ τὸ παρὰ ταῖς Θεσπιαῖς ἐν Ἑλικῶνι ἀρχαῖον ἄλλος τῶν Μουσῶν ἀφορῶντα προτιθέμεθα ἐν τῇ παρούσῃ πραγματείᾳ.

Ὁ Ἑλικῶν ἐφημίζετο τὸ πάλαι ἐκ τῶν

ἐν τοῖς μάλιστα εὐφύρων καὶ εὐδένδρων τῆς Ἑλλάδος ὄρεων: «Ὁ δὲ Ἑλικῶν, λέγει ὁ Παυσανίας, ὄρων τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι ἐν τοῖς μάλιστα ἐστὶν εὐγεως καὶ δένδρων ἡμέρων ἀνάπλεως.» (Βοιωτικά. XXVIII.) Ἄλλα καὶ ἡ κοιλὰς τῶν Μουσῶν, ἡ μεταξὺ δύο παραλλήλων σειρῶν τοῦ Ἑλικῶνος πρὸς ἀνατολὰς ἐξεχουσῶν εὐαρέστως κειμένη, καὶ ὑπὸ ὠραίων καὶ βαθυσκίων δένδρων περιβαλλομένη (ἄπερ νῦν ὄλιως σχεδὸν ἐξέλιπον), καὶ ποικιλόμορφον ἄλλως τε ἀποψιν παρέχουσα, καθίστατο τοποθεσίαν ὠραιότατην καὶ καταλληλοτάτην πρὸς διαμονὴν καὶ ἐνδιαίτημα, οὕτως εἰπεῖν, τῶν Μουσῶν. Καὶ τοὶ δὲ τὸν χώρον τοῦτον διὰ τῶν ἐξαισίων θεληγῆτρων ἢ φύσις διεκόσμησεν, οὐχ ἦττον καὶ ἡ τέχνη ἀμιλλωμένη συνετέλεσε τὸ ἐπ' αὐτῇ πρὸς καθωραϊσμὸν καὶ ἐπαύξισιν αὐτῶν.

Ἄλλ' ἂν διέλθωμεν ἐνταῦθα τὴν περὶ τούτων πάντων περιγραφὴν τοῦ Παυσανίου, ὅστις, ἐπὶ τῆς βασιλείας τῶν Ῥωμαίων Αὐτοκρατόρων Ἀδριανοῦ καὶ τῶν Ἀντωνίνων, τὴν ἀξιολογωτάτην καὶ πολυτίμητον αὐτοῦ Περιήγησιν τῆς Ἑλλάδος ἐξέδωκε, καὶ ὅστις, ἐξ ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων τοπογράφων, παρέχει ἡμῖν τὰς μάλλον ἀκριβεῖς καὶ μελετημένας ἱστορικὰς τε καὶ τοπογραφικὰς ἀφηγήσεις τῆς Ἑλληνικῆς γῆς, ἥτοι τῶν ἐπαρχιῶν, πόλεων, κωμοπόλεων καὶ χωριῶν, καὶ τῶν διαφόρων περιπετειῶν τῆς τύχης τῶν κατοικῶν αὐτῆς, καὶ ἰδίως τῶν περὶ τὴν λατρείαν τῶν θεῶν καὶ ἡρώων τῆς Ἑλλάδος ἀφορώντων.

Ἀφοῦ ὁ Παυσανίας ἐνάρχεται λέγων, ὅτι «Θῦσαι δὲ ἐν Ἑλικῶνι Μούσαις πρότους καὶ ἐπονομάσαι τὸ ὄρος ἱερὸν εἶναι Μουσῶν, Ἐφιάλτην καὶ Ὄπτον λέγουσιν, οἰκίσαι δὲ αὐτοὺς καὶ Ἀσκλην» καὶ ὅτι, «Οἱ τοῦ Ἄλκιωος παῖδες ἀριθμὸν τε Μούσας ἐνόμισαν εἶναι τρεῖς . . . Πίερον δὲ Μακεδόνα . . . ἐλθόντα εἰς Θεσπιάς, ἐννέα τε Μούσας καταστήσασθαι» κ.τ.λ., ἐξακολουθεῖ τὴν διήγησιν του, αὐτολεξεῖ μεταφραζομένην, οὕτω πως:

«Βαδίζων τις πρὸς τὸ ἐν Ἑλικῶνι ἄλλος

«τῶν Μουσῶν, χριστοτέρῳ ἔχει τὴν Ἀγανίπην πηγὴν, ἣν λέγουσιν εἶναι θυγατέρα αὐτοῦ Τερμησοῦ ποταμοῦ» ῥέει δὲ οὗτος περὶ τὸν Ἑλικῶνα. Προβλίνων δὲ τὴν πρὸς αὐτὸ ἄλλος εὐθείαν ὁδὸν, ἀπαντᾷ κατὰ πρῶτον τὸ μαρμαρίνον ἄγαλμα τῆς Εὐφῆμης, ἣν λέγουσιν εἶναι τροφὸν τῶν Μουσῶν. «Μετ' αὐτὴν, τὸ ἄγαλμα τοῦ Δίνου, ἐν ἄσπηλαίῳ ἐξεργασμένον, υἱοῦ τῆς Μούσης Ὀυρανίας καὶ τοῦ Ἀμφιμάρου, εἰς ὃν κατ' ἔτος ἐναγίζουσι πρὸς τῆς θυσίας τῶν Μουσῶν. Οὗτος προσεκτήσατο δόξαν ἐπὶ μουσικῇ μείζονα τῶν τε συγγρόνων καὶ τῶν ἀμεταγενεστέρων αὐτοῦ αἰδῶν, ἀλλ' ὁ Ἀπόλλων, ὡς λέγουσι, τολμήσαντα ἐξισωθῆναι μετ' αὐτοῦ κατὰ τὴν ᾠδὴν, τὸν ἐφόβησεν . . . Οἱ Θεβαῖοι διῆχυρίζονται ὅτι ἀπὸ αὐτοῦ ἐτάφη ὁ Δίνος, καὶ ὅτι ὁ Φίλιππος ὁ Μακεδὼν, μετὰ τὴν ἐν Χαιρώνειᾳ ἦτταν τῶν Ἑλλήνων, κατὰ τινα ὄψιν ὄνειρατος, ἀνελόμενος τὰ ὄστᾳ τοῦ Δίνου, μετεκόμισεν αὐτὰ εἰς Μακεδονίαν, ἀλλὰ, κατὰ συνέπειαν ἄλλου ὄνειρατος, αὐτὰ ἀπέστειλε πάλιν εἰς Θήβας. Διηγούμεθα πρὸς τοῦτοις οἱ Θεβαῖοι ὅτι, μετὰ τὸν Δίνον τοῦτον, ἄλλος τις Δίνος μεταγενεστερος, υἱὸς τοῦ Ἰσμηνίου, ἐξῆσε παρ' αὐτοῖς, ὃν ὁ Ἡρακλῆς ἀπέκτεινε, ἔτι παῖς αὐτῶν, καὶ τοὶ διδάσκαλον αὐτοῦ ὄντα τῆς ἀμουσικῆς . . . Ἐἶτα ἀπαντᾷ κατὰ πρῶτον τὰ ἐκ χειρὸς τοῦ Κηφισοδότου ἐξεργασμένα ἀγάλματα ἀπασῶν συνάμα τῶν Μουσῶν, καὶ πάλιν μετὰ ταῦτα ἕτερα ἀγάλματα τῶν ἐννέα τούτων Μουσῶν, ἔργα τριῶν διαφόρων καλλιτεχνῶν: ἦτοι, τρία μὲν τοῦ ῥηθέντος Κηφισοδότου, τρία αὐτοῦ Στρογγυλίνου, καὶ τὰ ὑπόλοιπα τρία αὐτοῦ Ὀλυμπιοσθένους. Καὶ Ἀπόλλων δὲ «χαλοῦς ὑπάρχει ἐν Ἑλικῶνι, καὶ Ἑρμῆς ἀμαχόμενος περὶ τῆς λύρας, καὶ τὸ ἄγαλμα τοῦ Διονύσου, ἔργον τοῦ Λυσίππου. Καὶ τὸ ἄγαλμα δὲ τὸ ὄρθον τοῦ Διονύσου, ἔργον τοῦ Μύρωνος, τὰ μάλιστα ἀξιοθέατον ἀμετὰ τὸ ἐν Ἀθήναις ἄγαλμα τοῦ Ἑρεσθέως, ἀνέθηκεν ἐνταῦθα ὁ Σύλλας, ἀφελόμενος αὐτὰ τοῖς Ὀρχομένοις. Πρὸς δὲ

«τούτοις καὶ ἀγάλματα ποιητῶν καὶ ἐπὶ ἀμουσικῇ ἐπιφανῶν ἀνδρῶν ἀνέθεσαν, ἀπερ εἰσὶ τὰ δε: Ὁ Θάμυρις τυφλὸς, σπηρίζων αὐτὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κατσαγυίας λύρας του, ὁ Ἀρίων ὁ Μηθυμναῖος ἐπὶ Δελφίνοσ καθήμενος, ὁ περίφημος αὐλητῆς Σακάδας ὁ Ἀργεῖος, ὁ Ἡσίοδος κιθάραν ἔχων ἐπὶ τοῖς ἀγῶσι, καὶ ὁ Θραξ Ὀρφεὺς, παρὰ τῷ ὀπίῳ ἐστὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Τελετῆς (ἦτοι τῆς προσωποποιημένης ἐξεικονίσεως τῆς τελετῆς τῶν Μυστηρίων, τοῦ Ὀρφέως φημιζομένου πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὡς ἐφευρετοῦ αὐτῶν ἐν Ἑλλάδι) καὶ προσέτι Θηαρία ἐκ λίθου καὶ χαλκοῦ ἀκούοντα αὐτοῦ εἰδόντος.» Μετὰ δὲ τὴν περὶ Ὀρφέως ἐκτενῆ αὐτοῦ διήγησιν, ἐξακολουθεῖ ὁ Παυσανίας λέγων, «Ἐπάρχει καὶ ἄγαλμα Ἀρσιανῆς ἐν Ἑλικῶνι, ἀδελφῆς ἅμα καὶ συζύγου τοῦ Πτολεμαίου (τοῦ Φιλαδέλφου) ἐπὶ χαλκῆς στρουθοῦ καθημένης. Ἐνταῦθα ὑπάρχει καὶ τὸ ἄγαλμα Ἐλάφου, διδούσης ἀγάλα τῷ μικρῷ παιδί τοῦ Ἡρακλέους Τηλέφω, καὶ βοῦς, καὶ ἄγαλμα Πριάπου θέσας ἄξιον . . . Ἐν δὲ τῷ Ἑλικῶνι κείνεται καὶ ἄλλοι τρίποδες (ἀφιερωμένοι δηλασταῖς Μούσαις) καὶ ἀρχαιοτάτος ἐστὶν ἐκεῖνος τὸν ὀπίον, ὡς λέγουσιν, ὁ Ἡσίοδος εἰλαβεν ἐν Χαλκίδι τῆς Εὐβοίας νικήσας ἄρῃ. Περιουκοῦσι δὲ καὶ ἄνδρες τὸ ἄλλος (τῶν Μουσῶν) καὶ ἑορτὴν τε ἐνταῦθα οἱ Θεσπιαῖς καὶ ἀγῶνα ἀγούσι Μουσεία (καλούμενα). Ἀγούσι δὲ καὶ τῷ Ἑρωτι (ἑορτῆν), προβάλλοντες βραβεῖα οὐ μόνον τοῖς ἀμουσικοῖς ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀθληταῖς. (1) Ὡς

(1) Περὶ τῶν πρὸς τιμὴν τῶν Μουσῶν ἑορτῶν τούτων γράφει ὁ Ἀθήναιος τάδε: «Θεσπιαῖς δὲ τὰ ἐρωτικὰ τιμῶσι, καθάπερ Ἀθήναια Ἀθηναῖοι, καὶ Ὀλύμπια Ἠλιστοὶ, Ῥόδιοι τε τὰ Ἀλεῖα (ὁ Ἀθήναιος γράφει Ἀλεῖα, ἀντὶ Ἠλιεῖα: ἦτοι τὰ τοῦ Ἠλείου, οὗ πατρὸς ἐθεωρεῖτο ἢ Ῥόδος).

Ἀθην: Δειπνοσοφ: Βιβλ. XIII 12.) Καὶ ὁ Πλούταρχος σαφέστερον τάδε: «Ἐν Ἑλικῶνι παρὰ ταῖς Μούσαις τὰ Ἑρωτικὰ Θεσπιαῖσι ἀγόντων ἀγούσι γὰρ ἀγῶνα πενταετηρικόν, ὡπερ καὶ ταῖς Μούσαις, καὶ τῷ Ἑρωτι, φιλοτίμως πάντοτε λαμπρῶς (Πλούταρχ. Ἑρωτικὸς. 4.)

αείκοσι δὲ στάδια ἀπὸ τοῦ ἄλλου ἐστὶν ἡ ἀκαλουμένη τοῦ Ἴππου κρήνη, ἣν ἐποίησεν ὁ Ἴππος τοῦ Βαλλεροφόντου (Πήγασος) τῆς γῆν διὰ τῆς ὀπλῆς τοῦ ποδός του» (Βοιωτικά. XXX — XXXI. — Ἐνταῦθα λέγουσι τὰ ὑπὸ τοῦ Πausανίου περὶ τῆς κοιλάδος καὶ τοῦ ἐν αὐτῇ ἄλλου τῶν Μουσῶν ἀφορώντα.

Λαμβάνοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν τὰ εἰρημένα, δυνάμεθα νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἡ φήμη, ἣν ὁ χῶρος οὗτος προσεκτίησεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, δικαίω τῷ λόγῳ ἀνήκει αὐτῷ, καὶ ὅτι ἦτε κοιλάς καὶ τὸ ἄλλος τῶν Μουσῶν ἀποτελοῦσι τὸ περίβλεπτον σημεῖον τὸ δυνάμενον προσελκύειν τὴν ἐπίσκεψιν τῶν νεωτέρων ἀρχαιολόγων περιηγητῶν. Ἄλλ' ὅμως ἕνεκα τῆς ἀποστάσεως αὐτῶν ἐκ τῶν συνήθων ὁδοιπορικῶν γραμμῶν, ὀλίγοι περιηγηταὶ μέχρι τοῦδε τὰ ἐπισκέφθησαν. Ὁ Γεώργιος Wheeler (λέγει νεώτερος τις Γερμανὸς περιηγητῆς ἐξ οὗ ἐρανιζόμεθα, καὶ οὗτινος τὴν ἐν Θεσπιάς περιήγησιν καὶ τὰς αὐτῆς ἀνακαλύψεις παρακατιόντες μεταφράζομεν) ὁ τὸν 17 μ. Χ. αἰῶνα τὴν τε Ἑλλάδα καὶ τὴν μικρὰν Ἀσίαν περιηγήσει, ἐθεάσατο τὴν κοιλάδα τῶν Μουσῶν, ἐν ὧρα τοῦ ἔαρος, κεκαλυμμένην ἐπι ὑπὸ χιόνων καὶ παγετῶν. Ὁ δὲ Ἐδουάρδος Dodwell, ὅστις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρόντος διήλθε τὴν Ἑλλάδα, ἠμποδίσθη, λέγει, πρὸς μεγίστην αὐτοῦ λύπην, νὰ ἐπισκεφθῆ τὰ ἀξιοσημεῖα ταῦτα μέρη. Ὁ Ludwig Ross ἀφ' ἐτέρου, ὁ συνοδεύσας εἰς Θεσπιάς τὸ πρῶν Βασιλικὸν τῆς Ἑλλάδος ζεύγος, δὲν ἠδυνήθη, λέγει, νὰ παρατηρήσῃ ἐν ἀνέσει τὰ καθέκαστα. Σαφεστέρην ὅμως περιγραφὴν ἀναγινώσκομεν ἐν τῷ ὁδοιπορικῷ Ἐγχειριδίῳ ἐν Ἑλλάδι τοῦ Ἀγγλοῦ William Geil καὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς Ἀναμνήσεσι καὶ ἐντυπώσεσι τοῦ Γερμανοῦ Wilh. Visser, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος διακρίνεται διὰ τὸ ἀκριβές τῶν ἐπιθέσεων καὶ ὁ δεύτερος διὰ τὸ εὐρὺ τῶν ἐπιθεωρήσεων καὶ παραστάσεων. Ἄν διεσώζετο μέχρις ἡμῶν τὸ σύγγραμμα τοῦ Θεσπιέως Ἀμφίωνος τὸ ὑ-

πὸ τοῦ Ἀθηναίου ἀναφερόμενον (1), ἔπερ περὶ τοῦ ἐν Ἑλικῶνι Μουσειῶν ἐν δυσὶν, ἴσως δὲ καὶ πλείστοις βιβλίοις διεπραγματεύετο, θὰ ἀνεπλήρου βεβαίως τὰς ἡμετέρας περιγραφὰς τῶν Εὐρωπαϊῶν περιηγητῶν, διαλύον συνάμα καὶ πλείστας ἀπορίας αὐτῶν περὶ τῆς τοποθεσίας τῶν διαφόρων ἐκεῖσε πηγῶν καὶ ἀξιοσημεῖων μερῶν.

«Das es mir auf meiner Reise nach Bötien möglich war das Musenthal länger und genauer zu untersuchen, als es meistens die umstände erlauben, die bei Wanderungen in so wenig cultivirten Gegenden oft und ganz unerwartet den Wünschen und Absichten des Reisenden hindernd in den Weg treten, so will ich versuchen, in Folgendem eine Darstellung davon zu geben, wie ich es, und was ich vorgefunden habe.» ἦτοι :

«Ἐπειδὴ (λέγει ὁ νεώτερός μας προρρηθεὶς Γερμανὸς περιηγητῆς προοιμιζόμενος) ἐν τῇ πρὸς τὴν Βοιωτίαν περιοδείᾳ μου ἠδυνήθη νὰ ἐπισκεφθῶ μακρότερον καὶ ἀκριβέστερον τὴν κοιλάδα τῶν Μουσῶν, παρ' ὅ,τι ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον ἐπιτρέπεται ὑπὸ τῶν περιστάσεων, αἵτινες ἐν ταῖς τοσοῦτω ὀλίγων κελλιστημέναις ἐκείναις χώραις πολλάκις ἀπροσδόκητα πάνυ παρεβάλλουσι προσκόμματα ταῖς ἐπιθυμίαις καὶ θεωρίαις τοῦ περιηγητοῦ, θέλω προσπαθῆσαι ἐν τῇ ἐπομένῃ ἐκθέσει, ἵνα παραστήσω ὅποια ἡ κοιλάς αὕτη καὶ τί ἀνεῦρον ἐν αὐτῇ.» Μετὰ δὲ τὸ προοίμιον τοῦτο ἄρχεται τοῦ λόγου ὡς ἑξῆς :

«Ἄφου ἐπισκέφθην τὴν ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ἀπολυτρήωνα» (2) καλουμένην πόλιν θίσ-

(1) Ἀμφίων δὲ ὁ Θεσπιεὺς ἐν δευτέρῳ περὶ τοῦ ἐν Ἑλικῶνι Μουσειῶν, ἀγεσθαι, φησὶν, ἐν Ἑλικῶνι παιδῶν ἀρχήσεις μετὰ σπουδῆς, παρατιθέμενος ἀρχαῖον ἐπιγράμμα τὸ δε :

«Ἀμφότερ', ὄρχεσθην τε καὶ ἐν Μούσαις ἐδιδάσκον»

«Ἄνδρας. Ὁ δ' ἀθλητῆς ἦν Ἀνακὸς Φιλαεὺς.»

(Ἀθην. Δειπνοσ. Βιβλ. XIV. 26.)

(2) ἦτοι : «πλουσίαν εἰς περιστέρας» «Πολυτρήωνα τε θίσθην»

(Ἰλιάδος Β. 502.)

θην, τὴν μεταξὺ τῶν νῦν κωμοπόλεων Θομβραίνης καὶ Κακωσίας κειμένην, διενυκτέρευσα ἐν χωρίῳ τινὶ παρὰ τῷ ποταμῷ Περμησσῷ, καλουμένῳ Καρατάς. Τὴν ἐπαύριον τὸ πρῶτ, 14ην Αὐγούστου 1858, μοι ἔφερον ὁ ἵπποκόμος τὸν ἵππον μου καλῶς χορτασμένον καὶ ἐπισεσαγμένον. Ἀναβὰς αὐτὸν, τοῦ ἵπποκόμου ὅτε μὲν προηγουμένου, ὅτε δὲ ἐπομένου τῆς ὁδοῦ, προὐχώρησα ἐπὶ τῶν λοφίσκων τῶν παρὰ τοὺς μεσημβρινονατολικούς πρόποδας τοῦ Ἑλικῶνος ἐκτεινομένου, καὶ ἔφθασα εἰς πηγὴν τινα καλουμένην Τατέσσα βρύσιν, ἥτις πιθανῶς ἐστὶν ἡ ὑπὸ τοῦ Πausανίου ἀναφερομένη Ναρκίσσου πηγὴ· εἶτα διεπέρασα βράχια τινά, οὗτινος ἡ κοίτη καὶ αἱ ὄχθαι εἰσι πλήρεις καλαμώνων, καὶ ὅστις θὰ ἦναι βεβαίως ὁ ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πausανίου ἐνομαζόμενος Δονακῶν (1) καὶ ἀφίχθην εἰς τὸ χωρίον Νεοχωρί, καὶ διαβάς τὸν ποταμὸν Περμησσὸν, ἡ μάλλον εἰπεῖν βράχια (wohimehr Baeh) εἰς ἔτερον ὡσαύτως χωρίον Παλαισπαναγιά καλούμενον. Ἡ ὁδὸς ἄγει ἐντεῦθεν ἐπὶ ἐδάφους δυσβάτου καὶ βουνώδους καὶ εἶτα πάλιν προσεγγίζει τῷ Περμησσῷ, ἐνθα ἀναφαίνεται βράχιον ἐκ βορρᾶ εἰσβάλλον εἰς αὐτόν. Οὐ μακρὰν δὲ τούτου ἀνευρίσκονται τὰ εἰρηπια μικρᾶς τινοῦ ἐκκλησίας, Ἐπισκοπῆς καλουμένης, ἥτις ἀνήκει βεβαίως τῷ μεσημβρινῷ τοῦ Περμησσῷ ὁμωνύμῳ χωρίῳ, τὰ νῦν ἐξ ὀλιγίστων οἰκῶν συνιστάμενον. Παρ' αὐτῇ ἐκεῖτο κίτρινόλευκός τις πλάξ φέρουσα ἐν ἀναγλύφῳ Βοιωτῶν ἵππεα. Δυτικῶς πάλιν αὐτῆς ἐκεῖτο ἡ κατερειπωμένη ἐκκλησία τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἥς ἡ Ἁγία Τράπεζα (Altarplatte) ἐπι διεσώζετο ἀβλαβῆς καὶ ὄραται πλίνθοι περιεκάλυπτον αὐτήν. Ἡ ὁδὸς ἐντεῦθεν ἐκλίνη δεξιόθεν πρὸς τὸ χωρίον Ζαγάρα τὸ περὶ τὰ 3¼ τῆς ὥρας ἀπέχον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐγὼ ἐνώπιόν μου παρετήρουν ἐπι σωροὺς δένδρων, αἵτινα μοι ἐφαίνοντο ὑποδηλοῦντα ὅτι ὑπὸ τὰς σκιὰς αὐτῶν θὰ ἀνευρίσκοντο ἐκκλησίαι

(1) Θεσπιέων δὲ ἐν τῇ γῇ Δονακῶν ἐστὶν ἐνομαζόμενος ἐνταῦθα ἐστὶ Ναρκίσσου πηγὴ (Πausan: Βοιωτικά. Βιβλ. IX. XXXI.)

καὶ εἰρηπια τῆς ἀρχαιότητος, (διότι ἂν τὰ δένδρα ταῦτα δὲν ἐπροστατεύοντο ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἱεραῆς γῆς, ἤθελον πρὸ πολλοῦ βεβαίως καταστραφῆ ὑπὸ τοῦ πελέκεως ἢ τοῦ πυρὸς τῶν γειτνιαζόντων λαῶν) προὐχώρησα ἐπι περαιτέρω τοῦ Περμησσῷ, καὶ διαπεράσας πάλιν βράχιον τι, βέρον παρ' αὐτῷ, ἀνεῦρον καὶ ἄλλην ἐκκλησίαν ἐν εἰρηπιαῖς. Αὕτη δ' ἦν ἡ τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἐξ ἀρχαίων ὡραίων μαρμάρων ἐκτισμένη, ἐφ' ἐνός τῶν ὁποίων ὑπῆρχεν ἐπιγραφὴ τις ὅπως δυσανάγνωστος.

«Ὀλίγα βήματα μακρὰν ἀνεφάνθησαν καὶ ἄλλα εἰρηπια, αἵτινα οἱ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν σκιερῶν δρυῶν καθήμενοι ποιμένες πρὸς ὑπεράσπισιν κατὰ τοῦ φλέγοντος ἡλίου τοῦ Αὐγούστου μοι εἶπον ὅτι ἦσαν τὰ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Δουκᾶ. Ἐπὶ ἐνός μεγάλου λίθου ἀνεστραμμένου καὶ βαθέως ἐντός τῆς γῆς ἐκεῖσε κεχωσμένου, ὑπῆρχεν ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ διὰ στίχων, ἣν μετὰ πολλοῦ κόπου, ἕνεκα τῶν περὶ αὐτὸν ἐρριζωμένων χαμοδένδρων, ἠδυνήθη ν' ἀντιγράψω, καὶ τὴν ὁποίαν ἀναφέρω ἐνταῦθα ὡς ἐπιχεύουσαν τι φῶς περὶ τῆς τοποθεσίας τῆς Ἀσκλητῆς τῆς πατρίδος ταύτης τοῦ Ἡοίδου, καὶ ἄλλως τε ὡς εὔσαν μέχρι τοῦδε ἐν μέρει μόνον γνωστὴν παρὰ ταῖς ἀρχαιολόγους. Ἐχει δὲ ὡς :

... ΤΙΟΣΝΕΚΥΣ ...  
 ΚΛΑΔΙΤΥΧ. ΦΘΟΝΕΡΩΔΑ.. ΟΝΙΧΡΗΣ ...  
 ΜΟΥΣΑΙΔΕΕΥΧΩΛΑΙΣ! ΕΝΕΠΗΚΟΟΙΟ ...  
 ΠΑΤΡΟΣ ΕΜΟΥ ΖΑΚΟΡΟΥ ΜΟΙΡΑΔΕΒΕ-  
 ΧΙΜ ...  
 ΑΣΚΡΑΙΩΚΡΥΨΑΣΑΤΙΣ ΕΛΠΙΑΕΣΟΥ ...  
 . ΑΣΑΤΕΛΙΣ ΓΟΝΕΩΝ ΕΙΣ ΕΜΕ ΔΕΡ-  
 ΚΟΜΕ. ...  
 Σ. ΔΠΙΚΙΟΥ ΖΑΚΟΡΟ ΙΟΥΓΓΡΑΦΑΙ-  
 ΣΕΝΘ ...  
 . Α . . . . . ΠΑΥΕΤΩΝ ΠΑΗΣΑΜΕΝΗ-  
 ΔΕ . . . . .

«Ὁ Ἀρχαιολόγος Geil εἰς τὴν ἀνεκοίνωσα αὐτήν, ἀναπληροῖ τὰ κενὰ οὕτω πως»

. . . . . τίος νέκυσ . . . . .

Καλλιτύχη φρονεῖ δαίμονι χρῆσ[α-  
μένη  
Μούσαι δ' εὐχολαίς ἐνεπήκοι ο[ὐκ ἐ-  
γένοντο  
Πατὴρ ἐμοῦ Ζακόρου. Μοῖρα δ' ἔχ[ι μ[ε  
τάφω  
B 'Ασκραίω κρύψασά τις' ἐλπίδες ε[ὐν ὕ  
πενερθε  
Γ]ᾶς ἀτελεῖς γονέων εἰς ἐμὲ δερκο-  
μέ[νων  
Σολπικίου Ζακόρου ο λυγρά παῖς ἐνθα[δε  
κεῖται  
K]αλλιτύχη δὲ ἐτῶν πλησαμένη δεκ[ά-  
δας.

Ἐν τῇ ἐπιγραφῇ ταύτῃ ἀναγινώσκουμεν  
περὶ νέας τινὲς Καλλιτύχης, εἰκοσαετοῦς  
θυγατρὸς τοῦ ἱερέως Σολπικίου, ὑπὸ φρονε-  
ροῦ δαίμονος ἀποθανούσης, καὶ ὅτι αἱ Μού-  
σαι δὲν εἰσήκουσαν τὰς δεήσεις τοῦ πατρὸς  
αὐτῆς, ὄντος ἱερέως (πιθανῶς τῶν Μουσῶν)  
ὅτι μία τῶν Μοιρῶν ἐκρύψεν αὐτὴν ἐν τά-  
φῳ Ἀσκραίῳ, καὶ ὅτι αἱ ἐλπίδες τῶν εἰς  
αὐτὴν ἀτενιζομένων γονέων κείνται ἀτε-  
λεσφόρητοι ὑποκάτω τῆς γῆς.—Ἡ ἐπιγραφὴ  
ἐστὶν ἐγκεχαράμενη διὰ γραμμάτων ὠραί-  
ων καὶ εὐκρινῶν. Ὡς δ' ἐκ τοῦ λατινικοῦ αὐ-  
τόθι ὀνόματος δηλοῦται, ἀνήκει τῇ ῥω-  
μαϊκῇ ἐποχῇ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πausanias ἐπὶ  
τῆς βασιλείας τοῦ Ἀδριανοῦ καὶ τῶν Ἀν-  
τωνίων εὑρετὴν τὴν Ἀσκραν ἤδη καταστραμ-  
μένην, αὐτὴ ἀνήκει θεβαίως εἰς ἐποχὴν  
προγενεστέρην τῆς τῶν Καισάρων. Ἡ δὲ  
πρὸς τὰς Μούσας δεήσεις τοῦ Σολπικίου ἵνα  
σώσῃ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, ὄντος ἤδη Ζα-  
κόρου (ἱερέως) αὐτῶν, θασιζέται κυρίως ἐπὶ  
θηρησκευτικῇ δοξασίᾳ, ὡς μαρτυρεῖ καὶ ὁ  
Ἀθήναιος ἐν Βιβλίῳ XVI. 48. τῶν Δει-  
πνοσοφιστῶν του, λέγων: «ὅτι δὲ καὶ νό-  
σους ἴσται μουσικῇ Θεόφραστος ἰσότηρκεν»  
κτλ. τὸ ἔχει ἀντὶ ἔχει, καὶ τὸ ἀτελεῖς ἀντὶ  
ἀτελεῖς; βοιωτικοὶ εἰσὶν ἰδιωτισμοί.

Ἐπὶ τούτοις ἡ ἐπιγραφὴ αὐτὴ ἐστὶν  
ἀξία λόγου, καθότι ἐκ τοῦ μέρους ἐνθα κεί-  
ται καὶ τῶν ἐν αὐτῇ ἀναγινωσκομένων, δυ-  
νάμεθα νὰ ὀρίσωμεν καὶ τὴν τοποθεσίαν τῆς  
Ἀσκρας. Ὁ μὲν Στράβων λέγει περὶ αὐτῆς

τάδε: «Ἐν δὲ τῇ Θεσπιέῳ ἐστὶ καὶ ἡ  
Ἀσκρα κατὰ τὸ πρὸς Ἐλικῶνα μέρος ἢ τοῦ  
Ἡσιόδου πατρίδος» (Στράβ. Βιβλ. Θ' 409.)  
Καὶ αὐτὸς ὁ ποιητὴς Ἡσιόδου λέγει ὅτι ὁ  
πατὴρ του, προλιπὼν τὴν ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ  
Κύμην, κατωκίσθη ἐν Ἀσκρῇ, περιγράφων  
αὐτὴν, οὐ πάνυ εὐνοϊκῶς, οὕτως:

«Ὡσπερ ἐμὸς τε πατὴρ καὶ σὸς, μέγα νή-  
πιε Πέρση,  
«Πλωτίζεσκεν νηυσὶ, βίου κεχρημένος ἐσ-  
θλοῦ,  
«Ὅς ποτε καὶ τῆδε ἤλθες, πολὺν διὰ  
πόντον ἀνύσας

«Κύμην Αἰολίδα προλιπὼν, ἐν νηὶ με-  
λαίνῃ,

«Νάσσατο δ' ἄγχι' Ἐλικῶνος οἰζυρῇ ἐνὶ  
κώμῃ

«Ἀσκρῇ, χεῖμα κακῇ, θέσει ἀργαλήν, οὐδέ  
ποτ' ἐσθλή» (Ἡσιόδ. Ἔργα καὶ Ἡμέρ. 594  
—599) ἅπερ ὁ Πλούταρχος ἐπιβεβαιῶν ἐν  
τοῖς εἰς Ἡσιόδον ὑπομνήμασι, XXXV. λέ-  
γων «(τὸν Ἡσιόδου πατέρα) καὶ οἰκῆσαι  
τοῦτο τὸ λυπρότατον (ἦτοι ξηρὸν καὶ εὐτε-  
λεῖς) «πολιχνιον τὴν Ἀσκρῇ, χαλεπὴν καὶ  
θέρους ὥρα καὶ χειμῶνος. κτλ.»

Ἐξ ἀπάντων ὄθεν τούτων δυνάμεθα νὰ  
συμπεράνωμεν ὅτι τὸ πολιχνιον ἢ Ἀσκρα,  
ἢν ἀναφέρει ἡ ἐπιτύμβιος ἐπιγραφὴ, ἔκειτο  
ἐκεῖ πλησίον καὶ ἀναμφιβόλως παρὰ τὸν  
βορειοανατολικὸν λόφον τῆς Ἐκκλησίας τοῦ  
Ἀγίου Λουκά, ἐνθα ἐστὶ καὶ νῦν διαμένει εἰς  
πύργος, πιθανῶς ὁ ὑπὸ τοῦ Πausanias ἀνα-  
φερόμενος: «Ἀσκρας μὲν δὴ πύργος εἰς ἐπ'  
ἐμοῦ καὶ ἄλλο οὐδὲν ἐλείπετο εἰς μνήμην.»  
(Βοιωτικὰ IX. XXI A). Παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ  
ταύτῃ ἔκειτο ἐπίσης καὶ λίθος τις ἐφ' οὗ  
ἦν Βοιωτὸς ἱππεὺς ἐν ἀναγλύφῳ ἀνεπιγράφω.

Ἐπὶ τούτοις ἐκ τῶν εἰρημένων συμ-  
περαίνεται ὅτι παρὰ τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Ἀ-  
γίου Λουκά τὸ σημεῖόν ἐστιν ἐξ οὗ ὁ Παυ-  
σανίας ἀρχεται τῆς περὶ τοῦ ἱεροῦ ἄλλου  
τῶν Μουσῶν περιγραφῆς αὐτοῦ. Τῶντι ἡ  
ὑψηλὴ ῥάχης τῆς πρὸς βορρᾶν τὴν τῶν Μου-  
σῶν κοιλάδα ὀριζούσης σειρᾶς τοῦ Ἐλικῶ-  
νος ἐπιπίπτει ἐνταῦθα ἀπόκρημος πρὸς τὴν  
κοιλάδα τοῦ Περμησοῦ, ἐνῶ ἡ μεσημβρινή

ἐστὶ ὑψηλοτέρα τοῦ Ἐλικῶνος κλιτῆς (τὰ  
νῦν Ζαγάρια καλουμένη) κλίνει ὀρθῶς πρὸς  
τὴν αὐτὴν κοιλάδα τῶν Μουσῶν. Προχωρῶν  
δέ τις ἐκ τοῦ Ἀγίου Λουκά ἑκατὸν εἴματα  
πρὸς δυσμὰς, ἀνεύρισκε ὀλίγον ἀριστερόθεν  
τῆς σχεδὸν μόνον ὑπὸ ποιμένων καὶ αἰγῶν  
συχαζομένης ἑδοῦ, πηγὴν ὀνόματι Κρυο-  
βρούσι. Οὐ μακρὰν δ' αὐτῆς ὑπάρχει ἡ κα-  
τηρειωμένη μικρὰ Ἐκκλησία τῆς Ἁγίας  
Αἰκατερίνης, καὶ παρ' αὐτῆς μία ἄλλη ἡς το  
ὄνομα δὲν ἤξευρον οἱ ποιμένες νὰ μοι εἴπωσι.  
Συγκρίνοντες λοιπὸν μετὰ τῶν ἤδη λεχθέν-  
των τὴν εἰρημένην περιγραφὴν τοῦ Πausanias  
λέγοντες: «Βαδίζων τις πρὸς τὸ ἐν Ἐλι-  
κῶνι ἄλλος τῶν Μουσῶν, ἀριστερόθεν ἔχει  
τὴν Ἀγανίπην πηγὴν... εἶτα ἀπαντᾷ  
τὸ μαρμαρινὸν ἄγαλμα τῆς Εὐφῆμης, τῆς  
τροφοῦ τῶν Μουσῶν, καὶ μετ' αὐτὴν τὸ ἄ-  
γαλμα τοῦ Αἴνου ἐν σπηλαίῳ ἐξεργασμέ-  
νον» καὶ ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι, διὰ τῆς δι-  
αδόσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἑλλάδι, οἱ  
ἐν αὐτῇ ἱεροὶ τόποι κατὰ μέγα μέρος δια-  
μείναντες μετεσχηματίσθησαν ἁπλῶς εἰς  
χριστιανικοὺς ναοὺς, καὶ κατὰ συνέπειαν ὁ  
Ζεὺς ὑπεχώρησε τῷ Ἀγίῳ Ἠλίᾳ, ὁ δὲ Πο-  
σειδῶν τῷ Ἀγίῳ Νικολάῳ καὶ ὅτι ἡ Ἀ-  
γία Αἰκατερίνη, ἢ κατὰ τὸ Μαρτυρολόγιον,  
ἀποκεφαλίσθησα τὸ 307 μ.Χ. ἐκ βασιλέων  
καταγομένη, καὶ ἰσχυρὰ τῆς πίστεως πρόμα-  
χος οὖσα, οὐ μόνον πεντήκοντα ἔθνη οὐκ ἐ-  
λοσόφους εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ λατρείαν ἐ-  
πέστρεψεν, ἀλλὰ καὶ πλείστους ἄλλους, ἐν  
εἰς καὶ τὴν Φαυστίνην σύζυγον τοῦ Καίσα-  
ρος Μαξεντίου, καὶ ὅτι αὐτὴ ἦν ἡ προστά-  
τρια τῆς ἐν Παρισίοις φιλοσοφικῆς Σχολῆς  
καὶ ὅτι ἐστὶ καὶ τὴν σήμερον ὑπάρχει ἀρ-  
χαῖον τι λυκεῖον ἐν Βενετίᾳ ὀμώνυμον αὐ-  
τῇ, δυνάμεθα οὐχὶ παρατόλμως ἀλλ' εὐλό-  
γως νὰ συμπεράνωμεν ὅτι ἡ ῥηθείσα πηγὴ  
ἦν ἡ Ἀγανίπη, καὶ ὅτι ἡ Εὐφῆμη ἢ τρο-  
φὸς τῶν Μουσῶν (ἦτοι ἡ ἀντιπρόσωπος αὐτῆ  
τῶν ἐλευθέρων τεχνῶν καὶ ἐπιστημῶν) εἰς  
Ἁγίαν Αἰκατερίνην μεταβλήθησα, προσε-  
κλήσατο καὶ τὴν μικρὰν αὐτῆς Ἐκκλησίαν  
ἐν τῷ αὐτῷ ἱερῷ χώρῳ.

«Οἱ ποιμένες μοι εἶπον προσέτι ὅτι ὕ-

πῆρχεν ἐπὶ τῆς ῥάχως τοῦ ὄρους καὶ ἐτέρα  
ψυχροτέρα πηγὴ καλουμένη Φυκτὴ. Δὲν εἶναι  
ἀρὰ γε αὕτη ἡ Ἰπποκρήνη περὶ ἧς λέγει  
ὁ Πausanias, ὅτι εὐρίσκει τις αὐτὴν ἀνα-  
βαίνων εἴκοσι στάδια, ἦτοι μίαις ὥρας ὀ-  
δοπορίαν, ἐπὶ τοῦ Ἐλικῶνος; Πιθανῶς ἐστὶν  
αὕτη ἡν ὁ W Gell ἐν τῷ ἐν Ἑλλάδι ὀ-  
δοπορικῷ του Ἐγχειριδίῳ σελ. 422, καὶ  
ὁ Γερμανὸς Visser ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς Ἀ-  
γαθήσεσι καὶ ἐντυπώσεσιν αὐτοῦ σελ.  
557, καλοῦσι κρῶ πηγᾶδι. Ὁ τελευταῖος  
μάλιστα λέγει, ὅτι ἐπὶ τῆς βορειοανατολι-  
κῆς ἄκρας τοῦ ὄρους μικρὸν τι ἄστυγον  
παρεκκλήσιον ἀνευρεν, ὅπερ ἴσως περιέκλειε  
τὸν θωμὸν τοῦ Διὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Ἡσιόδου  
μνημονευόμενον ἐν ἀρχῇ τῆς Θεογορίας του  
διὰ τῶν ἐξῆς στίχων:

«Μουσῶν Ἐλικωνιάδων ἀρχώμεθ' ἀεί-  
δειν,

«Ἐἴθ' Ἐλικῶνος ἔχουσιν ὄρος μέγα τε  
ζάθεόν τε,

«Καὶ τε περὶ κρήνην ἰοειδέα ποσσ' ἀπα-  
λοῖσιν

«Ὀρχεῦνται, καὶ θωμὸν ἐρισθενέος Κρο-  
τίωρος» (Ἡσιόδ. Θεογον. 4—4.)

Ἐκ τῆς Ἀγανίπης καὶ τῶν ἐρειπίων  
τῆς Ἁγίας Αἰκατερίνης προχώρησα ἐπὶ τῆς  
βαθείας κοίτης τοῦ Περμησοῦ, ὅστις, μεθ'  
ἄλλων τῶν καυστικῶν τοῦ θέρους ὄραν, ῥέει  
μοξμυρίζων ὡς ῥύαξ, καὶ ἀνευρεν πλησίον αὐ-  
τοῦ, ἐν τῷ μέσῳ σωροῦ ὠραίων πυκνῶν  
δένδρων, ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν ὀπίσθεν πληθὺς  
μαύρων αἰγῶν περιεπλανῶντο ἑόσκουσαι,  
τὰ ἀξιόλογα ἐρείπια τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἀ-  
γίας Τριάδος. Πᾶς λίθος ἐνταῦθα ἐστὶν ἀρ-  
χαῖον μάρμαρον (jeder Stein ist da ein an-  
tiken Marmor), στρογγύλα ἢ γωνιώδη ὑ-  
πέδαθρα ἀγαλμάτων, μικρῶν τε καὶ μεγά-  
λων, ἐν τισὶ τῶν ὀπίσθεν ἀναδείκνυνται αἱ  
ὀπαὶ τῆς προσκολληθείσης τῶν ποδῶν αὐτῶν  
τοσοῦτον εὐκρινῶς, ὥστε δύναται τις νὰ  
εἰκάσῃ ὅτι τὰ ἀγάλματα ἤδη νεωστὶ ἀ-  
πεσπᾶσθησαν ἐξ αὐτῶν. Φαίνεται λοιπὸν  
ὅτι ἐπισταμένως ἀνερευρῶν τις τὰ ἐνθάδε,  
κερδοσκοπικὴν λεηλασίαν τῶν ἀρχαιοτή-  
των τούτων ἐποίησατο, καθότι ἀναντιρ-

ρήτως εὑρισκόμεθα νῦν ἐν μέσῳ τοῦ ἀρχαίου ἔθους τῶν Μουσῶν, ὅπερ περιείχεν ὑπὸ σκιερὰ δένδρα καὶ ὠραίους διαδρόμους, τοὺς ὑπὸ τοῦ Παισαίου περιγραφόμενους ἠσαν τοῦς τῆς τέχνης, ἐν λαμπρότητι καὶ καλαισθησίᾳ τοποθετημένους. Αἱ διὰ στίχων καὶ ἐν πεζῷ λόγῳ ἐπιγραφαί, αἱ ἔτι καὶ νῦν ἀναγινώσκωμεν ἐπὶ τῶν μαρμαρολίθων, ἐπιμαρτυροῦσι τὰ λεγόμενα ἡμῶν. Τούτων δι' οὐσῶν ἐν μέρει ἀγνώστων ἔτι, μεταδίδω ἐνταῦθα τοῖς φιλομούσοις ἀναγνώσταις τὰς μᾶλλον ἐνδιαφερούσας αἰ ἀνεῦρον.

«Ἐπὶ ἐνὸς μετροῦ τοῦ μέγεθος εἴθρου, ἐκ μαρμάρου Βοιωτικοῦ λευκοκιτρίνου, ἐφ' οὗ ἀριδῆλως ἀναφαίνονται αἱ κοιλότητες τοῦ ἐπ' αὐτοῦ πρώην ἐφισταμένου ἀγάλματος, ἀναγινώσκωμεν τὰδε :

ΟΔΗΜΟΣΘΕΣΠΙ  
ΕΩΝΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑ  
ΚΑΙΣΑΡΑ ΘΕΟΥ ΥΙΟΝ ΤΟΝ  
ΣΩΤΗΡΑ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΗΝ  
ΜΟΥΣΑΙΣ.

Ὁ δῆμος Θεσπι-  
ῶν Ἀυτοκράτορα  
Καίσαρα, Θεοῦ υἱόν, τὸν  
σωτήρα καὶ εὐεργέτην  
Μούσαις.

«Ἐξ αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς δηλοῦται ὅτι οἱ Θεσπῖες, τὸ τοῦ Καίσαρος Ἀυγούστου ἀγαλμα, ἐφ' οὗ πλείστας εὐεργεσίας προσέλαβον, ἐν τῷ ἱερῷ τούτῳ ἐδάφει ταῖς Μούσαις καθιέρωσαν. Τὸ ὅτι δὲ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀυτοκράτορα Καίσαρα» ὑπονοεῖται ὁ Ἀύγουστος, οὐδεμία ἀμφιβολία. Οὗτος ἦν ὁ κληρονόμος καὶ θετὸς υἱὸς τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, τοῦ ὅτι μετὰ τὸν ἐκ δολοφονίας θάνατόν του, τιμηθέντος διὰ τῆς προσηγορίας *Divus* (Θεός) τοῦθ' ὑπερ ἐπιθεταῖται καὶ διὰ τῆς, ἐν τῇ Συλλογῇ Ἐπιγραφῶν τοῦ ἀρχαιολόγου *Keil*, Μεγαρικῆς τῆςδε ἐπιγραφῆς : «Μουσῶν καὶ Θεοῦ Καίσαρος καὶ Ἀυτοκράτορος, Καίσαρος Θεοῦ, υἱοῦ Σεβαστοῦ (ἦτοι Ἀυγούστου), Ἀπόλλωνος Μουσειῶν.» (Σελ. 20.)

«Ἐφ' ἐτέρου μαρμαρίνου ἐποβάθρου ἀνεγώνων τὰδε :

Ο ΔΗΜΟΣ ΠΟΠΛΙΟΝ ΣΕΞΤΟΝ  
ΚΛΑΟΥΙΝΟΝ ΜΟΥΣΑΙΣ.

ἦτοι : «Ὁ δῆμος Πόπλιον Σεξτόν Καλου-  
ῖνον Μούσαις.»

«Τίς δ' ἐνταῦθα ἀναφερόμενος Πόπλιος Σεξτός δὲν δυνάμεθα ἀκριβῶς ν' ἀποφανθῶμεν. Πιθανῶς ἦν Ῥωμαῖός τις Προπραίτωρ ὅστις κύνει τοὺς Θεσπῖες, οἵτινες ὑπὸ εὐγνωμοσύνης ἐμπορούμενοι ἀνήγειραν τὸν ἀνδριάντα αὐτοῦ ἐν τῷ ἔθει.

«Ἐπὶ μιᾶς δὲ βάσεως 3 πόδας τὸ μήκος καὶ ἐνὸς τοῦ ὕψους, ὑπῆρχε τὸ ἐξῆς δίστιχον ὑπὸ ἑλλειπῆ καὶ ἀκατάληπτον ἐπιγραφὴν :

ΚΑΥΜ.

Θ Ε Ι

ΗΖΗΝΟΣ ΔΗ ΤΟΝ ΔΕΠΟΛΥΜΝΙΑ ΝΕ-  
ΚΤΑΡΟΣ ΑΤΜΟΝ  
ΠΕΜΠΩ ΤΗΝΟΣΙΗΝ ΠΑΤΡΙΝΟΥΣ. ΧΑΡΙΝ

ἦτοι «Ἡ Ζηνὸς Διὶ τόνδε Πολύμνια νέ-  
κταρος ἀτμόν  
Πέμπω τὴν δαίην πατρὶ τίνουσα χάριν.»

«Ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης ἴστατο πιθανῶς τὸ ἀγαλμα τῆς Μούσης Πολυμνίας εἰς ἣν ἀποδίδεται τὸ δίστιχον, καὶ ἦτις τῷ Διὶ πατρὶ αὐτῆς χάριν τίνουσα (ἦτοι καθῆκον εὐγνωμοσύνης ἐκπληροῦσα) πέμπει νέκταρος ἀτμόν.

«Ἐῦρον προσέτι δύο ἄλλας πλάκας μετ' ἐπιγραφῶν, ἀλλὰ τεθλασμένας καὶ βαθύως εἰς τὴν γῆν κεχωσμένας, ἐξ ὧν ἀντέγραψα λέξεις τινάς, ἀλλ' ὡς μὴ παρεχούσας ἐννοιά τινα δὲν ἀναφέρω ἐνταῦθα.

«Ἄφου λοιπὸν ἐν τῷ θελκτικῷ καὶ σκιώδει τούτῳ χώρῳ ἐπὶ τινὰς ὥρας διέμεινα, καὶ τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ ἱεροῦ τῶν Μουσῶν ἔθους, πῶς αὐτὸ ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις τοῖς θεωμένοις παρίστατο, νοερῶς ἐν ἑμαυτῷ νὰ ἐξικονίσω προσεπάθησα, προσέβην πέραν πρὸς Δυσμὰς, καθότι οἱ ποιμένες μοί

εἶπον, ὅτι ὑπῆρχεν ἐκείσε καὶ ἑτέρα τις κατηφαρισμένη Ἐκκλησία. Δὲν εἶδον ὅμως ἄλλο εἰμὴ ἐν Παλαιόκαστρον καλούμενον (παναρχαία ἐρείπια). Τοῦτο δ' ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους 34=36 πόδας ὑπεράνω τῆς ῥηθείας Ἁγίας Τριάδος, οἱ δὲ μεγάλοι ὄγκοι τῶν λίθων αὐτοῦ, οἱ κατὰ τὸν κυκλώπειον ἢ πελασγικὸν τρόπον συνημμένοι, ἀναφαίνονται εἰσέτι ἐπὶ τοῦ ἐνὸς τῶν τειχῶν αὐτοῦ τὸ θόρειον τεῖχος εἶναι ὄλιως κεκαλυμμένον ὑπὸ χόματος, παρὰ δὲ τὸ πρὸς ἀνατολὰς προέχον βέει πηγῇ, ἦτις ὅμως ἀπορροφᾶται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ πορεύου ἐδάφους, ὅπερ, οὐδ' ὀλίγως ὑπὸ τοῦ ἡλιακοῦ καύσωνος τῆς ὥρας τοῦ ἔτους ἐπηρεαζόμενον, βρῖθει πρασίνης χλόης, κιτρίνων λωτῶν, ἀνθούτων ἀνθεμίων, εὐωδῶν σισυμβρίων καὶ ὑψηλῶν σκολύμων (1). Ἡ κοιλάς αὕτη δὲν στερεῖται καὶ πτηνῶν. Πολυάριθμοι ἀκανθίδες (καρδερῖναι) ἄδουσιν ἐν πολυφώνῳ ἀρμονίᾳ τὰ ἄσματά αὐτῶν, ἢ πετώσι, σπόρους ἀφαρπάζουσαι, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν σκολύμων, καὶ ἄλλων διαφόρων πτηνῶν ἄσματα ἐπίσης ἀντηχοῦσιν ἐπὶ τῶν ὄρειων καὶ τῶν λόφων. Ἡ ὠραία αὕτη κοιλάς ἦτο βεβαίως θελκτικώτερον ὅτε τὰ πυκνὰ δάση ἐκάλυπτον αὐτήν. Ἡ βόρειος κλιτύς τῆς σειρᾶς τοῦ Ἑλικῶνος εἶναι βραχέως καὶ ἀδένδρος, ἀλλ' ἡ μεσημβρινῶς πρὸς τὴν κοιλάδα τῶν Μουσῶν κλίνοσα περιέχει ἐλάτας τινάς. Ἡ κοιλάς εἶναι πλήρης καὶ χαμοδένδρων ἅπερ οἱ ποιμένες καίουσιν ἐκ διαλειμμάτων, ὅπως διὰ τῆς τέφρας αὐτῶν ἢ γῆ λιπαινομένη, ἀναβλαστάνη τὸ ἐπίδον ἔτος τρυφερὰ χορτάρια πρὸς βόσκησιν τῶν αἰγῶν.

«Μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τῆς τῶν πέριξ ἐπιθεωρήσεώς μου, τῆς ἀντιγραφῆς τῶν ἐπιγραμμάτων καὶ τῆς σημειώσεως τῶν ἀξιολόγων μερῶν τοῦ τόπου, τὸ ἀπομεσήμερον εἶχεν ἤδη παρέλθει· καὶ ἐπειδὴ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἐμελλον νὰ φθάσω εἰς Θήβας, ὄφειλον ν' ἀποχαιρετήσω τὸ ἡρε-

(1) Σκόλομος. Εἶδος ἀκανθίδος φυτοῦ, ἀνοῦν ἐν τῷ μεγάλῳ καύτῳ τοῦ θέρους.

μοῦν καὶ γαλήνιον ἐνδιαίτημα τοῦτο τῶν Μουσῶν. Ἐσχον ὅμως ἐτι τὴν εὐκαιρίαν, ὡς ἐκ τῆς βραδέως γινομένης ἐπιστροφῆς μου, νὰ ἴδω τὴν λαμπρὰν ἀποψιν τὴν ἐκ τῆς κοιλάδος τῶν Μουσῶν πρὸς ἀνατολὰς ἐμφαινομένην. Ἀριστερόθεν, ἦτοι βορειοανατολικῶς, προσπίπτει τραχέως ἢ βόρειος σειρὰ τοῦ Ἑλικῶνος, ἐπὶ τῶν ἄκρων τῆς ὀρειᾶς ἀνυψοῦνται δύο κωνοειδεῖς κορυφαί, μεθ' ἐνὸς ἀρχαίου πύργου ἑκατέρα. Μεσημβρινῶς δὲ τῆς πρώτης κορυφῆς παρὰ τῷ Ἁγίῳ Γεωργίῳ, ἀναδείκνυται ἡ τοποθεσία τῆς Ἀσκηρῆς ἐπὶ τῆς δευτέρας ἑκείτου πιθανῶς τὸ ὄχυρον φρούριον τῶν Θεσπιῶνων, ὁ Κερησσός, εἰς ἃν κατέφυγον οἱ Θεσπῖες ἐπὶ τῆς ἐπιστρατείας τῶν Θεσσαλῶν, καὶ ἐπειτα πάλιν, μετὰ τὴν ἐν Ἀεὺκτροις μάχην, διὰ τὸν φόβον τοῦ νικηφόρου Ἐπαμεινώνδα, ὡς ἀναφέρει ὁ Παισαίνης : «Ἔστι δὲ ὄχυρον χωρίον ὁ Κερησσός ἐς τὴν Θεσπιῶν, ἐς ἃ καὶ πάλαι ποτὲ ἀνεσκαυάσαντο κατὰ τὴν ἐπιστρατείαν τὴν Θεσσαλῶν. . . . Τότε δὲ ὁ Ἐπαμεινώνδας ὡς τοὺς Θεσπῖες καταφεύγοντας εἰς τὸν Κερησσὸν ἐξεῖλε » (Βοιωτικά XIV). Αἱ Θεσπῖαι μὲν ἐνταῦθεν δὲν φαίνονται, ἀλλ' εἰς μικρὰν ἀπέσταν μόνον τὸ χωρίον Παλαιοπαναγία, καὶ οἱ ἀμπελώνες οἱ μέχρι τοῦ Ἐρημοκάστρου ἐκτείνονται, καὶ κατ' εὐθείαν γραμμὴν ἢ δυτικῆ τῶν Θεσπιῶν πεδιάς μετ' εὐαρίθμων τινῶν δένδρων. Δεξιόθεν δὲ κλίνει μεγαλοπρεπῶς ἡ μεσημβρινὴ πλευρὰ τοῦ Ἑλικῶνος, καὶ οἱ παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Κιθαιρώνος λόφοι μετὰ τῶν οἰκιῶν τῶν χωρίων Καπαρέλλι καὶ Παρραπουγγία, πλησίον τῶν ὀρειῶν ἑκείνου τὰ ἀρχαῖα Ἀεὺκτρα. Τὴν δὲ μεσημβρινοανατολικὴν κοιλάδα σχηματίζει ἡ ὠραία σειρὰ τοῦ Κιθαιρώνος, πρὸς τὴν βόρειον κλιτὸν τοῦ ὁποῦ δύνανται τις ν' ἀναζητήσῃ τὰ ἐρείπια τῶν ἀρχαίων Πλαταιῶν, διὰ μέσου τῶν ὑπὸ τῶν ἀκτίνων τοῦ ἡλίου φωτιζομένων χωρίων Εὐόκλα καὶ Κρεκοῦκι. Αἱ Θήβαι, πιθανῶς ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἐσχατιῶν τῆς κοιλάδος ὄραται, διέφευγον τὴν ὄρασίν μου ἕνεκα ἐπιπροσθεῦντός τινος λόφου, ἀλλ' ὀπισθεν αὐτοῦ ἀνυψοῦται τὸ

μεγαλοπρεπές ὄρος Περμησός, ὡς καὶ τὸ δεξιόθεν αὐτοῦ ὄρος Πάρνη. Καὶ τῆς Εὐβοίας προσέτι τὰ σκίβεντα ὄρη διακρίνονται ἐν μακρᾷ ἀποστάσει. Ἡ τετάρτη μ. μ. ὦρα εἶχεν ἤδη περίλθει ὅτε ἐπέστρεψα πρὸς τὸν Περμησσόν. Ἐφίππος τότε ἐπανήλθον πρῶτον πρὸς τὸ χωρίον Παλαιοπαναγιά, διέβη κατ' εὐθείαν τὴν μεταξὺ τῆς κοιλάδος τῶν Θεσπιῶν καὶ τῆς Κωπαίδος λίμνης σειρὰν τῶν λόφων, εἰσῆλθον εἰς τὴν ἐδδὸν τῆς Λεβαθίας καὶ ἀφίχθην σκοταίος περὶ τὴν 40ην ἑσπερινὴν ὥραν εἰς Θήβας.»

*Ἐμ. Γιαρρακόπουλος.*

## ΛΟΓΟΣ

*Ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγ. Φωτεινῆς κατὰ τὴν ἐπέτειον ἑορτῆν τῶν Τριῶν Ἰσραηλῶν, ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Π. Καρολίδου.*

Ἰερὸν, ἀρχαῖον καὶ σεπτὸν ἀκλουθοῦντες ἔθος, Σεβασμιώτατε Δέσποτα καὶ λοιπὴ φιλόχριστος Ὀμήγουρις, περιτελλομένου ἐνιαυτοῦ συνήλθομεν αὐθις ἐν τῷ ναῷ τούτῳ τοῦ Πανσόφου, ἵνα ἑορτάσωμεν πανηγυρικῶς τὴν μνήμην τῶν τριῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς ἀνθρωπότητος, ὧν ἡ αἴγλη τοῦ δνόματος, ὁ ἔνθεος βίος, ἡ μετάρσιος σοφία, αἱ θαυμασταὶ πράξεις, οἱ μεγάλοι ἄθλοι, οὗς γενναίως ἠγωνίσαντο, καὶ αἱ λαμπραὶ νίκαι, αἱ περιφανῶς ἤσαντο ἐν τῷ μεγάλῳ ὑπὲρ τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τῆς ἀνθρωπότητος ἀγῶνι, οὐδέποτε διαλείπουσιν ἐπενεργοῦντα ἐπὶ τε τὸν ἠθικὸν ἡμῶν βίον καὶ τὴν διανοητικὴν διάπλασιν, καίπερ μακρᾶς αἰῶνων σειρᾶς χωριζούσης ἡμᾶς ἀπ' ἐκείνων. Ἀλλὰ τοιαύτη ἐν τῷ ἡθικῷ κόσμῳ ἡ φύσις καὶ ἡ δύναμις παντός, ὅπερ μέγα καὶ θεῖον καὶ ὑψηλόν, ὥστε οὐδεὶς δῖσταμένων αἰῶνων χρόνος δύναται νὰ ἐξασθενίση τὴν ἐφ' ἅπαν τὸ μέλλον ἐπί-

δρασιν αὐτῶν, οἷον δὴ τινος παμφαίνοντος ἀστέρος τὸ φαινὸν σέλος, οὐ τὴν πέραν τοῦ ὀρίζοντος ἐν τῷ ἀχανεῖ διαστήματι λάμψιν οὐδεμίαν χώρου διάστασις δύναται νὰ περιορίσῃ. Ἡ δὲ ἐμφυτος τῇ ἀνθρωπότητι τῆς εὐγενιμοσύνης ἀρετὴ καὶ ἡ θαυμασία αὐτοῦ ὑπὸ τῶν θείων ἐλαυνομένη καὶ ἐν τοῖς θεοῖς ἀναπαισμένη τάσις πρὸς τὰ ὑπεραισθητὰ καὶ ὑπερκόσμια, ἥτοι ἡ σπουδὴ αὐτοῦ πρὸς τὸ ὕψος τῆς θείας σοφίας, ὡς πρὸς ἰδεώδες τέρμα τῆς τελειότητος αὐτοῦ, ἠδέως μὲν ἐγείρουσι τὴν μνήμην, εὐχερῶς δὲ μεταρσιούσι τὴν διάνοιαν πρὸς ἔργα γενναῖα καὶ πράξεις μεγάλας ἀνδρῶν ἡρώων, οἵτινες ἐκ μέσου τῆς κατὰ τὸ πλεῖστον ὑπὸ ἐγωϊστικῶν παθῶν ἐλαυνομένης καὶ πρὸς ταπεινὰ καὶ γεῶδη ἐλκομένης ἀνθρωπότητος ὑψοῦνται ὡς κίονες ὑψηλοὶ ἀνατείνοντες πρὸς τὸν αἰθέρα ὑψηλότερόν τινα καὶ θεϊότερον δεικνύντες τῷ ἀνθρώπῳ προορισμόν. Ὡς δ' ἐν τῇ φυσικῇ τῶν ὄντων τάξει, ἐν τῷ ἀπείρῳ τοῦ διαστήματος χώρῳ, διὰ τῆς διεπούσεως αὐτὴν πανσθενοῦς καὶ πανσόφου προνοίας ὑπάρχουσι τινα σημεῖα ἢ σώματα κεντρικὰ, ἅτινα διὰ τῆς ὑπερεχούσης αὐτῶν φυσικῆς ἐλκτικῆς δυνάμεως ἔλκουσι περὶ ἑαυτὰ τὰ τῆς τούτων ἐπιδράσεως δεόμενα σῶματα καὶ παρέχουσιν αὐτοῖς διὰ τῆς θερμότητος καὶ τοῦ φωτός τὰ τῆς ζωῆς καὶ συντηρήσεως στοιχεῖα, οὕτω δὲ ἡ ἁρμονικὴ τῶν φυσικῶν ὄντων τελεῖται λειτουργία, οὕτως ἐν τῇ ἠθικῇ τοῦ κόσμου τάξει, ἐν τῷ μακρῷ τῶν αἰῶνων χρόνῳ καὶ τῇ διηνεκεῖ φορᾷ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ὑπάρχουσι τινες αἰῶνων περίοδοι, ἐν αἷς οἱ θαυμάσιοι τῶν γεγονότων συνδυασμοί, ἢ ποικίλη συνάντησις δαιμονίων πνευμάτων, ἢ θαυμαστὴ ἀμοιβαία ἐπίδρασις τῶν ἰδεῶν τῆς ἐποχῆς καὶ τῶν μεγάλων πνευμάτων ἀποτελοῦσιν ἔργα μεγάλα ἐν τῷ ἠθικῷ κόσμῳ, πρὸς ἃ ἀποβλέπουσιν αἱ ἐπερχόμεναι γενεαὶ οἷον ἐλκόμεναι πρὸς ἠθικόν τι κέντρον, ἀφ' οὗ ἀρῶνται τὰ στοιχεῖα ὑψηλοτέρου βίου καὶ ἠθικῆς ἐξάρσεως, οὕτω δὲ ἡ παναρμόνιος ἐν τῇ ἠθικῇ τῶν ὄντων τάξει τελεῖται λειτουργία. Τοῦτο δὲ συνέβη κατ'

ἐξοχῆν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν Θεσπεσίων ἀνδρῶν, ὧν ἡμεῖς σήμερον μετὰ σύμπαντος τοῦ τῶν Ἑλλήνων γένους καὶ τῶν ὀρθοδόξων πληρώματος γεραίρομεν τὴν μνήμην. Σπουδαία καὶ θαυμαστὴ ἡ ἐποχὴ ἢ ἀναδείξασα αὐτοὺς, πλουσία καὶ γόνιμος ὑψηλῶν καὶ μεγάλων ἰδεῶν, θαυμασία ἢ ἐπὶ ταῦτα ἐπίδρασις τῶν θείων ἀνδρῶν, ἐτι δὲ θαυμασιώτερα καὶ σπουδαιότερα τ' ἀποτελέσματα ἅπερ ἐπέδρασαν ἐντεῦθεν ἐπὶ τὸν ἐπιγιγνώμονον κόσμον. Ἡ ἐποχὴ αὕτη εἶναι τὸ τέλος καὶ ἡ κωρωνίς τῆς περιόδου ἐκείνης τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας, ἥτις ἐστὶν ἀνατιρήτως ἡ σπουδαιότατη ἐξ ὧν ἐν τῷ μακρῷ τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ σταδίου διέδραμε τὸ ἀνθρώπινον γένος.

Καθ' ὃν χρόνον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ὅπερ πρῶτον ἐπὶ γῆς παρήγαγε καὶ ἐθεμελίωσε τὴν ἀληθῆ ἐπιστήμην καὶ τὴν εὐγεστεραν ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἔθνος, ὅπερ διὰ τοῦ πυρσοῦ τῆς φιλοσοφίας ἀφῆκε τὴν ὁρμὴν τοῦ πνεύματος ἐλευθέραν εἰς τὴν τῶν ὄντων ἔρευναν καὶ ἠνέωξεν οὕτως εἰς τὴν διάνοιαν τοῦ ἀνθρώπου τὸν ἀχανῆ ἐκείνον τοῦ ὑψηλοῦ καὶ ἀπείρου χώρον, ἀφοῦ πρότερον ἐξωκείωσε μετ' αὐτοῦ τὸ αἶσθημα καὶ τὴν φαντασίαν αὐτοῦ καθ' ὃν χρόνον, λέγομεν τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος εἰς τὸ τέρμα τοῦ εὐκλεοῦς αὐτοῦ σταδίου ἀθρόαν ἐπέχεν ἐπὶ τὴν Ἀνατολὴν πᾶσαν τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ περιουσίαν, τοὺς πνευματικοὺς ἐκείνους καρποὺς οὗς παρήγαγεν ἐκ τῶν πνευματικῶν ἄθλων, οὗς ἐπὶ αἰῶνας ἐξεπόννησεν ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος· κατὰ τὸν αὐτὸν περίπου χρόνον ὁ Ῥωμαϊκὸς κολοσσὸς συνέτριβεν ἀλληλοδιαδόχως ἅπαντα τὰ προακμάσαντα ἔθνη καὶ τὰς ἐτι βραχέρους φυλάς, ἵνα καταθέσῃ ἐν αὐταῖς τὰ σπέρματα τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, ἣν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ὁ ἀρχαῖος κόσμος, ἵνα συντελέσωσιν εἰς τὴν παραγωγὴν νέου καὶ τελειοτέρου ταυτοχρόνου· δὲ ἄλλος τις ἀξιωματικὸς λαὸς διασώζων ἐτι ἐν τινὶ γωνίᾳ τῆς Ἀνατολῆς τὰς εὐγενεστέρας ὁρμὰς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀπὸ τε τῶν ἀποπλανήσεων τοῦ πολυθεϊσμοῦ καὶ ἀπὸ τῆς ὀλεθρίας ἐ-

πιδράσεως τοῦ Ἀνατολικοῦ βίου καὶ ἀγαγὼν αὐτὴν εἰς στενὴν ἐπαρῆν πρὸς τὸ εὐγενέστατον προῖν τῆς Ἑλληνικῆς καὶ καθόλου τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας ἠξιοῦτο ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐκ δὲ τοῦ θαυμασίου συνδυασμοῦ πάντων τούτων παρήγετο ἡ μεγάλη ἐκείνη ἐν τῷ πνευματικῷ τοῦ ἀνθρώπου βίῳ μεταβολή, ἥτοι ἡ πνευματικὴ ἐκείνη καὶ ἠθικὴ ἔξαρσις καὶ ἀναγέννησις, ἥτις παραλαβοῦσα ἀπὸ τοῦ μέχρι τοῦδε βίου πᾶν, ὅ,τι παρήγαγεν οὗτος ὕγις καὶ περαιτέρω ζωῆς ἐπιδεικτικὸν καὶ ἀφαιροῦσα τοῦτο ἀπὸ παντός, ὅπερ ὑπὸ τὸ βάρος τοῦ χρόνου καὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀτελείας ἦν καταδικασμένον εἰς φθορὰν, ἔδει νὰ θέσῃ τὰ θεμέλια νέου τελειοτέρου καὶ ὑψηλοτέρου ἀνθρωπίνου βίου καὶ ἀναπτύξεως.

Ὁ Ῥωμαϊκὸς κόσμος ἐν μέσῳ τῶν προόδων καὶ τῆς διαφορᾶς αὐτοῦ, ἐν τῷ μίγματι ἐκείνῳ τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους, ὑφ' οὗ ἔπεσον τὰ ἀρχαῖα ὀρθοκείμενα καὶ νέα παρήχθησαν ἰδέαι διὰ τῆς εὐχερεστερας τῶν λαῶν συγκοινωνίας, ἐταράσσεται πανταχόθεν καὶ ὀρίμαζε διὰ μεγάλην τινὰ μεταβολὴν. Ἀλλ' ἀνθρωπίνῃ δυνάμει δὲν ἦτο πλέον ἰκανὴ νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὴν ἀνάγκην ταύτην· οἱ ζητοῦντες ν' ἀναζωογονήσωσι τὴν ἐθνικὴν λατρείαν κατέστρεφον μᾶλλον αὐτὴν μὴ δυνάμενοι νὰ εὗρωσι πίστιν δυναμένην ν' ἀναζωοπύρῃ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα καὶ νὰ συνδέτῃ τοὺς λαοὺς πρὸς ἀλλήλους.

Τὴν δυνάμιν ταύτην εἶχε μόνη ἡ νέα τοῦ Χριστοῦ πίστις, ἥτις διὰ τῆς ἐνοικούσης αὐτῇ θείας ἠθικῆς δυνάμεως διεδόθη ἐν τῷ Ῥωμαϊκῷ κράτει μετὰ ταχύτητος ἐκπληκτικῆς, βαδίζουσα ἐπὶ τῶν μεγάλων ἐκείνων λεοφόρων, ὡς ἡ πολιτικὴ καὶ στρατιωτικὴ δύναμις τῆς Ῥώμης εἶχε διανοίξει ἀπὸ περᾶτων ἔως περᾶτων τοῦ κόσμου πρὸς διάβασιν τῶν νικηφόρων αὐτῆς λεγεῶνων· ἐπὶ τῶν λεωφόρων τούτων ἐβάδισε ταχὺ ἡ νέα πίστις ἔνθεν μὲν ἐνισχύουσα τὰς διανοίας ἐκείνας, αἵτινες ἐγκαταλειμμένοι ὑπὸ τῆς πεπτωκυίας ὀρθοκείας εἰς μάτην ἐζήτουν

παρὰ μυστήριον ἐν τῇ δὲ μὲν σκεπτικῇ δὲ δὲ μυστικῇ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου φιλοσοφία, ἐν-θεν δὲ ἀνυψοῦσα τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν ὑπὸ τὴν δουλείαν τεταπεινωμένων ψυχῶν διὰ τῶν αἰσθημάτων τῆς ἀρετῆς, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος. Ἄλλ' ἢ ἀνθρωπίνη φύσις εἶναι σφόδρα ἐπιβρεπῆς εἰς τὸν ἐγωισμὸν καὶ εἰς τὰς προλήψεις τοῦ παρελθόντος, ἢ ὥστε νὰ δυνῆθῃ ἀμέσως ν' ἀντιληφθῇ τῶν ὑψηλῶν ἀληθειῶν, ὅταν μάλιστα αὐταὶ ἀναφέρονται εἰς ἀπάσας τοῦ βίου τὰς ἐπόψεις. Διὸ καὶ ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἡ πορεία τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ κράτει ἐσημειοῦτο δι' αἱματηρῶν καὶ ἀπανθρώπων διωγμῶν. Ἄλλ' ἢ δύναμις τῆς ἀληθείας καὶ ἡ ἀδάμαστος τῆς πίστεως βώμη τῶν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας γενναίως μαρτυρησάντων ἐπήνεγκε τὸν τελικὸν θρίαμβον ὑπὲρ αὐτῆς.

Ἀνέτειλεν ἤδη ὁ 4ος μ. Χ. αἰὼν, ἡ μεγάλη ἐποχὴ τῆς θριαμβεύουσας Ἐκκλησίας, ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς αὐτῆς ἀκμῆς ἐν ᾧ ἐξωτερικῶς μὲν αὐτὴ καθίσταται δύναμις δημοσία, ἐσωτερικῶς δὲ ἀναδεικνύει τὰ μέγιστα ἐκεῖνα καὶ ἐξοχα πνεύματα, ὧν ἐφ' ἑαυτὴν οὐδέποτε ἀνεφάνησαν πλέον.

Τεραστία τις πνευματικὴ κίνησις ἀναφαίνεται καθ' ὅλον τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος. Ἐκτακτος ἀναπτύσσεται δεινότης ἐν τοῖς θεολογικαῖς ζητήμασι, μεγάλην ἀκοῦσα ἰσχὺν ἐπὶ τε τὴν διάνοιαν καὶ τὸ ἠθικὸν τοῦ ἀνθρώπου. Γενικῆ ἐπέρχεται μεταμόρφωσις ἐν πάσῃ τῇ κοινωνίᾳ εἰς τὴν φωνὴν τῆς θρησκείας ἐκείνης, ἥτις ἀπὸ τῶν σπηλαίων καὶ τῶν κατακομβῶν ὑψοῦται εἰς τὸν θρόνον τῶν Καισάρων, καὶ, ἀφοῦ ἤδη ἱκανῶς ἔρρανε τὸ ἔδαφος τοῦ κράτους διὰ τοῦ αἵματος τῶν μαρτύρων, ἀναδείκνυσιν ἥρωας μαχητὰς, οἵτινες ὥπλισμένοι διὰ τῶν ὅπλων τῆς ἀληθείας καὶ τῆς σοφίας ἀγωνίζονται εἰς ἐμπέδωσιν μὲν τῶν ἤδη κειτημένων, συμπλήρωσιν δὲ τῆς ἠθικῆς κατακτῆσεως τοῦ κόσμου. Τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα καταβεβλημένον ἀφ' ἱκανοῦ χρόνου διὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ζυγοῦ ἀνεγείρεται μετὰ νέας

ἠθικῆς δυνάμεως ἀναφανόμενον πανταχοῦ τοῦ κράτους μετ' ἐξόχου μὲν λαμπρότητος ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, ἥτοι ἐν τῇ Ἀσιατικῇ Ἑλλάδι, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ, μεθ' ἱκανῆς δ' ἔτι δυνάμεως καὶ ἐν ταῖς γενεθλοῖς αὐτοῦ χῳραῖς, ἀφ' ὧν ὁρμηθὲν τὸ πάλαι διὰ μὲν τοῦ Πυθαγόρα ἐφώτισε τὴν Ἰταλίαν, διὰ δὲ τοῦ βασιλικῆς ὁμιλητοῦ τοῦ δαιμονίου τῶν Σταγειρέων φιλοσόφου κατέκτησε τὴν Ἀσίαν. Τὸ δὲ θαυμαστότερον, τὸ ὕψος τῆς ἠθικῆς ταύτης καὶ διανοητικῆς ἐξάρσεως τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ πνεύματος φαίνεται μαγευθὲν κατ' ἀντίστροφον λόγον τῶν λοιπῶν στοιχείων τοῦ ἀρχαίου βίου. Ἐν μέσῳ τῆς ἐπονεϊδίστου ταπεινώσεως τῶν πολιτικῶν φρονημάτων, ἐν κράτει κυβερνωμένῳ ὑπὸ ἀδεξιῶν χειρῶν καὶ ὑπὸ βαρβάρων διαρπαζομένων κηρύττουσιν οἱ Βασίλειοι καὶ Γρηγόριοι καὶ Χρυσόστομοι τὴν ὑψίστην καὶ καθαρωτάτην ἠθικὴν. Τὸ πνεῦμα αὐτῶν ἵσταται ὀρθιον ἐν τῇ πτώσει τοῦ κράτους καὶ φαίνονται οὗτοι οἰονεῖ ἰδρυταὶ ἠθικοῦ καὶ πνευματικοῦ βίου ἐν μέσῳ τῶν εἰρηπίων τοῦ πολιτικοῦ, οἱ ἀρχιτέκτονες τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἠθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ οἰκοδομήματος, ὅπερ ἐμελλε νὰ διαδεχθῇ τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος καὶ τὸν οὖν ταύτῳ ἐκπνέοντα ἀρχαῖον κόσμον.

Μεταξὺ τῶν μεγάλων ὀνομάτων, ἅτινα πληροῦσι τὴν ἀξιολογημένην ταύτην ἐποχὴν, οἱ παρ' ἡμῶν σήμερον τιμώμενοι ἄνδρες εἰσὶ τὰ μέγιστα καὶ θαυμασιώτατα διὰ τε τὸ ὕψος τοῦ πνεύματος καὶ διὰ τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς. Ὁ βίος, οἱ ἀγῶνες, τὸ ἐξαισιον πνεῦμα τῶν ἀνδρῶν τούτων πλείω συνετέλεσαν εἰς τὴν παγίωσιν καὶ ἐμπέδωσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἢ ἅπανα ἡ δύναμις τῶν Χριστιανῶν αυτοκρατόρων. Οἱ ἀγῶνες αὐτῶν ἐστράφησαν ἀλλεπαλλήλως ἐναντίον τῶν ἐθνικῶν, τῶν αἰρετικῶν, Χριστιανῶν ἀμελούντων τῶν χριστιανικῶν καθηκόντων, καὶ αυτοκρατόρων δυσμενῶς ἐχόντων κατὰ τῆς ὑπερηφάνου ἀνεξαρτησίας τοῦ φρονήματος αὐτῶν. Καὶ ἐν τῷ θουελλῶδει ἐκείνῳ τοῦ ἀγῶνος σταδίῳ οὐδεμίαν ἐδειξαν στιγμὴν ἀπαυδήσεως ἢ ἀδυναμίας. Ἐν αὐτοῖς δεῖ-

κνυται χαρακτὴρ εὐσιωδῶς διαφέρων τοῦ κατὰ τοὺς πρώτους τοῦ Χριστιανισμοῦ αἰῶνας, χαρακτὴρ δηλονότι βαθείας περινοίας συνδεδεμένης μετὰ ψυχῆς ἀτρομότητος. Δὲν ἐλαύνονται πλέον ὑπὸ τοῦ πυρετάδους ἐκείνου ἐνθουσιασμοῦ τοῦ τρέχοντος πρὸ τοῦ θανάτου. Ζητοῦσι θρίαμβον οὐχὶ μαρτύριον. Ὡς ὑπέρμαχοι τῆς ἀληθείας καὶ ἡγήτορες τῆς ὑγιεινέρας μερίδος τῆς ἀνθρωπότητος, ὡς στρατηγοὶ ἐμπειροὶ αἰσθανόμενοι, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖοι πρὸς τὸν στρατὸν αὐτῶν, ἀγωνίζονται ἵνα νικῶσι, καὶ εἶποτε ὑποχωροῦσι πρὸς στιγμὴν, μετὰ νέας καὶ ἀκαταμαχίτου δυνάμεως ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, ἵνα τὸν τελικὸν ἄρωνται θρίαμβον. Δὲν εἶναι στρατιῶται ἀμυνόμενοι ὑπὲρ τῆς πολεμουμένης καὶ καταδικωμένης Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ἤρωες στρατηγοὶ τῆς στρατευομένης Ἐκκλησίας ἐπιτιθέμενοι κατὰ τοῦ σκότους τῆς αἰρέσεως, τῆς σοφιστείας καὶ τῆς ἠθικῆς πλάνης τῶν πωροχημένων χρόνων. Καίπερ δὲ κατὰ βάθος ὑπὸ τῆς θείας σοφίας καὶ ἀληθείας κατεχόμενοι καὶ ὑπὸ ταύτης ἐλαυνόμενοι καὶ τὴν ῥητορικὴν δόξαν ζητοῦντες ἀνωτέρω τῶν ἐπιγῆς βημάτων, οὐχ ἥττον καὶ τὴν θύραθεν σοφίαν ὑπερῆγον πάντων τῶν ὑπολειπομένων ἐπὶ ἐθνικῶν σοφιστῶν καὶ φιλοσόφων. Τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἦν τὸ λαλοῦν ἐν αὐτοῖς καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὸν κόσμον. Ἄλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἠδύοκσε νὰ ἐκδηλωθῇ καὶ ἐκφρασθῇ εἰς τὸν κόσμον διὰ τῆς δαιμονίου ἐκείνης διανοίας καὶ τῆς θείας γλώσσης, ἅπερ ἀνέπτυξαν, ἐμόρφωσαν καὶ ἀνύψωσαν οἱ μεγάλοι καὶ θαυμαστοὶ τῆς διανοίας ἥρωες, ὁ θεῖος Πλάτων καὶ ὁ δαιμόνιος Ἀριστοτέλης καὶ τοσαύτη ἄλλη σεπτὴ χορεία τῶν μεγάλων καὶ ἐξαισιῶν πνευμάτων τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου. Τὸ πνεῦμα τὸ Ἑλληνικὸν ἀρυσάμενον νέαν δυνάμιν ἠθικὴν ἐκ τῶν ὑψηλῶν ἀληθειῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀνεγείρεται καὶ διαφαίνεται μεθ' ὅλου τοῦ ὕψους τῆς φαντασίας τῆς διανοίας ἐν τῷ στόματι τῶν ἁγίων πατέρων.

Ἰδοὺ Βασίλειος ἐνθους πρὸς τὴν ἀρχαίαν

ποίησιν, φιλοσοφίαν καὶ ῥητορικὴν, θέλων νὰ ἐμπνεύσῃ τὴν πρὸς αὐτὰς ἐπιθυμίαν πρὸς τοὺς Χριστιανούς νέους καὶ συγγράφων πρὸς αὐτοὺς πραγματείας περὶ τοῦ «Ὅπως εἰς ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων», διδάσκων αὐτοὺς πῶς νὰ ζητῶσιν ἐν ταῖς συγγραμμάσι τῶν Ἑλλήνων τὰς ἀρχὰς τῶν ἠθικῶν ἀληθειῶν καὶ τῆς ἀρετῆς, συνδυάζων τὴν Ἑλληνικὴν φαντασίαν πρὸς τὰς ζωπρᾶς εἰκόνας τῆς Ἑβραϊδος Μούσης καὶ μιγνύων ἐν αὐταῖς τὸ συμπαθητικὸν ἐκεῖνο πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα αἰσθημα, τὴν ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ γλυκύτητα ἐκείνην, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸ κάλλος τοῦ νέου νόμου!

Ἰδοὺ Γρηγόριος ἀγανακτῶν σφοδρῶς διὰ τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ Ἰουλιανοῦ αυτοκράτορος ἀπαγόρευσιν τῆς σπουδῆς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τοὺς Χριστιανούς, διπλασιάζων τὸν ζῆλον τῶν Χριστιανῶν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν σοφίαν καὶ ἐκφράζων τὴν ἀγανάκτησιν αὐτοῦ διὰ θαυμαστῆς εἰλικρινείας καὶ ἀφελείας «Τὰ μὲν ἄλλα, λέγει ἀπεθυνόμενος πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς, παρῆκα τοῖς βουλομένοις πλοῦτον, εὐγένειαν, εὐκλειαν, δυναστείαν, ἀ τῆς κάτω περιφορᾶς ἐστὶ καὶ ὄνειρώδους τέρψεως τοῦ λόγου δὲ παρέχομαι μόνον, καὶ οὐ μέμφομαι γερσαίοις τε πόνοις καὶ θαλασσοῖς, οἱ τούτους μοι ζυνεπὸνήσαν». Ἰδοὺ Γρηγόριος, λέγω, Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως παραιτούμενος ἐκὼν τοῦ μεγίστου τῶν ἐκκλησιαστικῶν θρόνων χάριν τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας καὶ διαγαγὼν τὸ λοιπὸν τοῦ βίου αὐτοῦ μακρὰν τῶν Συνόδων καὶ τῆς Αὐλῆς ἐν τῇ μικρᾷ τῆς Καππαδοκίας κώμῃ Ἀριανζῆ, δεδομένος ὄλος εἰς τὴν μελέτην τῶν θείων, ὥσπερ ἕτερος Πλάτων, φιλοσοφῶν ἅμα καὶ θεολογῶν περὶ Θεοῦ καὶ περὶ κόσμου καὶ περὶ ψυχῆς καὶ τὰς θείας αὐτοῦ καὶ ὑψηλὰς ἐμπνεύσεις ἐκτιθέμενος ἐν ποιήμασιν, ἐν οἷς ἡ ποιητικὴ μεγαλοφυΐα τοῦ θείου Πατρὸς συνδυαζομένη μετὰ τῆς ῥητορικῆς αὐτοῦ εὐφραδείας, αἱ ὑψηλαὶ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι μετὰ τῶν θείων ἐμπνεύσεων, ἡ τῆς φύσεως ἀρμονία μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἀποτελοῦσιν ἀ-

παράμιλλόν τι ὕψος καὶ κάλλος λόγων ἀνυψοῦν ἅμα καὶ γοητεῖον πάντα νοῦν καὶ καρδίαν καὶ περιστῶν ἡμῖν τρανώτερον τὸ νέον ἐκεῖνο πνεῦμα τὸ παραχθέν ἐκ τῆς Χριστιανικῆς παιδεύσεως συνδεδεμένης μετὰ τῆς σπουδῆς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, τὴν Ἑλληνικὴν ἅμα καὶ Χριστιανικὴν φύσιν, πᾶσαν τὴν ἐπιστήμην Ἑλλήνων φιλοσόφου καὶ ῥήτορος μετὰ τῆς ἀγιότητος καὶ αὐστηρότητος Χριστιανοῦ Ἀποστόλου, τὸ ἀριστοῦργημα ἐντέχνου ῥητορείας συνδυαζόμενον πρὸς τὴν ἀπλουστάτην ἅμα καὶ βαθυτάτην ἔκφρασιν τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας.

Ἴδου τέλος ὁ χρυσορρήμων τὴν γλῶτταν Ἰωάννης, τὸ εὐγενέστατον τῶν θυμάτων ἄπερ ἐθουσιάθησαν χάριν τῶν ἐκ τοῦ κόλπου τῆς ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας κατὰ καιρὸν ὡς μὴ ὄφελε γεννηθέντων ταπεινῶν παθῶν, τὸ ὄνομα ὕπερ ἀντήχησε μετὰ μεγίστης δυνάμεως ἐν πάσῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἰδίᾳ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ἐδοξάσθη μετὰ τῶν μεγίστων ὀνομάτων ἐφ' οἷς σεμνύεται ἡ ἀνθρωπότης καθόλου καὶ ἰδίᾳ ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ ἡ Ὀρθοδοξία. Ὁ βίος τοῦ ἀνδρὸς τούτου εἰκονίζει ἀκριβῶς τὴν μεγαλοφυΐαν καὶ τὴν ἀνυπέβλητον ἐπὶ τῶν ψυχῶν δυνάμιν αὐτοῦ. Ἡ εὐστάθεια τοῦ μάρτυρος ἐρμηνεύει τὸ ἀκράδαντον πνεῦμα τοῦ ῥήτορος τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Χρυσόστομος εἶναι τὸ κάλλιστον πνεῦμα τῆς νέας Χριστιανικῆς κοινωνίας. Εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν Ἑλλην Χριστιανὸς ὁ πραγματικὸς ἀρχηγὸς κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν διάνοιαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ διάνοια μένει συγκεχυμένη πρὸ τῶν τεραστίων προϋπόντων τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ ἐνεργείας. Λόγος ὡς ὁ ἡμέτερος ἀδυνατεῖ νὰ παραστήσῃ τὴν ἰσχὺν τοῦ ῥήτορος, τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν συγχρόνων, τὸ βάθος τοῦ φιλοσόφου, τὸ μετάρσιον τοῦ θεολόγου πνεύμα, τὸ μέγα κλέος τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ ἔσωζε τὴν Ἀντιόχειαν, ἀφώπλιζε τοὺς βαρβάρους καὶ ἐφαίνετο ἀνυψοῦν τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος ἀπὸ τῆς πτώσεως αὐτοῦ. Ἐν αὐτῷ βλέπομεν τὴν ἡμεῶν ἐκείνην τοῦ

πνεύματος ὕψωσιν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ συλλαμβάνομεν ἐννοίαν τοῦ ἀληθοῦς τῆς διανοίας ὕψους· τέλος ἐν αὐτῷ ὄρωμεν τὴν ἐνωσιν πασῶν ἐκείνων τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν ἀρετῶν, αἵτινες ἐποίησαν τὸν μέγιστον ῥήτορα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν διαπρυσιώτατον ἐρμηνευτὴν τῆς ἐς αἰὲ ἀξιωματικῶν ἐκείνης ἐποχῆς.

Καὶ τοιοῦτοι μὲν ὑπῆρξαν, τοιάδε δὲ διεπράξαντο οἱ θεσπέσιοι οὗτοι ἄνδρες, οἱ γενναῖοι τῆς θείας σοφίας μυσταγωγοί, ὧν ὁ βίος ἅπας πρόκειται ἡμῖν πρότυπον ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς τελειότητος. Κάκεινοι μὲν ἀναπαύονται ἤδη ἐν τῇ δόξῃ αὐτῶν ἐκτὸς γενόμενοι τῶν προσβολῶν τῆς φαρτότητος καὶ ἐκ τοῦ ὕψους τῆς θεϊότητος καὶ τῆς ἀθανασίας ἐπιβλέποντες ἐπὶ τὰς ἀπίρους τῶν ἔργων αὐτῶν συνεπείας· ἡμεῖς δὲ οἱ ἐπ' ἐκείνων ὀνόματι ἀθροισθέντες σήμερον ἐνταῦθα καὶ τοῖς ἐκείνων παιδεύμασιν ἠθικῶς τραφέντες καὶ τοῖς ἐκείνων σεμνυόμενοι ὀνόμασι πρὸς δὲ καὶ τὴν ἐκείνων ἐτι φθηγόμενοι γλῶσσαν, ἡμεῖς οἱ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο γένος βροτῶν προθυμούμενοι ν' ἀτενίζομεν διηλεκτῶς πρὸς τὸ ὑψηλὸν ἐκεῖνο σημεῖον, ὁπόθεν ἐκεῖνοι ὡς φάροι τῆλαυγεῖς φωτίζουσιν ἡμᾶς ἐνῶ διαπλέομεν τὸ κινδυνώδες πέλαγος τοῦ βίου, τί ὀφείλομεν νὰ πορισθῶμεν ἐκ τῶν διδαγμάτων τοῦ βίου ἐκείνων; διδάσκόμεθα ἄρα ἀπλῶς νὰ θαυμάζωμεν αὐτοὺς καὶ ἀπονέμωμεν τὴν προσήκουσαν τιμὴν καὶ εὐγνωμοσύνην εἰς τοὺς μεγάλους τῆς ἀνθρωπότητος ἐνεργέτας; ἢ ζητούμεν τι πλέον τούτων; Τὰ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα σέβας καὶ ἀγάπην ἐμπνέοντα παραδείγματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, αἱ εἰκόνες αἱ περισσῶσαι ἡμῖν τὸ ἠθικὸν αὐτῶν μεγαλεῖον ὑψοῦσι τὴν διάνοιαν καὶ ἐξευγενίζουσι τὸ αἶσθημα τῶν σπουδαζόντων περὶ τὰς πράξεις ἐκείνων. Εἰσερχόμενοι εἰς τὴν στοάν τῶν ἡρωϊκῶν ἐκείνων εἰκόνων ἐμφορούμεθα ὑπὸ αἰσθήματος διεγειρομένου ὑπὸ τῆς συνειδήσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἀξίας καὶ ἡ συναίσθησις αὐτῆ παρορμᾷ ἡμᾶς πρὸς μίμησιν τῶν ἔργων ἐκείνων. Φυσικὸν τι ὄλωσ αἰσθημα ἢ μᾶλλον φυσικὴ τις δυνάμις ἐλκεῖ ἡμᾶς

πρὸς θαυμασμὸν καὶ πρὸς ἀγάπην τῶν μεγάλων καὶ ἐξόχων πνευμάτων, αἰσθημα βαθέως στηριζόμενον ἐν τῇ ἠθικῇ φύσει τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις πανταχοῦ, ἐνθα ἐμφανίζεται καθαρὰ καὶ ἀδιάφθορος καὶ ἐν βαθμῷ τι ἀναπτύξεως, ἐκδηλοῦται δι' αἰσθηματος συμπαθείας καὶ ἔλξεως πρὸς πᾶν ὅπερ ἀνώτερον καὶ τελειότερον αὐτῆς, καὶ ὑπακούσασα εἰς τὴν φωνὴν τοῦ ἠθικοῦ νόμου καὶ τῆς ἠθικῆς ἀναπτύξεως ἀγαπᾷ καὶ ἐκτιμᾷ ἑαυτὴν οὐχὶ ἐν ἑαυτῇ ἦτοι ἐν τῇ ἀπομονώσει τοῦ ἐγὼ αὐτῆς, ἀλλ' ἐν τῇ καθολικῇ τοῦ ἀνθρώπου ἰδέᾳ καὶ ἐν τῇ διηνεκεῖ πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν σπουδῇ τῆς ἀνθρωπίνης καθόλου φύσεως. Ὑπεράνω τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἐκείνων, ἐν οἷς ἐκλάμπει βαθμὸς τις θεϊότητος καὶ τελειότητος τεσσούτου ἐπενεργῶν ἐφ' ἡμᾶς, εἰς μακρὰν καὶ ἄπειρον ἐτι ἀπόστασιν ὕψους κεῖται τὸ ὑψίστον τέρμα, πρὸς ὃ ἀκαταπαύστως σπεύδει καὶ ἀγωνίζεται νὰ πλησιάσῃ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις.

Ὁν τρόπον πάντα τὰ ἐπὶ γῆς σώματα δεικνύουσιν ἔμφυτον τινα ἔλξιν πρὸς τὸ κεντρικὸν σημεῖον τῆς γῆς, ὡς πάντα τὰ ἐν τῷ ἀπείρῳ διαστήματι διεσπαρμένα σώματα ἔλκονται πρὸς τὰ μεγάλα αὐτῶν φυσικὰ κέντρα, οὕτως ἐν τῇ ὑψίστῃ καὶ εὐγενεστάτῃ τῶν ἐπὶ γῆς δυνάμεων, ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ συνειδήσει καὶ νῶ ἐκδηλοῦται ἰσχυρὰ τις σπουδὴ καὶ ἔλξις πρὸς τὸ κέντρον πασῶν τῶν ἐκ ψυχῆς αὐτοῦ προερχομένων ὑψηλοτέρων νοητικῶν καὶ πρακτικῶν δυνάμεων. Τὸ ἠθικὸν τοῦτο κέντρον, πρὸς ὃ ἔλκεται ὁ νοῦς καὶ τὸ αἶσθημα ἡμῶν εἶναι τὸ κέντρον πάντων τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων πραγμάτων, ἡ ἀρχικὴ πηγὴ πάσης νοήσεως καὶ ὑπάρξεως, ὁ ἀπόλυτος νοῦς καὶ τὸ ἀπόλυτον ἀγαθόν, τὸ θεῖον ἐν ἐνὶ λόγῳ. Καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ ἰδιότης τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς ἢ ἀποτελοῦσα τὴν ὑψίστην ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐν τῷ πόνῳ αὐτοῦ καὶ τῇ σπουδῇ πρὸς τὸ ὑπεραισθητὸν καὶ ὑπερέσμιον τοῦτο κέντρον καὶ πηγὴν τῆς οὐσίας αὐτοῦ, ὅπερ μόνον θεωρεῖ ὡς τέρμα καὶ σημεῖον ἀναπαύσεως

πάσης ὑψηλοτέρας ἀνθρωπίνης ζωῆς, ἐνεργείας καὶ νοήσεως, τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, λέγομεν, ἐν τῷ πόνῳ τούτῳ αἰσθάνεται ἐνδομύχως τὰς ἀφανεῖς σχέσεις τὰς συνδεούσας αὐτὸ πρὸς τὸν ὑπεραισθητὸν κόσμον καὶ τὸ ἀπόλυτον ὄν καὶ διὰ τῆς νοήσεως τῶν σχέσεων τούτων βυθίζεται εἰς τὸ ἴδιον ἑαυτοῦ βάθος καὶ μεταβαίνει εἰς τὴν καθαρῶς πνευματικὴν σφαίραν τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, ἐνταῦθα δὲ ὑψοῦται εἰς τὰς ὑψηλὰς ἰδέας τῆς θεότητος, τῆς ἀληθείας, τοῦ δικαίου, τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ καλοῦ. Καὶ ἐπειδὴ αἱ ἰδέαι αὗται εἰσὶν ὁ τύπος πάσης τελειότητος, αὗται μόναι ἄγουσι τὸν ἀνθρώπον ἀτομικῶς καὶ σύμπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς τὸν ἀληθῆ αὐτοῦ προορισμὸν. Ὁ ἱερός ἐνθουσιασμὸς ὁ παραγόμενος ἐντεῦθεν ἐν τῇ ψυχῇ ἐγείρει καὶ ἐπιβάνουσιν αὐτὴν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς θεότητος ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, εἰς τὴν προσέγγισιν δηλονότι τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν ἢ ὅπερ ταυτὸ τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀληθείας ἐν τῷ ἀνθρώπῳ βίῳ εἰς τὴν ἀρετὴν, εἰς τὴν πλήρωσιν τοῦ ὑψίστου προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Πᾶσαι αἱ ἄλλαι ὀρμαὶ καὶ ἐνεργεῖαι τοῦ ἀνθρώπου προερχόμεναι ἐκ τῶν ταπεινότερων κύκλων τῆς φύσεως αὐτοῦ περιστρέφονται περὶ τὰ πεπερασμένα καὶ σκοπὸν ἔχουσι τὸν ὕλικὸν ἀνθρώπον· μόνον δὲ διὰ τῶν ἰδεῶν ὑψοῦται ὁ ἀνθρώπος εἰς τὴν συνειδήσιν τοῦ ἀληθοῦς σκοποῦ τῆς ζωῆς, ἦτοι ὑψοῦται ὑπεράνω τῶν ὀρίων τῆς ἀτομικῆς αὐτοῦ ὑπάρξεως καὶ τοῦ μετὰ ταύτης μόνον συνεχομένου ἐξωτερικοῦ κόσμου καὶ ἐπενεργεῖ ἐπὶ τὴν ὑψηλοτέραν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτοῦ βίου. Τότε τὸ πνεῦμα λαμβάνει συνειδήσιν τῆς ἀληθοῦς αὐτοῦ ἀξίας καὶ πραγματοποιοῦν ταύτην ἀπολαύει τῆς εὐδαιμονίας. Ἀλλὰ τί τὸ ὀδηγοῦν τὴν ψυχὴν εἰς τὰς ἰδέας καὶ ἐντεῦθεν εἰς τὸν Θεόν, εἰς τὴν τελειότητα, εἰς τὴν εὐδαιμονίαν; Αὕτη ἐστὶν ἡ οὐράνιος θυγάτηρ, ἡ πάρεδρος τοῦ ὑψίστου σοφία καὶ ἐπιστήμη.

Τὸ πνεῦμα καὶ ὁ νοῦς ἀναπτυσσόμενος παράγει τὰς ἰδέας, ἢ δὲ ἀνάπτυξις αὕτη εἰ-



ναί η ἐπιστήμη. Ἐκεῖνο, καθ' ὃ ὁ ἄνθρωπος διακρίνεται ἀπὸ τοῦ ζώου, εἶναι ἡ πρὸς τὸ εἰδέναι καὶ νοεῖν τάσις αὐτοῦ. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι τις οὐσία λογικὴ, εἶναι τις οὐσία νοῦσα καθ' ὅσον πράγματι νοεῖ, ἥτοι ἀναπτύσσει καὶ τελειοποιεῖ τὰς ἐν αὐτῷ λανθάνουσας λογικὰς καὶ νοητικὰς δυνάμεις καὶ κτάται οὕτως ἐλευθερίαν ἠθικὴν ἀπέναντι τῆς περιστοιχούσης αὐτὸν φύσεως. Ἡ ἠθικὴ αὕτη ὁρμὴ πρὸς ἀνάπτυξιν εἶναι τοσοῦτον ἰσχυρὰ ἐν τῷ ἠθικῷ ἀνθρώπῳ ὅσον ἡ φυσικὴ ὁρμὴ πρὸς θρέψιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ φυσικῷ, καὶ ἡ παιδείσις καὶ ἐπιστήμη εἶναι ἠθικῶς τοσοῦτον ἀπαραίτητον ἰσχυρὸν ζώης ὅσον φυσικῶς αὐτὴ ἡ τροφή. Ἐκεῖνο, ὅπερ ζητεῖ ἡ ἐπιστήμη, εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἥτοι ἡ πλήρης συμφωνία τῶν ἀνθρωπίνων διανοημάτων μετὰ τοῦ ἐκτὸς ἡμῖν κόσμου, ἡ ἁρμονία τοῦ ἐσωτερικοῦ κόσμου μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἡ νόσις τῶν αἰωνίων νόμων τοῦ κόσμου καὶ ἡ κατὰ τούτους βῆμισις τῶν ἡμετέρων πράξεων καὶ ἐντεῦθεν ἡ διὰ τῆς ἀληθείας προσέγγισις καὶ ἔνωσις τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τῆς πηγῆς τῆς ἀληθείας, τῆς θεότητος. Ἡ ἐπιστήμη λύει τὰ δεσμά τῆς ἀπορίας, τὰς ἀμφιβολίας τοῦ ἠθικοῦ σκότους τῆς ἀγνοίας, ἐν οἷς δεσμεύεται ὁ φυσικὸς ἄνθρωπος, καὶ αἶρει αὐτὸν εἰς φῶς ἠθικὸν καὶ ἐσωτερικὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν τοῦ βίου. Διότι διὰ ταύτης ζητεῖ νὰ νοῆ ὁ ἄνθρωπος ἑαυτὸν, τί δηλονότι ἐστὶν ἡ ἐν ἡμῖν διανοουμένη οὐσία, τίνες οἱ θεμελιώδεις νόμοι καὶ αἱ ἐνέργειαι αὐτῆς, τίς ἡ σχέσις πρὸς ἅπαντα τὰ ἐκτὸς αὐτῆς ὄντα, τίς ἡ ἀποστολὴ καὶ ὁ σκοπὸς αὐτῆς ἐν τῷ κόσμῳ, πῶς ἐκπληροῖ τὴν ἀποστολὴν καὶ πῶς ἐπιτυγχάνει τοῦ σκοποῦ τῆς, ἐν ἐνὶ λόγῳ διὰ τῆς ἐπιστήμης γινώσκει ἑαυτὸν καὶ ἐκπληροῖ τὸν θεῖον χρῆσμον ἐν ᾧ ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος πάσης ἀνθρωπίνης τελειότητος «Γινῶθι σαυτὸν». Διὰ τῆς ἐπιστήμης ζητεῖ νὰ νοῆ προσέτι τί εἶναι τὰ ἐκτὸς ἡμῶν ὄντα καὶ τὰ εἰς τὴν διάνοιαν ἡμῶν ὑποκύπτοντα πράγματα, τῶν ὁποίων τὴν ἄπειρον πληθὺν καλούμεν κόσμον, τίνες οἱ νόμοι, τίνες αἱ ἐνέργειαι καὶ τίς

ὁ σκοπὸς αὐτῶν; Πόθεν καὶ ποῦ ἡ ὑπαρξις καὶ ἡ γένεσις αὐτῶν; Τέλος διὰ ταύτης ζητεῖ νὰ νοῆ τίς ἡ ἐν τῇ συνειδήσει ἡμῶν ἔμφυτος ἰδέα τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀρχικῆς ταύτης πηγῆς πάσης ὑπάρξεως, τοῦ ἀρχικοῦ τύπου παντὸς ὅπερ θεὸν νὰ γείνη, τίς ἡ σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὸ αὐτόθεν τῷ ἀνθρώπῳ ἐπιβαλλόμενον καθῆκον. Τὰ ζητήματα ταῦτα, εἰς τῶν ὁποίων τὴν λύσιν ἀναγκάζεται τὸ ἀνθρώπινον ὑπὸ τῆς ἰδίας ἐκυτοῦ φύσεως καὶ τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς αὐξάνει ἐφ' ὅσον τὸ πνεῦμα εἰσδύει εἰς τὸ ἄπειρον μέγεθος τοῦ βᾶθους αὐτῶν, παράγουσι τοσαῦτα προβλήματα, εἰς τὴν λύσιν τῶν ὁποίων ὠθεῖται τὸ πνεῦμα ὑπὸ τῆς ἐπιστημονικῆς ὁρμῆς, τῆς ὁρέξεως τοῦ εἰδέναι. Τὸ πνεῦμα ἐριθιζόμενον ὑπὸ τοῦ κεντήματος τούτου τῆς ἰδίας ἐαυτοῦ φύσεως ἄρχεται τολμηρῶς καὶ θαρραλέως τοῦ ἔργου τῆς προόδου καὶ ἐπιβαίνει ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἰδιοφυοῦς αὐτῷ ἀναπτύξεως. Ὡς ὄργανον πρὸς τοῦτο χρησιμεύει αὐτῷ ἡ μόνη αὐτοῦ ἀρχικὴ περιουσία, τὸ λαμπρότατον κληρονόμημα, ὅπερ ἔλαβε παρὰ Θεοῦ ἥτοι ἡ διάνοια αὐτοῦ. Μετὰ τοῦ ἱεροῦ τούτου πυρὸς ὁ διανοούμενος ἄνθρωπος παρασκευάζεται ἵνα ἐλευθερώσῃ ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν δεσμῶν τῆς φύσεως, καὶ μάλιστα νὰ ὑποτάξῃ ταύτην εἰς τοὺς ἰδίους σκοποὺς, ἥτοι εἰς τοὺς σκοποὺς τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ οὕτω πλάττει τὴν ἐπιστήμην, ἥτοι τὸ κράτος τοῦ πνεύματος καὶ τῆς διανοίας ἐπὶ τῆς φύσεως. Ἀλλὰ τὸ κράτος τοῦτο τῆς διανοίας δὲν περιορίζεται ἀπλῶς ἐπὶ τῆς ἐκτὸς φύσεως, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἐν ἡμῖν αὐτοῖς. Ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἡ ἀλήθεια, δι' ἧς κτάται τὸ πνεῦμα ἡμῶν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν ἐπὶ τῶν ἐκτὸς πραγμάτων. Ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ταύτην ἐλευθερίαν ἀποκτᾷ καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας φύσεως ζητοῦν νὰ ὑποτάξῃ ταύτην εἰς τὴν ἀλήθειαν ἥτοι τὰς ἐκ τῆς φύσεως ἡμῶν προερχομένας ἐνεργείας καὶ πράξεις νὰ ρυθμίσῃ κατὰ τὴν ἀλήθειαν, κατὰ τοὺς αἰωνίους νόμους τοὺς διέποντας τὸ πᾶν, νὰ πραγματοποιήσῃ ἐπομένως τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἀρετὴν ἐν τῷ ἀνθρώπινῳ

βίῳ, νὰ ἐμπνεύσῃ ἡμῖν τὴν γνῶσιν οὐ μόνον τοῦ ὄντος ἀλλὰ καὶ τοῦ ἐν ἡμῖν πρακτέου καὶ οὕτω νὰ ἄρῃ οὐχὶ μόνον τὰς ἐν τοῖς διανοήμασιν, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐν ταῖς πράξεσι καὶ βουλήσεσιν ἀμφιβολίας, νὰ καταπάσῃ τὸν ἐσωτερικὸν ἀγῶνα μετὰ τῆς συνειδήσεως καὶ τῶν φυσικῶν ὁρμῶν καὶ πόθων, νὰ φέρῃ τέλος τὸν ἄνθρωπον εἰς συνδιαλλαγὴν καὶ ἁρμονίαν μετὰ τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ πνεύματος, μετὰ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐπιστήμη ἄρα δὲν εἶναι μόνον ἡ σπουδὴ πρὸς γνῶσιν τῆς ἀληθείας ἀλλὰ καὶ παιδείσις τις τῆς ψυχῆς, τὸ ζῆν δηλονότι βούλεσθαι καὶ πράττειν ἐν τῇ ἀληθείᾳ καὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας. Ἐν κεφαλαίῳ ἐπιστήμη καὶ γνῶσις καὶ μάθησις εἶναι ὁ αἰώνιος ἀγὼν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ὑψίστου προορισμοῦ αὐτοῦ, ὁ αἰώνιος ἀγὼν τοῦ πνεύματος ἐναντίον τῆς ἀμαθείας, τοῦ ἀδίκου τῆς πλάνης, τῆς δουλείας καὶ τοῦ πονηροῦ, ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὁ διηνεκὴς ἀγὼν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἵνα δι' ἀναπτύξεώς τινος προσφυοῦς τῇ ἑαυτοῦ φύσει φθάσῃ εἰς κρείττονα τινα κατὰστασιν εἶναι τι ἔτι: ὑψηλότερον, εἶναι ἡ αὐθόρμητος ἐλευθερία καὶ ἐκουσία συνέργεια τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος εἰς τὸ ἔργον, δι' οὗ ὁ Θεὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος παρασκευάζει εἰς τὴν μέλλουσαν πλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν ἡ ἐπιστήμη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς τὸ ὑψίστον καὶ ἱερώτατον θρησκευτικὸν καθῆκον.

Οὐ μόνον δὲ ὁ θεὸς καὶ ὑψηλός, ὁ οὐράνιος προορισμὸς τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀπόλυτος αὐτοῦ εὐδαιμονία νοεῖται καὶ ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐπὶ τῆς γῆς βίος αὐτοῦ, ἡ ἕλικὴ αὐτοῦ εὐδαιμονία καὶ εὐημερία ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἐπιστήμης, ἄνευ ταύτης οὐδεμία πρόοδος, οὐδεμία ἀνάπτυξις ἀφαιρουμένης τῆς ἐπιστήμης δὲν ὑπάρχει πλέον ἱστορία τοῦ ἀνθρώπου, δὲν ὑπάρχει κόσμος ἠθικὸς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐν τῶν πολλῶν φυσικῶν ὄντων ἀναγόμενον τὸ πολὺ εἰς τὴν τάξιν τῶν τελειότερων ἀλόγων ζώων. Πόσα προϊόντα τέχνης, πόσα θαύματα ἐργασία δὲν παρήχθησαν ἐπὶ γῆς διὰ τῆς

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Γ')

ἐπιστήμης; πόσον φῶς δὲν διεχύθη εἰς ἅπαντας τοὺς χώρους τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας, ἀφότου τὸ πῦρ τῆς ἐπιστήμης φωτίζει τὰς αἰσθήσεις καὶ ὁδηγεῖ καὶ κινεῖ τὰς χεῖρας τοῦ ἀνθρώπου, ἀφότου ὁ ἄνθρωπος δὲν καταναλίσκει τυφλῶς καὶ ἀσκόπως τὰς ἐνεργείας αὐτοῦ εἰς τὰς ὁρμὰς τῆς φύσεως, ἀλλ' εἰς τὰς ὁδοὺς, αἱ χαράττει πρὸ αὐτοῦ ἡ διάνοια; ἀφότου διὰ μυρίων ἀγῶνων ἐκτῆσατο τὸ πολύτιμον προνόμιον ἐλευθερίας καὶ ἐν συνειδήσει ν' ἀναπτύσῃ τὰς ἐν αὐτῷ ὑπαρχούσας δυνάμεις καὶ ν' ἀκολουθῇ τὴν φωνὴν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ; Ὅποια τεραστία κινήσις καὶ ἐνέργεια δὲν ὑπάρχει πανταχοῦ, ἀφότου τὸ πνεῦμα τῆς σκέψεως καὶ ἐρένης καὶ ἐπινοήσεως ἔδωκε νέα πτερὰ εἰς τὰς ὁρμὰς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως! Οἱ φραγμοὶ οἱ διαχωρίζοντες ἀνθρώπους, ἔθνη καὶ λαοὺς καὶ δεσμεύοντες αὐτοὺς ἐν ἀπομονώσει ἐγωϊστικῇ καὶ ἐχθρικῇ πρὸς τὰ μέγιστα συμφέροντα τῆς ἀνθρωπότητος διεββάγησαν διὰ τῆς ἐπιστήμης, ἥτις κείται ὑπεράνω πάσης ἠθικῆς, τοπικῆς καὶ χρονικῆς διαφορᾶς καὶ ἀτομικότητος! Νῦν διὰ τῆς ἐπιστήμης ἐνοῦνται κοσμοπολιτικῶς πάντα τὰ διανοούμενα πνεύματα, καὶ πάντα τὰ προϊόντα πάντων τῶν ἐθνῶν, πάντων τῶν αἰώνων διὰ τῶν ἠθικῶν δεσμῶν τῆς ἐπιστήμης καθίστανται κτήματα κοινὰ τῆς νοουμένης καὶ συναισθηνομένης ἀνθρωπότητος.

(ἔπεται τὸ τέλος.)

ΠΩΣ ΠΑΥΝΟΝΤΑΙ ΕΝ ΒΡΑΣΙΛΙΑ ΚΑΙ  
ΠΩΣ ΚΟΗΤΟΝΤΑΙ ΕΝ ΑΜΣΤΕΛΟΔΑΜ  
ΜΦ ΟΙ ΑΔΑΜΑΝΤΕΣ.

Ὁ ἀδάμας κέκτηται πολὺ ὑψηλότεραν καὶ μᾶλλον ἀμετάβλητον ἀξίαν, ἢ πᾶν ἄλλο ἐμπορεύσιμον εἶδος ἢ δὲ παραγωγὴ αὐτοῦ οὐδέποτε ἐπὶ τοσοῦτον ὑπερέβη τὴν ζήτησιν ὥστε νὰ ἐπιφέρῃ ἀλλοίωσιν τινα εἰς τὰς τιμὰς τῶν ἐξεργασμένων λίθων. Ὅτε κατὰ τὸ 1843 ἀνεκαλύφθησαν τὰ ἐν

Σινκόρας της Βαχίας (1) ώρυχται φόβοι έπεκράτησαν ότι ήθελεν επέλθει διηλεκής τις των τιμών εκπτώσεις· άλλ' αί λίαν υπέρρογοι τιμαί, ως άπητείτο να πληρώνωσι διά πάντα τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαία, καὶ τὸ νοσηρὸν τοῦ κλίματος ταχέως ἐμείωσαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀδαμαντοθηρῶν καὶ ἡ τῶν τιμῶν εκπτώσις μόλις ἐγένετο ἐπαισθητὴ ἐν Εὐρώπῃ.

Ἡ ἑκτασις τῆς χώρας, ἐν ἣ οἱ Βρασιλιανοὶ ἀδάμαντες εὐρίσκονται, ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ ἐν *Minas Geraes* χωρίου τῆς Ἰτάμβης μέχρι τῆς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τῆς Βαχίας Παραγκούσα κειμένης Σινκόρας μεταξὺ τῆς 20ο 49' καὶ 43" Νοτίου πλάτους. Κυρίως δ' εὐρίσκονται ἐν τοῖς πολυαριθμοῖς βέυμασιν, ἅτινα σχηματίζουσιν αἱ πηγαι τῶν ποταμῶν Δόκη, Ἀρασσουακίου, Ἰεκουίτιγχογγα καὶ Ἀγ. Φραγκίσκου. Εἶνε δ' ἐπίσης πιθανώτατον, ὅτι αἱ χρυσοφόροι τῆς Αὐστραλίας ὡς καὶ αἱ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς χῶραι περιέχουσιν ἀδάμαντας, διότι δύο ἐξ αὐτῶν ἐξάλησαν ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Μακουαρίου (2) εἰς τὴν κατὰ τὸ 1855 γενομένης ἐν Παρισίοις ἐκθεσιν.

Οἱ ἀδάμαντες σύγκεινται ἐκ καθαροῦ ἀνθρακος καὶ συχνάκις εὐρίσκονται ἐν μορφῇ ὀκταπλευρῶν ἢ δωδεκαπλευρῶν κρυστάλλων, ἀλλὰ τὸ τελευταῖον εἶνε τὸ ἥτιον κοινὸν σχῆμα. Περὶ δὲ τοῦ ἐν τῷ μεγάλῳ τῆς φύσεως Πρασκουαστηρίῳ σχηματισμοῦ αὐτῶν οὐδὲν ἐστὶ γνωστὸν· ἀλλ' ὑποτίθεται ὅτι κατ' ἀρχὰς ὑπάρχουσιν ἐν τοῖς ὄρεσιν, ὁπόθεν φέρονται κάτω εἰς τὰς κοιλάδας ὑπὸ τῶν κατὰ τὰς βροχερὰς τοῦ ἔτους ὥρας βρόντων χειμάρρων. Ἡ φθορὰ τῶν βράχων συμπληροῦται ἴσως ὑπὸ τῆς ἰσχυρᾶς τῶν τροπικῶν πλημμυρῶν ἐνεργείας, καὶ αἱ πολύτιμοι λίθοι αἱ ὁποῖαι ἐξερύττονται οὕτως εἰσὶν ἴσως ἐναποθετιμένοι ἐν τοῖς ὑποσταθμικοῖς λειψάνοις, ἅπερ σχηματίζουσι τὰς κοίτας τῶν ποταμῶν πρὶν ἢ οἱ ἀναζητοῦντες αὐτὰς κατορθώσωσι νὰ τὰς εὕρωσιν. Ὁ

(1) Πόλις τῆς Βρασιλίας. (Σημ. Μ.)

(2) Ποταμοῦ τῆς ἐν τῇ Ν. Ὀλλανδία μεσημβρινῆς Ν. Οὐαλλίας. (Σ. Μ.)

δὲ παράγων αὐτὰς λίθους, ἢ μήτρα αὐτῶν εἶνε σχιστόλιθος τις χρυσεῖτης (*mica schist*), Κολυμίτης (\*) καλούμενος, εὖ τὰ συντρίμματα συναναμιγνύμενα μετὰ γοδῶν σχηματίζουσι τὸ κασκάλιον (*cascalho*) ὅπερ ἐσκάπτεται ἐκ τῶν ποταμῶν καὶ ἐν τῷ ὁ ἀδαμαντοθήρα· εὐρίσκει τὸν θησαυρὸν αὐτοῦ. Ἡ ἴλις τῶν ἐν τῇ Νοτίῳ Ἀμερικῇ ποταμῶν οὐ μόνον περιέχει ἀδάμαντας, ἀλλὰ καὶ χρυσὸν καὶ λευκόχρυσον (*platina*), εἰ καὶ τὰ μέταλλα ταῦτα εἰσὶν ἐν γένει τοσοῦτον τετριμμένα εἰς λεπτὴν κόκκιν, ὥστε σχεδὸν ἀδύνατον ἀποδοῖναι νὰ συλλεγῶσι διὰ τοῦ συνηθῶς τῆς πλύσεως τρόπου. Ὁ Ἰεκουίτιγχογγας εἶνε εἰς τῶν μάλλον πλευσίμων τῆς Βρασιλίας ποταμῶν καὶ αἱ ἐπὶ τῶν δολῶν αὐτοῦ ἐργασίαι διεξάγονται ἀπὸ πολλοῦ χρόνου. Ὅταν ἡ ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου ἀρχομένου καὶ μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ὀκτωβρίου ἐξακολουθοῦσα τῆς ξηρασίας ἐποχὴ ἐλαττώσῃ τὸ βάθος τοῦ ὕδατος ὁ ποταμὸς δι-οχετεύεται ἐντὸς διώρυχος προκρουμένης κατασκευασθείσης ἐπὶ τῆς προτέρας αὐτοῦ κοίτης διὰ προχάματος ἐκ σάκκων πεπληρωμένων ἄμμου. Τὸ μένον ὕδωρ ἐξάγεται διὰ τῆς ἀντλίας, ὁ πηλὸς σκάπτεται εἰς βάθος ἐξ ἑκάστης εἰκοσι ποδῶν καὶ μεταφέρεται εἰς τὸ μέρος, ὅπου μέλλει νὰ γίνῃ ἡ πλύσις. Ἐνὸσῳ δὲ ἡ ἐποχὴ τῆς ξηρασίας διαρκεῖ, ἢ πρὸς συλλογὴν τοῦ κασκάλιου ἐργασία ἐξακολουθεῖ ἀδιακόπως εἰς τὸν ὥστε νὰ ἔχωσιν ἰκανὴν ποσότητα πρὸς ἐνασχόλησιν τῶν μαύρων κατὰ τοὺς βροχεροὺς μῆνας. Ὁ ἐκ ποταμῶν τινῶν ἐξαγόμενος πηλὸς περιέχει εἰς τοσοῦτον ὁμοιόμορφον τρόπον διακεχωμένους ἀδάμαντας, ὥστε εὐχερέστατα καὶ ἀκριβέστατα δύναται τις νὰ ὑπολογίσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν καρτιῶν ἐν δεδομένη τις ποσότης αὐτοῦ δύναται νὰ παραγάγῃ. Ἀλλ' οὐχ ἥτιον ἐνίοτε συμβαίνει νὰ εὐρίσκονται φορέατα μεγάλας ἀδαμάντων καὶ χρυσοῦ ποσότητος περιέχοντα. Ὅταν δὲ ἡ ἐποχὴ τῶν βροχῶν ἐπιφέρῃ παύσιν

(\*) Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἐκ τοῦ λίθου τούτου ἐσχηματισμένου καὶ παρὰ τῆς *Villa — Rica* κειμένου ὄρους. (Σ. Μ.)

εἰς τὴν ἐξαγωγήν τοῦ κασκάλιου, ἢ σκηνῆ τῶν ἐργασιῶν μεταφέρεται εἰς τὸν ἐν παραπήγματι πλυνὸν, παρ' ὃ συσσωρεύεται τὸ ἀποτελεσμα τῶν τῆς ἐποχῆς τῆς ξηρασίας κόπων. Οἱ μονόξυλα (*canoas*) καλούμενοι κάδοι τοποθετοῦνται παρ' ἀλλήλους καὶ ὁ ἐπιστάτης καθορᾶται ἐμπροσθεν ἐπὶ ὑψηλῆς ἑδρας, ἵνα ἐπιτηρῇ οὕτω πᾶν τῶν ἐργαζομένων μαύρων κίνημα. Ἐν ἐκάστῳ μονόξυλῳ (*canoe*) εἰσάγεται μικρὸν ὕδατος βέυμα, ἵνα ἀφαιρῇ τὸ γοδῶδες τοῦ κασκάλιου μέρος. Θεῖς ἡμισυ κεντηνάριον (*hundred weight*) κασκάλιου ἐν τῷ μονόξυλῳ ὁ μαῦρος θάψει ὅπως εἰσέλθῃ ἐν αὐτῷ τὸ βέυμα καὶ ἐξακολουθεῖ νὰ κινῇ αὐτὸ διαρκῶς, ἕως οὐ ἀποπλυνθῇ ἅπας ὁ πηλὸς καὶ τὸ ὕδωρ βέυσῃ ἐντελῶς καθαρὸν. Ἐξάγεται τότε ἡ ἄμμος διὰ τῆς χειρὸς καὶ ἐξετάζεται μετὰ προσοχῆς πρὸς ἀνεύσεις ἀδαμάντων. Ὅταν δ' εὐρεθῇ τις, ἀνορθοῦται ὁ μαῦρος καὶ κροτεῖ τὰς χεῖρας αὐτοῦ εἰς σημεῖον πρὸς τὸν ἐπιστάτην ὅστις λαμβάνων αὐτὸν παρὰ τοῦ εὐρόντος καὶ ἐναποτίθειον ἐντὸς λεκάνης ὕδατος κρεμασμένης ἐν τῷ μέσῳ τοῦ παραπήγματος. Ἀφοῦ δὲ τελειώσῃ ἡ ἐργασία τῆς ἡμέρας ἅπαντες οἱ εὐρεθέντες ἀδάμαντες παραδίδονται τῷ ἐπιστάτῃ, ὁ ὁποῖος ἐν βιβλίῳ τινι σημειοῖ τὸ βάρος αὐτῶν. Μεγάλοι ἀδάμαντες εἰσὶ λίαν σπάνιοι· ὑπελογίσθη δὲ ὅτι κατὰ μέσον ὄρον ἐκ 40000 — σπανίως εὐρίσκειται πλέον τοῦ ἐνὸς ζυγίζοντος εἰκοσι καρτία, ἐνῳ ὑπάρχουσιν ἴσως μεταξὺ αὐτῶν 8,000, ὧν ἕκαστος ζυγίζει ἑλαττον τοῦ ἐνὸς καρτίου. Ἐν τοῖς ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ἰεκουίτιγχογγα ἐργοστασίοις σπανίως εὐρέθησαν πλείονες τῶν δύο ἢ τριῶν λίθων ζυγίζουσῶν ἀπὸ δεκαεπτὰ ἕως εἰκοσι καρτία ἐκάστης κατὰ τὰς πλύσεις ἐνὸς δολοκλήρου ἔτους· ἐν ἅπασιν δὲ τοῖς ἀδαμαντωρυχείοις τῆς Βρασιλίας, εἰς μόνον ἐν δυσὶν ἔτεσιν εὐρέθη τριάκοντα καρτίων. Λίθος δὲ τις 120 3[8 καρτιῶν εὐρέθη κατὰ τὸ 1851 εἰς τὰς ἐν *Minas Geraes* πηγὰς τοῦ ποταμοῦ Παραουινίου· εἶτα δὲ μία ἐστὶ 407 καρτιῶν ἐπὶ τοῦ *Rio das Velhas* καὶ ἐτέρα τις 87 1[2 ἐν *Chapada*· ἀλλ' ὁ μέγι-

στος τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη εὐρεθέντων ἀδαμάντων εἶνε ὁ «Ἀστὴρ τῆς Μεσημβρίας», ὁ ὁποῖος, πρὶν ἢ κοπῆ, ἐζύγιζε 254 καρτία.

Πολλὰς προφυλάξεις λαμβάνουσιν, ἵνα ἐμποδίσωσι τοὺς μαῦρους ἀπὸ τῶν ἀποκρύπτωσιν τὰς εἰς εὐρίσκουσι λίθους καὶ νὰ διατάττωσιν αὐτοὺς ἐν δοθέντι τινὶ σημείῳ νὰ μεταβαίνωσιν ἀπὸ ἐνὸς κάδου εἰς ἄλλον. Ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἐνθαυρόνσεις παρέχονται αὐτοῖς, ἵνα τοὺς παροτρύνωσι πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς ἀναζητήσεως τῶν ἀδαμάντων μετὰ προσοχῆς μεγάλης. Ὁ μαῦρος ὁ εὐρίσκων ἀδάμαντα 47 1[2 καρτιῶν στεφανοῦται μετὰ στέφανον ἐξ ἀνθέων καὶ ἐν παρατάξει προσάγεται τῷ γενικῷ διευθυντῇ ὅστις ἀπελευθεροῖ αὐτὸν καὶ τῷ δίδει ἱματισμὸν πλήρη ὡς καὶ τὴν ἀδειαν, ἵνα ἐργάζεται πρὸς ἴδιον αὐτοῦ ὄφελος. Εἰς τῶν παρευρεθέντων, ὅτε λίθος τις 46 1[2 καρτιῶν εὐρέθη ἐν Τηλούκῳ, λέγει «χάρην ἦν νὰ βλέπῃ τις τὴν ἐναγωνίον ἐπιθυμίαν ἣν οἱ ἐπιστάται (*officers*) εἰδείκνουν, ὅπως ἡ λίθος ἐκείνη δυνθῆ νὰ χορηγήσῃ τῷ ταλαιπώρῳ μαῦρῳ τὸ τῆς χειραφετήσεως αὐτοῦ δικαίωμα, ὅτε παραδοθείσης αὐτῆς καὶ ζυγιαθείσης εὐρέθῃ οὕσα μόνον κατὰ ἐν καρτίον ἐλλειπεστέρα τοῦ ἀπαιτουμένου βάρους» πάντες ἐφαίνοντο συμπάσχοντες αὐτῷ ἐπὶ τῇ δικαίωσιν τῶν ἐλπιδῶν του.» Λίθος ὁκτώ ἢ δέκα καρτιῶν παρέχει τῷ εὐρέτῃ τὸ δικαίωμα, ἵνα δωρηθῶσιν αὐτῷ δύο νέοι γιτῶνες, εἰς πλήρη ἱματισμὸς, πῖλος καὶ κομψὴ τις μάγαιρα. Διὰ μικροτέρας, ἀλλὰ πολλῶν τὴν ἀξίαν ἐχούσας λίθους, δίδονται ἀνάλογοι ἀμοιβαί. Ἡ Βρασιλία ἐξαποστέλλει πρὸς ἐμπορίαν ἑτησίως ἀκαταργάστους ἀδάμαντας ζυγίζοντας περὶ τὰς 30000 καρτιῶν. Κατὰ δὲ τὰ δύο μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ ἐν Σινκόρα τῆς Βαχίας ἀδαμαντωρυχείου ἔτη 600,000 καρτιῶν ἐστάλησαν εἰς Εὐρώπην, ἀλλὰ κατὰ τὸ 1852 ἡ ποσότης αὐτῶν ἠλαττώθη εἰς μόνον 430,000.

Ἡ πρὸς συλλογὴν τῶν ἐν τῷ μικρῷ ἐκείνῳ σάκκῳ ἄμαυρῶν ὑελοδῶν λίθων κατα-

βαλλομένη εργασία εἶνε ἀπειρος· εὐκόλως δὲ δύναται τις νὰ υποκλέψῃ διὰ τῆς χειρὸς τὸ προϊόν ἀνασκαφῶν καὶ πλύσεων βλοκλήρου ἔτους· καὶ ὁμοίως ἵνα συλλεχθῶσιν οὗτοι πολλοὶ ἰδρῶς ἔρρευσαν, ἐνῶ οἱ ἀσθμαίνοντες μαῦροι ἔσκαπτον τὴν γλῶσσαν ὑπὸ τὸν φλογερὸν τροπικὸν ἥλιον. Πολλάκις δὲ ἡ μάστιξ ἐξήγειρε τὴν ἀπαυδήσασαν τῶν μαύρων δραστηριότητα, ἢ παρώτρυνεν αὐτοὺς, ἵνα προσεκτικώτερον ἀναδιψῶσι τὴν ἐν τῷ πλυτηρίῳ κἀδω ψάμμον. Οὐκ ὀλίγοι αὐτῶν ἐξεμέτρουν τὸ ζῆν καὶ ὑπὸ τῶν συντρόφων τῶν ἐτόψησαν ὑπὸ τὸ ζοφερὸν πράσινον δένδρον ἀπὸ τῶν κλάδων τοῦ ὁποῦ στέφανοι ἐξ ὠραίων ὄρχιδοειδῶν ἐπικρέμονται. Καὶ πρὸς πλήρωσιν τῶν εἰς τὰς τάξεις τῶν ταλαιπωρουμένων μαύρων δούλων τῆς Βρασιλίας γινομένων κενῶν πολλοὶ ἀφαρπαγῆτες ἀπεσπᾶσθησαν ἐκ τῶν Ἀφρικανικῶν ἀκτῶν μεθ' ὅλας τὰς προσπάθειάς τῆς χώρας ταύτης (δηλ. τῆς Ἀγγλίας) πρὸς ἀπαγόρευσιν τῆς ἀνιέρου ταύτης ἐμπορίας. Οὐχ ἦττον ὁμοίως ἢ φιλανθρωπία τῶν μὲν καὶ ἡ ἰδιοτέλεια τῶν δὲ ἐβίασαν αὐτοὺς, ἵνα συντάξωσι κανόνας μετριάζοντας τὰ δεινὰ τῆς μετὰ τῶν ἀδαμαντωρυγείων τῆς Βρασιλίας συσχετιζομένης δουλείας. Αἱ δὲ προσφερόμεναι ἀμοιβαὶ συντελοῦσιν οὐ μόνον ὡς ἐνθάρρυνσι πρὸς τὴν μετὰ προσοχῆς ἀναδιψῆσιν, ἀλλὰ μεταδίδουσι καὶ ζωὴν τινα εἰς τὴν ἐργασίαν, καθιστῶσαι αὐτὴν ἦττον ἐπίπονον. Ἄλλ' ἡ μάστιξ εἶνε εἰσέτι ἐν τῇ χειρὶ τοῦ ἐπιστάτου καὶ πολλὰ τῶν τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας μελῶν καταπιεζόμενα κατατάσσονται ἔτι εἰς τὴν τάξιν τῶν φορητῶν ζώων.

Ὁ τῆς κοπῆς τρόπος ἀναδεικνύει τὴν ἐκ φύσεως ἐνυπάρχουσαν ἐν τῷ ἀδάμαντι καλλονὴν καὶ μεγάλως ἐπαυξάνει τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. Καὶ ἀφοῦ ἔτι ἡ λίθος κοπῆ, ἐὰν τοῦτο γίνῃ ἀτέλως τὸ σπινθηροβόλον αὐτῆς κάλλος ἐλλείπει. Οὐδεμία θέσεως μεταβολή, ἢν οἱ ἐπιμεληταὶ τῆς ἐν Λονδίῳ τῷ 1850 ἐκθέσεως ἀπεπειράθησαν, ἠδυνήθη νὰ ἀναδείξῃ τὸν Κοχ-ι-νοῦρ πολὺ ἀνώτερον τὴν λάμπην φυσικοῦ κρυστάλλου· ἀλλ' ἀφ' οὗ

καὶ δεύτερον ἐκόπη ἐγένετο εἰς τῶν ἐκλεκτοτάτων πολυέδρων ἀδαμάντων (*brillants*). Ἐπὶ μακρὰν περίοδον χρόνων οἱ ἐν Ἀμστελοδάμῳ Ἰουδαῖοι ἀποκλειστικῶς σχεδὸν ἐποίησαντο ἴδιον ἑαυτῶν μονοπόλιον τὸν κλάδον τοῦτον τῆς βιομηχανίας. Ὅτε κατεδιώκοντο ὑπὸ πάντων τῶν ἄλλων τῆς Εὐρώπης ἔθνων, οἱ φιλελεύθεροι νόμοι καὶ ἡ ἀκμαία τοῦ Ἀμστελοδάμου ἐμπορία ἐνεθάρρυνον αὐτοὺς, ἵνα ἐγκατασταθῶσι πολυάριθμοι ἐκεῖ καὶ οἱ ἀδαμαντόμυλοι ὠκοδομήθησαν ὑπὸ τὴν ἐξαιρετικὴν προστασίαν, ἢν ἡ κυβέρνησις τῆς Ὀλλανδίας παρεῖχεν εἰς τε τὰ κεφάλαια καὶ τὰς ἐπιχειρήσεις. Ὑπολογίζεται δὲ ὅτι οὐχὶ ἐλάσσονες τῶν 40,000, ἐκ τῶν ἐν Ἀμστελοδάμῳ διαμενόντων 28,000 Ἰουδαίων, ἀμέσως τε καὶ ἐμμέσως ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ἀδαμαντομπορίας.

Ἡ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κυρίου Πόζνου ἐταιρεία τῶν ἀδαμαντοκοπτῶν κέκτηται τρία ἅπαντα διὰ τοῦ ἀτμοῦ ἐργαζόμενα ἐργοστάσια. Ἡ δὲ ἠνωμένη γεωρητικῆς τῶν μηχανῶν εἶνε 95 ἵππων δυνάμει· κινουσα 438 μύλους καὶ ἐπασχολουσα 925 ἐργάτας. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ δύο ἕτερα ἀδαμαντοκοπτικὰ ἐργοστάσια ἐν Ἀμστελοδάμῳ, ὧν τὸ μὲν ἀνήκει εἰς τὴν ὑπὸ τὴν ἐπιταυμίαν *R. L. M.* Ἄρονος ἐταιρείαν, διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ Κ. Πρίνς καὶ ἔχον μηχανὴν 25 ἵππων δυνάμει, κινουσαν τεσσαράκοντα μύλους καὶ ἐπασχολουσαν ἑβδομήκοντα ἐργάτας, τὸ δὲ, εἶνε ἰδιόκτητον τοῦ Κ. Κόστερ μετ' ἀτμομηχανὴν τεσσαράκοντα ἵππων, κινουσαν ἑβδομήκοντα δύο μύλους καὶ παρέχουσαν ἐργασίαν εἰς 450 ἐργάτας. Τῶν ἐργοστασίων τῆς τῶν ἀδαμαντοκοπτῶν ἐταιρείας ὡς καὶ τοῦ Κ. Πρίνς οἱ μύλοι ἐνοικιάζονται καὶ εἰς τοὺς μὴ μετόχους ἐπιώρισμένη διὰ τὴν ὥραν, ἢ ἡμέραν τιμῆ. Ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ μύλοι τοῦ Κ. Κόστερ κινουνται δι' ἴδιον αὐτοῦ Ἀσμεν καὶ εἰς αὐτοὺς ἐνεπιστεύθησαν τὰς κατὰ τὰ τελευταία ἔτη κοπείας πολυτιμοτάτας λίθους, ἢτοι τὸν Κοχ-ι-νοῦρ καὶ τὸν Ἀστέρα τῆς Μεσημβρίας.

Τῷ λαβόντι τὴν πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ μύλου τούτου εἰσόδου ἀδειαν φέρνεται μετὰ μεγίστης προσοχῆς. Μόλις εἰσέρχεται εἰς ἐν τῶν πατωμάτων καὶ ἰδοὺ αἱ κεφαλαὶ δύο καὶ δέκα ἀνθρώπων προβάλλουσι προσφέρουσαι τὰς ὑπηρεσίας τῶν πρὸς ἐξήγησιν τῶν διαφόρων τῆς ἐργασίας μερῶν. Τὰ ἐδώλια τῶν ἐργατῶν εἰσὶ τοποθετημένα κατὰ μῆκος τῶν τοίχων τῶν πλευρῶν τοῦ οἰκοδομήματος καὶ ἐνώπιον ἐκάστου ὑπάρχει κυκλοτερῆς τις μεταλλίνη πλάξ ἐριζομένης περιστρεφόμενη μετὰ μεγάλης ταχύτητος, βραχὺς δὲ τις μοχλὸς ἐκ σιδήρου ἐπιστηρίζεται διὰ τῆς μίας ἄκρας ἐπὶ τοῦ ἐδράνου καὶ διὰ τῆς ἑτέρας ἐπὶ τοῦ περιστρεφόμενου ἐπιπέδου. Ὁ στιλβωτῆς τῶν ἀδαμάντων ἀναχαιτίζων τὴν κίνησιν καὶ σπῆκνών τὸν μοχλὸν δεικνύει τῷ ξένῳ, ὅτι ἢ ἐπὶ τοῦ μύλου στριζομένη ἄκρα ἔχει σύμφυρμά τι (*amalgam*) ἐπ' αὐτῆς, ἐν ᾧ προσκολλᾶται ἡ λίθος εἰς τρόπον τοιοῦτον, ὥστε ν' ἀφίη μόνον γεγυμνωμένην τὴν μέλουναν νὰ τροχισθῇ πλευρᾷ. Αὐτοῦ δ' ἐγχειρίσαντος τὸν μοχλὸν εἰς βοήθον τινα, οὗτος τίθησιν αὐτὸν ἐντὸς μικροῦ κλιβάνου, θερμαίνει καὶ εἶτα ἐπιστρέφει αὐτὸν τῷ στιλβωτῇ. Τὸ σύμφυρμα εἶνε ἤδη μαλακὸν καὶ ὁ ἀδάμας ἀποσπασθεὶς ἐπανατίθεται μετὰ τὴν πλευρᾷν ἐκείνην ἐκτεθειμένην, ἢτις πρόκειται νὰ ὑποστῇ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ μύλου. Ἐπιτήδειός τις ἐργάτης δύναται νὰ κρατῇ συνάμα δύο, ἢ καὶ τρεῖς μάλιστα ἐπὶ τοῦ συμφύρματος (*schicif*) μικροῦ ἀδάμαντας, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ἔχῃ μεγίστην προσοχὴν, ἵνα μὴ ὑπὲρ τὸν δέοντα χρόνον μένωσιν ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν ἐπεργασίαν τοῦ μύλου αἱ λεπτόταται τῶν ἀδαμάντων πλευραὶ, αἱ τοσοῦτον μακραι, ὥστε ν' ἀπαιτῶνται 4500 ἕως 2000 δι' ἀδάμαντα ζυγίζοντα ἐν μόνον καράτιον, εὐκόλως δύναται νὰ κατακοπῶσι καὶ ἡ λίθος νὰ καταστραφῇ. Ἐν τῷ τῶν Κάτω Χωρῶν διαμερίσματι τῆς ἐν Παρισίοις ἐκθέσεως ἐξετέθησαν ῥοδίαι (*Rose diamonds*) ἀπαιτούσαι 4,500 εἰς τὸ καράτιον, καὶ τοῦτο δὲν εἶνε

τὸ ἔσχατον ὄριον εἰς ὃ ἡ ἀδαμαντοκοπτικὴ τέχνη δύναται νὰ φθάσῃ.

Προσκολληθείσης τῆς λίθου ἐν τῷ συμφύρματι, ὕπερ τότε ἀποψυγὲν ἐν ὕδατι ἀποσκληρεῦται, ὁ ἐργάτης δεικνύει τῷ ἐπισκεπτομένῳ τὸ ἐργοστάσιον μικρὰν τινα πυξίδα περιέχουσαν κόνιν λεπτὴν ἐξ ἧς μικρὸν τι ποσὸν μετὰ σταγόνας τινὰς ἐλαίου τίθεται ἐπὶ τοῦ μύλου. Αὕτη δ' ἐστὶν ἡ ἀδαμαντόκονις δι' ἧς μόνον δύναται νὰ γίνῃ ἡ στιλβωσις καὶ ἢτις στοιχίζει περὶ τὰς 60 Λ. Στερλίνας τὴν οὐγγίαν. Αὕτη δὲ κυρίως λαμβάνεται ἐκ τῆς πρώτης ἐπεξεργασίας, ἢν ὁ ἀδάμας ὑφίσταται ἀφοῦ διέλθῃ διὰ τῶν χειρῶν τοῦ τεχνίτου, ὅστις, ἐὰν ἦνε βαρύτερος τις λίθος, διαχαράττει σχεδὸν ὅτι καθ' ὃ δύναται νὰ κοπῇ μετὰ τὴν ἐλαχίστην τοῦ βάρους ἀπώλειαν. Ἀφίοντες τοὺς μύλους ἀναβαίνομεν εἰς τὸ διαχωρίσμα τοῦτο καὶ βλέπομεν ὅτι ὁ ἐργάτης ἐξεργάζεται τὰ πάντα ἄνευ βοηθείας μηχανῶν. Λαβὼν δύο μικροὺς ξυλίνοὺς μοχλοὺς, ἢ λαβίδας, ἐκλέγει δύο ἀδάμαντας καὶ ἐν ἐκάστῃ προσκολλᾷ ἓνα. Τὸ τραχὺ τῶν ἑδρῶν σχῆμα διορθοῦται διὰ τῆς προστριβῆς τοῦ ἐνὸς ἐπὶ τοῦ ἑτέρου ἀδάμαντος ἐπὶ μικρᾷ τινος πυξίδος, ἢτις δέχεται τὴν κόνιν πίπτουσαν.

Ὁ Ἀστὴρ τῆς Μεσημβρίας, πολυέδρος ἀδάμας (*brillant*) τοῦ καθαρωτάτου ὕδατος, ὅπως ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν Παρισίων εἶδον αὐτὸν, εἶχε κοπῆ ἐν τῷ ἐργοστασίῳ τοῦ Κοῦ Κόστερ καὶ ὁ δεξιώτερος τῶν τοῦ καταστήματος τεχνιτῶν, ὁ Κοῦ *Voorsanger*, ἔλαβε τὴν τιμὴν νὰ κόψῃ ἐκ νέου ἐπιτυχῶς τὸν Κοχ-ι-νοῦρ ἐν τῷ ἐργοστασίῳ τοῦ ἐν Λονδίῳ λιθοκολλητοῦ τοῦ στέμματος. Τὸ δὲ *Medaille d'honneur* (Τιμητικὸν μετάλλιον), ὕπερ οἱ ἐν Παρισίοις Αὐτοκρατορικοὶ ἐπίτροποι (*commissioners*) προώρισαν *pour les lapideurs diamanteurs de Hollande; taille de diamants et roses livrés au commerce* (\*), ἀπενεμήθη δικαίως.

(\* Τοῖς λιθογλύφοις ἀδαμαντοκόποις τῆς Ὀλλανδίας ἐπὶ τῇ πρὸς ἐμπορίαν ἀδαμάντων καὶ ῥοδιῶν λιθογλυφίᾳ.

Ότε ο Κοχ-ι-νούρ προσνήθη υπό τῆς τῶν Ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν ἑταιρείας τῆς Αὐτῆς Μεγαλειότητι τῆ Βασιλίσσης Βικτωρίαι, ἦτον ἀκανονίστου ὤσειδος σχήματος καὶ ἡ κοπή αὐτοῦ τοσοῦτον ἀνεπιτηδείως ἐγένετο, ὥστε ἡ θῆξ αὐτοῦ μόλις ὑπερέβαινε κατὰ τὴν λάμπιν κεκομμένον κρύσταλλον ἐν ταῖς πλευραῖς αὐτοῦ ὑπῆρχον ἐντομαίαι τινες ἐγένοντο ἐπὶ σκοπῷ τοῦ προσαρμῶσαι αὐτὸν ἐν τῇ πρώτῃ αὐτοῦ ἐνδέσει, παρὰ δὲ τῇ κορυφῇ ὑπῆρχε μικρὰ τις σχισμὰς. Ἡ ἐξελειψίς αὐτῶν ἄνευ μεγάλης τοῦ βάρους ἐλαττώσεως παρείχε δυσκολίας σπουδαίας, ἀλλ' ὁ Κοχ Κόστερ ἀπεφάνθη, ὅτι αἱ χεῖρες δεξιῦ τεχνίτου ἠδύναντο νὰ ὑπερπηθῶσι ταύτας. Διάφορα πρότυπα ἐπαρουσιάσθησαν τῇ Αὐτῇ Μεγαλειότητι, ἐξ ὧν ἐξελέξατο τὸ ὅπερ νῦν φέρει σχῆμα, ἦτοι τῆ κανονικοῦ πολυέδρου ἀδάμαντος. Πρὸς διεκπεραίωσιν δὲ τῆς ἐργασίας τῆς ἐκ νέου κοπῆς αὐτοῦ μικρὰ τις μηχανὴ τεσσάρων ἰσπῶν δυνάμεως ἀνηγέρθη, ὅπως κινή τοὺς ἀδαμαντομύλους. Ἀρξάμενης τῆς ἐργασίας ταύτης κατὰ τὴν 16ην Ἰουλίου 1852, ἐξεπεραίωσαν αὐτὴν ἐν διαστήματι ὀκτῶ καὶ τριάκοντα ἐργασίμων ἡμερῶν ἐκ δώδεκα ἐκάστης ὥρων. Κατὰ τὴν ἐξελειψίψιν μιᾶς τῶν σχισμῶν ἀνάγκη ἐγένετο ἵνα ἡ ταχύτης τῆς περιστροφόμενης πλακῆς αὐξήσῃ μέχρι 3000 τὸ λεπτόν περιστροφῶν, ἀλλὰ καὶ τότε μετὰ βραδύτητος ἤψατο αὐτῆς. Ἡ ταχύτης δι' ἧς περιστρέφεται ὁ μύλος καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ μοχλοῦ πίεσις τοῦ προσκολλῶντος ἐπὶ τῆς πλακῆς τὸν ἀδάμαντα εἶσι τὸ μόνα παρέχοντα τῷ ἐργάτῃ δυνάμει μίση. Ἡ δὲ πίεσις αὕτη δύναται νὰ ἐπιβάλληται, εἴτε διὰ τῆς χειρὸς, εἴτε διὰ βαρέων πραγμάτων ἀναλογούντων πρὸς τὸ μέγεθος τῆς λίθου καὶ τὸ τῆς ἐργασίας εἶδος. Κατὰ τὴν λιθοτομίαν (cutting) τοῦ Κοχ-ι-νοῦρ αὕτη ἐκανονίσθη οὕτως ὥστε νὰ ἐπιδέχεται αὐξήσιν ἀπὸ μιᾶς μέχρι πέντε καὶ δεκά Νηρλάνδικῶν λίτρων.

Ἡ ἐπεξεργασία αὕτη ἠλάττωσε τὸν Κοχ-ι-νοῦρ ἀπὸ 186 1)16 καρατίων εἰς

106 1)16, τούτεστι τοὺς ἑλάττων τῆς κατὰ μέσον ὄρον ἀπωλείας, ἧτις ὑπολογίζεται ὅτι φθάνει εἰς τὸ ἥμισυν ἢ καὶ πλείω-τερον τοῦ ὅλου βάρους. Ὅτε δ' ὁ Ἀστὴρ τῆς Μεσημβρίας ἦν ἀγ.υγρος ἢ ἀκοπτος ἐξέγιγνε 25) καράτια, νῦν δὲ 125, ἦτοι ἐρειώθη κατὰ τι πλεῖον τοῦ ἡμίσεος. Ποτὲ ἄλλοτε πρότερον δὲν ἐκόπησαν μεγάλοι ἀδάμαντες μὲ τοσοῦτον μικρὰς τοῦ βάρους αὐτῶν ἐλαττώσεως. Ὁ «Regent», ὁ ὁποῖος ἀνήκει εἰς τοὺς ἀδάμαντας τοῦ στέμματος τῆς Γαλλίας, σχεδὸν ἀπόλεσε τὰ δύο τρίτα τοῦ βάρους αὐτοῦ. Ἀλλ' αὕτη δὲν εἶναι ἡ μόνη περίστασις ἢ ἀποδεικνύουσα τὴν ἐν τῇ ἀδαμαντογλυπτικῇ τέχνῃ γενομένην πρόοδον, διότι καὶ ὁ πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐργασίας ἀπαιτούμενος χρόνος τὰ μέγιστα ἐβραχύνθη. Ἐνῶ διὰ τὸν Regent κατέγειναν δύο ὅλα ἔτη, ὁ Κοχ-ι-νοῦρ, ὁ ὁποῖος μόνος κατὰ τριάκοντα ἑπτὰ καράτια ἐστὶν ἐλαφρότερος, ἐξεπεραίωθη εἰς ἑλάττων τῶν 25) ἐβδομάδων καὶ ὁ Ἀστὴρ τῆς Μεσημβρίας, κατὰ δώδεκα μόνον καράτια ἐλάσσων τοῦ Regent, εἶχε γλυφῆ ἐντὸς τριῶν μηνῶν. Ἐκτὸς δὲ τούτου οὐδεὶς δύναται νὰ παρατηρήσῃ τὰ ἐν τῷ Μουσεῖῳ τῶν ἀρχετύπων (Cabinet of Models) τῷ ἐν τῷ Δωματίῳ τοῦ Κ. Κόστερ εὐρισκομένῳ καὶ νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ τὴν ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην πολυτίμων λίθων ὑπεροχὴν τοῦ Κοχ-ι-νοῦρ καὶ τοῦ Ἀστέρος τῆς Μεσημβρίας ἀνήκουσαν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης.

Ὁ τρόπος δὲ καθ' ὃν ἡ ἀξία τῶν κατεργασμένων ἀδαμάντων ὑπολογίζεται καθιστᾷ τὴν ὅσον ἐνεστὶν ἦττονα μείωσιν τοῦ βάρους αὐτῶν σπουδαιοτάτην. Λίθος ζυγίζουσα ἐν καράτιον τιμᾶται ἀντὶ λίτρων Στερλινῶν 8, ἐνῶ ἑτέρα διπλασίου βάρους ἀξίζει 32). Ὁ δὲ κανὼν ὅτι τὸ τετράγωνον τοῦ βάρους πρέπει νὰ πολλαπλασιασθῆται ἐπὶ τὴν τιμὴν λίθου τινὸς λαμβανομένην ὡς μονάδα δίδωσι τὴν ἀληθῆ αὐτῆς ἀξίαν. Κατὰ τὴν ἀρχὴν ταύτην ὁ μὲν Κοχ-ι-νοῦρ εἶνε ἀξίας ἐναντηκοντα περίπου γιλιᾶδων λίτρων, ὁ δὲ Ἀστὴρ τῆς Μεσημβρίας 125,000 ἀλλ' ὁ κανὼν οὗτος οὐδέποτε ἐφαρμόζεται

εἰς λίαν μεγάλου μεγέθους λίθους· αὐταὶ ἔχουσιν ὅπως αὐτοπροσάρετον ἀξίαν.

Ἡ ἰδιάζουσα τοῦ ἀδάμαντος λαμπρότης ἀναφαίνεται ὑπὸ τῆς γλυφῆς (cutting) ὑπ' αὐτῆς δὲ ταύτης προσδιορίζεται καὶ ἡ ἀξία αὐτοῦ. Εἶτα δὲ καὶ ὁ λιθοκόλλητης διὰ φιλοκάλου ἐνδέσεως προσθέτει αὐτῷ νέον κάλλος. Ἡ ἐντεχνος συναρμοτολογία αὐτοῦ ἐκ διαφόρων εἰδῶν πολυτίμων λίθων οὕτως, ὥστε ἡ μὲν νὰ μεταδίδῃ τῇ δὲ πλείονα λαμπρότητα, κάμνει τὰς ἐξαστραπτούσας τοῦ ἀδάμαντος ἀκτῖνας νὰ σπινθηροβολῶσι μεγαλοπρεπῶς ἐν τῇ τιμῇ, τῇ καρφίδι ἢ τῷ ὄρμῳ. Μεγάλως κατὰ τὴν τελευταίαν τεσσαρακονταετηρίδα προώδευσεν ἡ ἐνδεικτικὴ τέχνη, ἧς λαμπρὰ δείγματα ἐξετέθησαν ἐν τε ταῖς ἐν Λονδίῳ καὶ ἐν Παρισίῳ ἐκθέσεσιν. Ἀνθρακες, σάπφειροι, σμάραγδοι καὶ ἀδάμαντες μετασχηματίζονται ἤδη εἰς ἀνεμῶνας, βόδα, χαϊρέφυλλα, λείρια, ἐλξίνας, κρίνα καὶ ἄλλα ποικίλα ἀνθη. Πιθανὸν δὲ ἡ ἰδέα αὕτη νὰ ἐγεννήθη ἐκ τῆς λαμπρότητος, ἣν νῦν κατὰ τὰς ἀρχὰς θερινῆς τινος πρώτης βλέπει τις, ὅτε ὁ ἀνατέλλων ἥλιος σελαγίζει ἐπὶ τῶν δροσοφόρων ἀνθέων.

Ἡ περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος Γαλλικὴ ἐπανάστασις κατέστρεψε σχεδὸν τοὺς λιθοκόλλητας τῶν Παρισίων καὶ ἐπὶ τινὰ χρόνον ἀνεχάτισσε πᾶσαν βελτίωσιν τῆς τέχνης. Ἐπὶ δὲ τῆς Αὐτοκρατορικῆς Κυβερνήσεως Ναπολέοντος τοῦ Αὐο προόδος τις ἐγένετο πάλιν, ἀλλ' ἡ τέχνη ἤρχισε κυρίως ν' ἀκμάζῃ μετὰ τὴν παλινόρθωσιν τῶν Βουρβόνων. Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν εἰργάζοντο μὲ λίθους δευτερευούσης ἀξίας, τούτεστι μὲ τοπάζια, ἀμεθύστους, βηρύλλους (aigue-marines) δι' ὧν ἠδύναντο νὰ κατασκευάζωσι λιθοκόλλητα κοσμήματα πολυτιμώτερα μὲν τὴν ἐξωτερικὴν θέαν, ἢ τὴν ἀξίαν, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα κατενόησαν ὅτι διὰ τῆς ἀπομιμήσεως διαφόρων ἀνθέων ὁ ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ κόσμου (jamel) ἀριθμὸς τῶν πολυτίμων λίθων ἠδύναντο νὰ μειοῦται ἄνευ βλάβης τῆς δι' αὐτῆς ἐμποιομένης θέλξεως

(effect), ἐνῶ συνάμα ἠδύναντο νὰ ποιῶσιν ἐπὶ τὸ ἐλευθεριώτερον χρῆσιν ἀδαμάντων ἐλάσσονος διαυγείας, ὅποιοί εἰσιν οἱ τῆς Βαχίας. Ἡ συνήθεια τοῦ ἐνδύειν τοὺς μὲν ἀδάμαντας ἐν ἀργύρῳ, τοὺς δ' ἄνθρακα ἐν χρυσῷ εἰς τρόπον ὥστε τοῦ μὲν νὰ μεταδίδεται αὐξήσις τις κατὰ το φαίνόμενον τοῦ μεγέθους, τοῦ δὲ πλείονα τοῦ χρώματος λαμφίς, ἐγένετο γενικωτέρα καὶ τὰ κάλλιστα τῶν σχεδίων ἐπεξεργάσθησαν μετὰ μεγίστης περὶ τὴν τέχνην λεπτότητος καὶ καλαισθησίας. Ἐν οὐδεμίᾳ δὲ τῆς ἱστορίας τοῦ κόσμου περιῶδῳ ἐτεχνουργήθησαν τοσοῦτον ὡραία τῆς λιθοκόλλητικῆς δείγματα ὅσα τὰ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὑπὸ τῶν ἐν Λονδίῳ καὶ Παρισίῳ καλλιτεχνῶν. (Ἐκ τοῦ Ἀγγλικῶ).

E. A.

## ΓΡΑΦΙΚΗ ΓΛΗ.

### ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΩΝ.

Ὁ ἐν Λειψίχ σφόδς Γερμανὸς φιλόλογος Γουλιέλμος Φραῦνδιος (Wilh. Freund), ὁ πολλαὺ ὑπὲρ τῶν κλασσικῶν σπουδῶν μοχθῶν καὶ πλεισθ' ὅσα βοηθητικὰ συγγράμματα καὶ προεισαγωγὰς πρὸς εὐχερῆ κατὰληψιν τῶν δοκιμωτέρων τῆς τῆς Ἑλληνίδος καὶ Λατίνδος φωνῆς συγγραφεῶν ἐκδίδων, ἀπὸ τίνος χρόνου ἐπελάβετο τῆς ἐκδόσεως λίαν σπουδαίου φιλολογικοῦ συγγράμματος, περιοδικῶς ἐκδιδόμενου καὶ ἐκ τευχῶν 24 ἀποτελεσθεσομένου, ὑπὸ τὸν τίτλον *Triennium philologicum oder Grundzüge der philologischen Wissenschaften*. Εὐχῆς ἔργον ἔσεται εἰ τις τῶν περὶ τὴν φιλολογίαν ἐπαϊόντων τῆς μεταφράσεως αὐτοῦ ἐπελαμβάνετο, διότι, καίτοι ὁ συγγραφεὺς τὴν βίβλον διὰ τοὺς σπουδαστὰς ἰδίως τῆς Φιλολογίας προώρισεν, ἀρκετὰ ὅμως χρήσιμὸς ἐστὶν αὕτη διὰ πάντα Ἑλληνα βουλόμενον ἔχειν γνώσιν ἀκριβῆ τῆς φιλολογίας

αυτοῦ, ἄτε πολλὰ καὶ καλὰ τοῦ βίου καὶ τῆς πολιτείας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων περιλαμβάνουσα. Ἐκ τῆς βίβλου δὲ ταύτης, ἐκ τοῦ περὶ *Παλαιογραφίας* μέρους, τὴν ἐπομένην μικρὰν πραγματείαν ἐσταχυολογήσαμεν περὶ τῆς γραφικῆς ὕλης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Ἑλλήσι καὶ Ῥωμαίοις πραγματευομένην.

Ὡς ἀρχαιοτάτη γραφικὴ ὕλη διὰ μὲν τὰς συγγραφὰς ἦτον ὁ ἐκ τοῦ φλοιοῦ τοῦ αἰγυπτιακοῦ θάμνου, τοῦ παπύρου λεγομένου, ὑφαινόμενος χάρτης, διὰ δὲ τὰς ἐπιγραφὰς, τοὺς νόμους, τὰς ἐπιστολάς κ.τ.τ. ὁ λίθος, ὁ μόλυβδος, τὸ ξύλον, πίνακες ἐκ κηροῦ, δέρματα ζώων κ. ἄ. Οἱ ἐν Αἰγύπτῳ ἐπὶ πολὺ πρὸ τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς γνωρίζοντες καὶ χρώμενοι τῷ φλοιῷ τοῦ παπύρου, κατηνάουν πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς Ἀλεξανδρείας μέγιστα ποσὰ τούτου ἐπὶ τὸ βέλτιον ὅμως αὐτὸν ἐπεξεργάσθησαν πρὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἰδίως αὐτοκρατορίας, ὅτε Πλίνιος ὁ πρεσβύτερος ἀκτῶ διάφορα εἶδη τούτου ἀναφέρει, ἐξ ὧν τὰ μὲν ἀπαλώτατα *charta Claudia* ὀνομάζει, τὰ δὲ σκληρότερα, ἅπερ καὶ ἄχρηστα πρὸς γραφὴν ἦσαν, μόνον πρὸς συσκευὴν τῶν χρησίμων εἰδῶν χρησιμεύοντα, *charta emporetica*. Ἡ χρῆσις τοῦ παπύρου ἐπὶ Τιβερίου ἦτον ἤδη τοσοῦτον κοινὴ, ὥστε πολλάκις, ὅτε ἐτύγγανεν ἀφορία τοῦ φυτοῦ, ἠπειλεῖτο ἡ ζωὴ τῶν βιβλιοπωλῶν, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Πλίνιος, τοιαυτὰ τινὰ λέγων ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ: «sterilitatem sentit hoc quoque factumque iam Tiberio principe inopia chartae ut e senatu darentur arbitri dispensandae; alias in tumultu vita erat.» Ἡ γενικὴ δὲ χρῆσις τοῦ παπύρου, ἰδίᾳ διὰ ψηφίσματα καὶ συγγραφὰς, φθάνει μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων τῆς Ζ' μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος, ὡς καὶ ὁ *de Wailly* μαρτυρεῖ, λέγων ὅτι τὸ ἀρχαιότατον ἐπὶ περγαμνῆς γεγραμμένον γνωστὸν σύγγραμμα φέρει χρονολογίαν τὸ ἔτος 671. Ἐἴτα δ' ἐποίησαν χρῆσιν τοῦ παπύρου δι' ἐπιστολάς μέχρι

τοῦ τέλους τῆς 11 ἑκατονταετηρίδος, ὅπότε ἡ τοῦ παπύρου κατεργασία κατέπαυσεν, ἄτε εἰσχυθέντος τοῦ ἐκ τοῦ λινοῦ τῶν δένδρων κατασκευαζομένου χάρτου.

Ἐκ τῶν πολλῶν δὲ νῦν σωζομένων παπύρων ἐν κώδῃσι καὶ κυλίνδροις, ἐλληνικὰ καὶ λατινικὰ συγγράμματα περιεχόντων, ἀξιολογώτεροι εἰσὶν: αἱ ἐν Ἡρακλείᾳ ἀνακλυομένησι συγγραφαὶ τοῦ ἐπικουρείου Φιλοδήμου, αἱ ἐν Αἰγύπτῳ δημογραφίαι τοῦ Ὑπερίδου καὶ πλ. ἄλλαι· φωτογραφικὰς ἐκτυπώσεις τοιοῦτων παπύρων ἐποίησεν ὁ Λετρονίος καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ ὁ Βρουκέ δὲ Πρὲλ καὶ ὁ Ἑγγερὸς ἐν *Notices et Extraits des Manuscrits t. XVIII.*—Ἡ τῶν κυλίνδρων δὲ χρῆσις—περὶ ὧν κατωτέρω ἐροῦμεν—λίαν πρῶτως ἀπαντᾷ. Ἦδη ὁ Ἰερώνυμος μνημονεύει ἀπογράφου τινὸς τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐν *chartaceis codicibus*, καὶ ἐν ταῖς *Συνοδικαῖς* δ' ἐπίσης πράξεσιν ἀναφέρεται χαρτῶν τετραδίων· καὶ τὸ Λεῦδνέριον Μουσεῖον κατέχει κώδικά τινα ἐξ Αἰγύπτου τῆς 3 ἢ 4 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος· ἐπίσης παρὰ τινι μούμῃ εὑρεν ὁ Ἀβρίς κώδικά τινα ἐκ φύλλων παπύρου 11 3) 4 δακτύλων ὕψος καὶ 10 1) 2 πλάτος, ἐφ' οὗ γέγραπται ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς σελίδος ἀποσπάσματα τῆς Ἰλιάδος, ἐπὶ δὲ τῆς ἄλλης ἡ γραμματικὴ τέχνη τοῦ Τρύφωνος.

Ἐτέρα γραφικὴ ὕλη τῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων διὰ τὰ βιβλία ἦτον ἡ περγαμνῆ (ἢ καὶ μετέπειτα ἐκ τοῦ λατινικοῦ *membrana*, μεμβράνα) ὀνομασθεῖσα οὕτως ἐκ τῆς πόλεως Περγάμου, ἐνθα ἐπὶ Βασιλέως Εὐμένους τοῦ Β'. (βασιλ. ἀπὸ 197—139) ἐφευρέθη, ἐπειδὴ ὁ Πτολεμαῖος ἐκ φθόνου πρὸς τὴν συστουθεῖσαν αὐτόθι Βιβλιοθήκην ἀπέτρεπε τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ παπύρου (α). Κλι πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς περγαμνῆς ἐχρῶντο ἰδίως ἐν Ἀνατολῇ (καὶ μάλιστα ἐν Περσίᾳ: διφθέραι Βασιλικαὶ κατὰ Κτησίαν)

α) *Plin nat. hist. 13 § 70. mox aemulatione circa bibliothecas regum Ptolemaei et Eumenis, supprime chartas Ptolemaeo idem Varro membranes, etc.*

τοῖς δέρμασι τῶν ζώων ὡς γραφικὴν ὕλην. καὶ οἱ Ἴωνες καθ' Ἡρόδοτον ἐποίησαν χρῆσιν τῶν δορῶν (α) τῶν αἰγῶν καὶ προβάτων: «καὶ τὰς βίβλους διφθέρας καλέουσιν ἀπὸ παλαιοῦ οἱ Ἴωνες, ὅτι ποτὲ ἐν σπάνει βίβλων ἐχρέωντο διφθέρῃσι αἰγέσῃ τε καὶ οἰέσῃ· ἔτι δὲ καὶ τὸ κατ' ἐμὲ πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἐς τοιαύτας διφθέρας γράφουσιν.» Ἐν δὲ μέγιστον πλεονέκτημα, συσταῖνον τῶν περγαμνῆν πλείον τοῦ παπύρου καὶ τῶν δερμάτων, ἐστὶν ὅτι, ἐνῶ ἐπὶ τῶν διφθερῶν καὶ παπύρων ἐπὶ τῆς μιᾶς μόνης σελίδος ἐδύνατό τις νὰ γράφῃ, ἐπὶ τῆς περγαμνῆς τοῦναντίον ἐπ' ἀμφοτέρων. Ὅθεν τοῦτου ἕνεκα καὶ μεγάλα συγγράμματα καὶ πολυμερῆ ἔργα καὶ συγγραφαὶ πολλῶν συγγραφέων ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τόμῳ ἐδύνατό τις νὰ καταλέξῃ (β).

Ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἡ περγαμνῆ πολυτελείας ἕνεκα ἐθάψετο διὰ πορφύρας· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἡ τοιαύτη περγαμνῆ ἐχρησίμευε μόνον διὰ περικαλύμματα τῶν κυλίνδρων, ὡς καὶ διὰ δελτία πρὸς ἐγγραφὴν τοῦ τίτλου τῶν χειρογράφων (γ) εἴτα ὅμως ἀπὸ τῆς 3 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐσυνειθίζετο ὀλόκληρα συγγράμματα νὰ γράφονται ἐπὶ τοιαύτης πορφυροβαφοῦς περγαμνῆς διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ. (δ) Ἐν Βιέννῃ σῴζεται ἀπόσπασμα ἐνὸς τοιοῦτου κώδικος (μέρος τῆς Γενέσεως εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν περιέχοντος)

α) Ἡρόδοτ. V. 18.

β) *Martial. 14, 190. Fronto ep. ad M. Caes. II. 40 p. 34.*

γ) *Or. trist. 1, 1, 5: nec te purpureo velent vaccinia fuco. Mart. 5, 2, 11: et cocco rubeat superbus index.*

δ) *Capitolin. in Maximin. iunior cap. 4 vol. II. p. 25: cum grammatico darentur quaedam parens sua libros Homericos omnes purpureos dedit aureis litteris scriptos.—Hieron. Praef. in Job Habebant qui volunt veteres libros vel in membranis purpureis auro argenteoque scriptos vel uncialibus ut vulgo aiunt litteris.*

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Γ.)

ἐξ 2½ φύλλων πορφυροβαφοῦς περγαμνῆς, οὗ τινος τὰ πρῶτα γράμματα ἐκάστου κεφαλαίου εἰσι γεγραμμένα διὰ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ.

Ἡ δὲ χρῆσις τοῦ χάρτου τῆς νεωτάτης ταύτης γραφικῆς ὕλης ἐγνώσθη περὶ τὴν 10 ἢ 14 μ. Χ. ἑκατονταετηρίδα· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐφευρέθη ὁ ἐκ ξύλου χάρτης, εἴτα δὲ περὶ τὰ μέσα τῆς 12 ἑκατονταετηρίδος ὁ ἐκ λινοῦ καὶ βραχῶν (κατὰ τὸν *Vales* σῴζεται ἀνατολικόν τι χειρόγραφον ἐπὶ λινοῦ χάρτου περὶ τὸ 1100 γράφεν). Τέλος δὲ ἀπὸ τὰ μέσα τῆς 14 ἑκατονταετηρίδος ἤρξατο νὰ γενικεύηται ἡ τοῦ χάρτου χρῆσις.

Τὰ ἐν τῇ γραφῇ χρήσιμα ἔργα λεία ἦσαν: ὁ κανὼν, ὁ διαβήτη πρὸς καταμέτρησιν τῶν σελίδων καὶ τῶν στίχων καὶ ὁ μόλυβδος πρὸς ῥίγωσιν.

Τὸ πρὸς γραφὴν δὲ χρήσιμον ὕγρον ἦτον ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον μέλαν, (μελάνιον, *atramentum*) ἐστ' ὅτε δὲ καὶ ὑπόξανθον· περὶ τὴν 13 δὲ ἑκατονταετηρίδα ἤρξατο τὸ πρῶτον ἡ χρῆσις φαιοῦ καὶ ὑπόχρου χρώματος. Ἐδύνατό τις ὅμως τὰ διὰ τοιούτων χρωμάτων γεγραμμένα, ἐὰν ἦσαν ἤδη πρόσφατα, λίαν εὐκόλως διὰ σπόγγου νὰ ἐκπλύνη. Κατὰ τὸν μεσαῖον δ' ἐσυνειθίζετο, ἀφ' οὗ ἡ μελάνη ἐξηραίνετο, οὐχὶ πλέον διὰ σπόγγου νὰ ποπλύνωσιν ἐκεῖνο, ὅπερ ἤθελον νὰ ἐξαλείψωσιν, ἀλλὰ διὰ μαχαίριου ἀποξύνοντες νὰ ἐπιπάσσωσιν ὑστερον τοῦτο διὰ γύψου. Ἐρυθρὰς δὲ μελάνης (μελάνιον κόκκινον, *minium*) ἐποίησαν χρῆσιν μόνον πρὸς κόσμησιν τῶν χειρογράφων. Οὕτω, φερ' εἰπεῖν, ἐν τοῖς χειρογράφοις τῶν δοκίμων συγγραφέων οἱ πρῶτοι στίχοι (ὡς τοῦ ἐν Φλωρεντίᾳ καὶ Βατικανῷ σωζομένου Βιργιλίου, τοῦ ἐν Βιέννῃ Λιβίου, τοῦ Κυπριανοῦ κ. λ. π.) εἰσι γεγραμμένοι διὰ τοιαύτης ἐρυθρᾶς μελάνης. Οἱ τίτλοι δὲ τῶν χειρογράφων ἐγράφοντο ἐναλλάξ διὰ κοκκίνων καὶ μελαινῶν στίχων. Πρὸς φύλαξιν δὲ τῆς μελάνης ἐχρησίμευε τὸ μελανοδόχον (τὸ καὶ μελανοδοχεῖον ἢ βροχίς λατ. *atramentum*).

Τὰ ἔργα λεία δὲ δι' ὧν ἔγραφον ἦσαν: ὁ

κάλαμος, ὁ δόναξ, ὁ γραφεὺς, ὁ σχοῖνος, ἅπερ ἦσαν ἐν χρήσει κοινῶς διὰ τὴν περιγραμνὴν κ. τ. τ. ἐν ᾧ διὰ τοὺς κρήνους πίνακας ἦσαν τὸ γραφεῖον, τὸ γραφίδιον, στύλος. Τὰ κάλλιστα δὲ τῶν τοιούτων ἐργαλείων ἦσαν τὰ μετὰ τοῦ παπύρου ἐξ Αἰγύπτου ἐρχόμενα· οὐχ ἦττον ὅμως ἐτιμῶντο καὶ τὰ ἐκ Κνίδου, ὡς μαρτυροῦσιν ὅτε Πλίνιος καὶ ὁ Μαρτιάλιος. (α) Ἐφυλάττοντο δὲ τὰ γραφικὰ ταῦτα ἐργαλεῖα, ἐν οἷς πρέπει νὰ κατατάξωμεν τὸ γλύφανον καὶ τὴν σιγῆν ἐν τῇ καλαμίδι (καλαμοθήκη, γραφιοθήκη). (β) Πρὸς τὸ ἀκονᾶν δὲ καὶ ἀμβλύνειν τὰ ἐργαλεῖα ταῦτα εἶχον τὴν κίστην, ἥτις ἦτον ἐν χρήσει καὶ πρὸς λείανσιν τῆς Περιγραμνῆς ὡς λέγει ὁ Κάτουλος. (γ)

Τὸ ἀρχαιότατον δὲ σχῆμα τῶν χειρογράφων ἦτο τὸ τῶν κυλίνδρων (κύλινδρος ὁ μετέπειτα λεγόμενος εἰλητάριον ἢ εἰλητόν.) Τὴν κατασκευὴν δὲ τῶν τοιούτων κυλίνδρων μαθάνομεν ἐκ τῶν κατὰ τὸ ἔτος 1753 ἐν Ἡρακλείᾳ ἀνακαλυφθέντων τοιούτων παπυροκυλίνδρων, περὶ ὧν ἔγραψαν ὁ Murr (δ) ὁ Jorio (ε) κ.ά. Ἐκ τῶν μεγάλων δ' ἀξίαν ἔχοντων τοιούτων παπυροκυλίνδρων ἐστὶν ὁ ἐν Αἰγύπτῳ (ἐν τῇ νήσῳ Ἐλεφαντίνῃ) τῷ 1821 ἀνακαλυφθεὶς ὁ τῆς Ἰλιᾶδος ὡ στιχ. 127 περιέχων. Ἔχει δ' οὗτος ὕψος 40 δακτύλων καὶ πλάτος 8 ποδῶν, περιέχων 16 σελίδας ἐκ 43 στιχῶν ἐκάστην.

Τὸ ἔσω τοῦ κυλίνδρου ἐδιδαιρέτο εἰς σελίδας, ὧν τὸ μῆκος παράλληλον καὶ διὰ

a) Plin. nat. hist. 16 § 17.—Martial. 14, 58.—Auson. epist. 4.75.

β) Latini scripti graphiarium, theca calamarium. Suet. Claud. 55. Martial. 14, 19.

γ) Catull. 1. 1. Quoi dono lepidum novum libellum, Arida modo pumice expolitum.

δ) Murr, Comment. de Papyris seu volum. gr. Herculanensibus.

ε) Jorio, Real Museo Borbonico. Oficina de' Papiri.

διαστημάτων χωριζόμενον Ἄνω τοῦ τίτλου τῆς σελίδος ἢ εἰς τὸ τέλος τοῦ κυλίνδρου ἐσυνείθιζον νὰ σημειώνωσι τὸν ἀριθμὸν τῶν σελίδων ἢ τῶν στιχῶν τοῦ κυλίνδρου, ἐπομένως καὶ τὸν μισθὸν τοῦ ἀντιγραφέως καὶ τὴν τιμὴν τοῦ χειρογράφου. Ἡ ὡς τοῦ τελευταίου φύλλου τοῦ κυλίνδρου ἐπροσκολλᾶτο ἐπὶ τινος λεπτῆς ῥαβδου (ἡμφοαλός), περὶ ἣν τὸ χειρόγραφον περιετυλίσσετο. (α) Ἀμφότεροι δὲ αἱ ἄκραι τοῦ ἡμφοαλοῦ ὠνομάζοντο *cognua*. Ἐπὶ τῆς μιᾶς δ' ἄκρας ἐπροσκολλᾶτο δελτίον ἐκ περιγραμνῆς, ἐφ' οὗ ἐγράφετο ὁ τίτλος τοῦ χειρογράφου καὶ ὅπερ παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησιν ἐλέγετο σίλλυθος παρὰ δὲ τοῖς Ῥωμαίοις *index*. Διὰ τοὺς κλασσικούς δὲ συγγραφεῖς ἀντὶ τῶν κυλίνδρων ἐπροκρίνετο μᾶλλον τὸ βιβλικὸν σχῆμα (κώδιξ).

Τὸ σχῆμα δὲ τοῦ κώδικος ἐγένετο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὕτω: ἐν ἀρκετὰ μέγα φύλλον περιγραμνῆς εἰς ἕνα γραφόμενον ἐπ' ἡμφοτέρων τῶν σελίδων, ἐδιπλῶντο εἰς τέσσαρα καὶ τότε τὸ τοιοῦτον σχῆμα ἐλέγετο τετράς· τὰ τοιαῦτα δὲ τετράδια ἠριθμοῦντο καθ' ἕνα ἄνωθεν καὶ κάτωθεν, πρόσθεν καὶ ὀπίσθεν δι' ἀριθμῶν ἢ γραμμάτων ὡς κατὰ τῇ προσθήκῃ ἐνός Q (*quaternio*). Ἀργότερον ὅμως (ἴσως περὶ τὴν 14 ἑκατονταετ.) εἰς τὸ τέλος τοῦ ἐνός τετραδίου ἐγράφετο ἢ ἀρχὴ τῆς λέξεως τοῦ ἐτέρου.

Γ. Κ. Ὑπ.

### ΙΣΗΜΕΡΙΝΗ ΑΦΡΙΚΗ.

Ἡ Ἀφρικὴ ἐλίγον εἶναι γνωστὴ. Κατὰ τὸ 1826 ὁ κ. Ζομπᾶρ ἔγραψε: «Μόλις τὸ πέμπτον τῆς ἀφρικανικῆς ἡπείρου διατελεῖ γνωστὸν, διότι μόλις γνωρίζουσιν ἕκτασιν 28000 λευγῶν ἐπὶ 140 χιλιάδων.»

Ἐκτοτε ὁ κύκλος τῶν ἐρευνῶν ἐξετάθη θαυμασίως. Πρὸς ἄρκτον, πρὸς μεσημβρίαν, πρὸς δυσμὰς, πανταχοῦ, τέλος, ἠρεύνθησαν

a) Porphy. cd. Hor. epod. 14, 8.

τὴν χώραν, προβλήματα, ἀπὸ αἰῶνων ἄλυτα, ἐλύθησαν, ποταμοὶ, ὧν ἠγγόνον τὰς ἐκβολὰς, ἐξερευνήθησαν λεπτομερέστατα, κτλ. Ὁ Μπάκερ, ὁ Σπῆκ, ὁ Μπούρτων, ὁ Δουσαλιού, ὁ Σβεΐσφορντ, ὁ ἀθάνατος Λιβιγκτών, ὁ Καμερών (α) καὶ ἄλλοι περιέγραψαν τοὺς διαφόρους λαοὺς, περὶ ὧν ἀτελεῖς εἶχομεν εἰδήσεις· Γαλλικὸν τελωνεῖον καὶ ἐμπορικὰ καταστήματα εἰσὶν ἤδη συστημένα εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Φερνάνδου Βιζ, ὅπου, πρὸ τοῦ κ. Δουσαλιού οὐδεὶς λευκὸς ἐφαίνετο. Ἀτμόπλουον πλέει νῦν ἐπὶ τοῦ Νίγηρος, εἰς ὃν ἐκβάλλει ὁ μικρὸς Οὐδενέ. Ἀληθῶς ἡ χώρα, ἣν ἐκάλυπτε πῶπλος καὶ ἦτις ἐγένετο τᾶφος τῶσων μαρτύρων τῆς ἐπιστήμης, μετ' οὐ πολὺ θὰ ἦναι προσιτὴ εἰς πάντας· διάφοροι δὲ ἐταιρεῖται καὶ ἄλλη ἰδιώται ἐξεύρωσιν μέρη τῶς ἀπρόσιτα.

Οἱ Γάλλοι οὐ μικρὸν συνετέλεσαν ἵνα γίνωσι γνωστὰ ἱκανὰ μέρη τῆς ἀφρικανικῆς ἡπείρου. Πρὸς δυσμὰς ναυτικοὶ ἐκ Διέππης εἶχον μεταβῆ πρὸ τῶν Πορτογάλων εἰς τὸν κόλπον τῆς Γουίνεας. Τὰς Καναρίους νήσους ἀνεκάλυψε Γάλλος, ὁ Μπιθεγκοῦρ Γάλλω, ὁ Ῥενέ Καλιέ, εἰσῆλθε πρῶτος εἰς Τομπουκτοῦ καὶ εἰς διαφόρους ἄλλους Γάλλους πολύτιμοι ὀφείλονται ἀνακαλύψαι· προσφάτως δὲ δύο Γάλλοι, ὁ μαρκήσιος Κομιέγγ καὶ ὁ κ. Μὰρς ἐτόλμησαν νὰ πλεύσωσι τὸν Ὅγιοσὺ, μέγαν ποταμὸν τῆς ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς. Τὰ ὕδατα τούτου ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν ὠκεανὸν ἀνὰ τελμάτων καὶ δασῶν πολυσκίων, πρὸ εἰκοσι δὲ ἐτῶν οὐδεὶς γινώσκων, Γάλλος, Γερμανὸς ἢ Ἀγγλος ἐγένετο αὐτὰ καὶ μόλις ὁ κ. Δουσαλιού ἀναφέρει αὐτὸν ἐξ ὧσων ἤκουσε. Δύο πολεμικαὶ κατώκουν εἰς τὰ παραποτάμια μέρη καὶ αὐταὶ διενήργουν τὸ πρὸς τοὺς λευκοὺς ἐμπόριον, μηδενὶ ἐπιτρέπουσαι νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὴν χώραν τῶν.

Οἱ κκ. Κομπιέν καὶ Μὰρς εἰσὶ περιηγηταὶ ἀτρόμητοι· ὁ μὲν πρῶτος εἶχε περιηγηθῆ

(α) Προσέγγως θέλωμεν δημοσιεύσει ἐν τῇ ἡμετέρῃ περιοδικῇ ἔκθεσιν περὶ τῆς περιηγήσεως τοῦ κ. Καμερώνος εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν.

τὴν Φλωρίδα καὶ τὴν κεντρικὴν Ἀμερικὴν, ὁ δὲ δεῦτερος Χιγκίναν καὶ τὴν Σενεγαμβίαν ἀπεράσισαν ὅθεν νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἰσημερινὴν Ἀφρικὴν· ἐφοδιασθέντες δὲ δι' ὕπλων καλῶν, πυρίτιδος, σφαιρῶν καὶ ἄλλων πραγμάτων ἀπῆλθον εἰς Ἀφρικὴν.

Εἰς τὰ μέρη, ἅτινα ἐπεσκέφθησαν, ἐπιπολάζουσι πολλαὶ ἀσθένειαι, ἐχληροτάτη δὲ ἀποδεικνύεται ἡ ὀδσπορία, διότι ἡ ἄμμος κατὰ γράμμα καίει, τὰ δὲ ἔλη ἀναδίδουσιν ἀναθυμιάσεις λιμώδεις. Ἡ πληθὺς τῶν κωνώπων, ἐξ ὧν ἀδύνατον ν' ἀπαλλαχθῆ τις, τῶν τερμῆτων, οἵτινες τὰ πάντα καταβροχθίζουσι, τῶν κιτριῶν ἀραχνῶν, τῶν ὑφαινουσῶν ἰστούς ἰσχυροτάτους, εἰς οὓς καὶ πτηνὰ ἀλίσκονται, τῶν ἐρπετῶν, ὧν τὰ δῆγματα ἐπιφέρουσι πυρετὸν, τῶν ἀγρίων ζώων καὶ τῶν ἰσθῶλων ὄρεων δὲν περιγράφεται. Εἰς ταῦτα προσθετέα διάφορα ἄλλα προσκόμματα καὶ τοὺς ἀγρίους λαοὺς.

Εἰς τὰ μεθόρια τοῦ Γαβὼν οἱ περιήγηται ἀπῆλθον νὰ ἴδωσι τοὺς Φάνας, οἵτινες καὶ νῦν ἐτι ἐξακολουθοῦσι νὰ τρώγωσιν ἀνθρωπίνας σάρκας. Οἱ ἀνθρωποφάγοι οὗτοι ἔχουσιν ἀνάστημα ἀθλητικόν· φέρουσι δὲ εἰς τοὺς πόδας δύο χονδροὺς κρίκους, εἰς τὰ πλευρὰ δέρματα τίγρεως καὶ εἰς τὸν λαιμὸν περιδέραιον ἐξ ὀσταρίων ἀνθρωπίνων. Ἡ μέλαινα κόμη των σχηματίζει εἰς τὸ μέτωπον δύο κέρατα, ὅμοια πρὸς τὰ τοῦ βουβάλου· ρινίζουσι δὲ τοὺς ὀδόντας καὶ καθιστῶσιν ὀξεῖς ὡς τοὺς ὀδόντας πρίονος. Ἄλλοτε ὁ ὀπλισμὸς των συνίστατο ἀπὸ ἀκόντια ἢ βέλη βεβαμμένα εἰς θανατηφόρον δηλητήριον· ἤδη ὅμως ἔχουσι τουφέκια με πέτρας καὶ διαφόρους μαχαίρας, ὡς κατασκευάζουσιν οἱ ἴδιοι. Αἱ γυναῖκες των βάπτουσι τὸ σῶμα ἐρυθρὸν ἢ κίτρινον καὶ φέρουσι περὶ τὴν ὀσφίν δύο ποδιὰς ἐκ δέρματος· τινὲς φέρουσι βραχιόνια ἐκ χαλκοῦ ἢ ὀλέου.

Οἱ λοιποὶ περὶ τὴν Ὅγιοσὺ οἰκοῦντες μαῦροι δὲν ἐσθίουσι μὲν κρέας, ὅπως οἱ Φάνας, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι καλλίτεροι τούτων. Ἐκ τῶν πρὸς τοὺς λευκοὺς σχέσεών των

μόνον τὰ κακὰ ἔμαθον καὶ οὐδὲν καλόν. Ἐν γένει εἰσὶ ματαιόφρονες, δόλιοι, ἄρπαγες, γαστρίμαργοι καὶ ἀνανδροί.

«Εἰς τὸ Γαβὼν, λέγει ὁ κ. δὲ Κομπιέγν, εἰσὶν ὅλως ἔκδοτοι εἰς τὴν κραιπάλην. Ἡ βράκη ἢ μᾶλλον τὸ οἰνόπνευμα, οὐ μέγιστον ποσὸν πωλοῦσιν αὐτοῖς οἱ λευκοί, ἀπεκτίνωσαν αὐτούς. Καὶ αὐταὶ αἱ γυναῖκες δὲν εἶναι καλλίτεραι τῶν γυναικῶν· εἰσὶ δὲ ἐμπορεύματα ἅτινα ἀγοράζονται ἢ πωλοῦνται κατ' ἀρέσκειαν. Αἱ γυναῖκες αὐταὶ πίνουσι περισσότερο τῶν ἀνδρῶν καὶ ἐὰν ὄλεθρος τῶν ὀλίγων ἐκείνων αἴτινες ἔχουσιν ὄρεξιν νὰ ἐργασθῶσιν. Οἱ ἄνδρες μετρώσι τὴν περιουσίαν των διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γυναικῶν, ὧν πολλοὶ ἐκδίδονται εἰς αἰσχρὸν ἐμπορίον. Ὁ μίαν μόνον γυναῖκα ἔχων θεωρεῖται πτωχός, (α) μεγίστην δὲ φιλοδοξίαν ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἵνα φαίνωνται πλούσιοι καὶ ἀγοράζουσι κιβώτια, εἰς ὃ οὐδὲν ἔχουσι νὰ φυλάξωσιν, ἵνα περιφέρωνται μὲ πολλὰ σκεύη. Ἐνίοτε ἀγοράζουσι πολλὰς κλειδάς ἵνα δεικνύωσιν ὅτι εἰσὶ κάτοχοι πολλῶν κιβωτίων.»

Ἐκαστος τῶν ἐλεεινῶν ἐκείνων λαῶν ἔχει βασιλέα, οἱ βασιλεῖς δ' οὗτοι εἰσὶν ἄνθρωποι ἀγροῖκοι λίαν καὶ φαυλόβιοι..

Ἐν τῶν προνομίων των εἶναι τὸ νὰ παρευρίσκωνται πρῶτοι εἰς τὴν ἀπόβασιν φορτίου οἰνοπνεύματος ἔν τινι ἐμπορικῷ γραφείῳ τῶν παρχλιῶν καὶ νὰ σπείσωσιν ἀφθόνως (β) διὸ εἰσὶ καὶ μεσῆται μεταξὺ τῶν ὑπηκόων των καὶ τῶν ξένων μόνον καὶ μόνον ἵνα διὰ τοῦ δόλου ἢ τῆς βίας πορισθῶσι βράκην.

Εἰς τῶν ἀποτροπαίων τυραννίσκων, πρὸς οὓς συνεχεῖς εἶχον σχέσεις οἱ δύο περιηγη-

(α) Πῶς, ἔλεγε τῷ κ. Μολιέν ἀρχηγὸς τῶν Ζολόφων, ὁ βασιλεὺς τῶν λευκῶν ἔχει μίαν καὶ μόνην γυναῖκα καὶ σὺ μοὶ ἐπαινεῖς τὸν πλουσιότατον τοῦ (Περιήγησις εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς Ἀφρικῆς, Τ. I, σελ. 201).

(β) Οἱ μαῦροι ἀπὸ πολλῶν αἰώνων συνείθισαν νὰ πίνωσιν οἰνόπνευμα. Εἰς τινα ἀκτὴν τῆς Σενεγάλης κατὰ τὰ τέλη τῆς ΙΖ'. ἑκατονταετηρίδος οἱ ἐγγύριοι προσέφερον τοῖς Εὐρωπαίοις ἕνα βοῦν διὰ μίαν πίνταν βράκη.

ταί, ἀποκαλεῖται *Βασιλεὺς Ἡλίου*. Κατὰ τὰς ἐορτάς ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐμφανίζεται φέρων ἐφεστρίδα μακρὰν ἐκ μαλλομετάξου (ποπλίνα) ἱρλανδικοῦ ὑβάσματος, ἀνοικτὴν ἐμπρὸς, ὥστε νὰ φαίνεται ὑποκαμισὸν κεκοσμημένον μὲ πόρπην ψευδόχρυσον καὶ τρεῖς ἀδάμαντας ἐκ τῶν κατασκευαζομένων εἰς Ἀμβούργον ἀντὶ τριῶν φράγκων τὴν δωδεκάδα. Ἐκ τοῦ λαιμοῦ του κρέματα πλατὺς λαιμοδέτης ἐκ παλαιᾶς αὐλαίας. Οὗτε περισκελίδα φέρει, οὔτε ὑποδήματα, ἀλλ' εἰς χεῖρας κρατεῖ βράβδον ἀρχιτυμπανιστοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρει μέλανα εὐρωπαϊκὸν πῖλον, ἐφ' οὗ λάμπει χρυσοῦς ἥλιος, σύμβολον τοῦ ἀξιώματός του· ὁ δὲ πῖλος οὗτος εἶναι δῶρον γερμανικοῦ ἐμπορικοῦ καταστήματος. Ὁ μέγας οὗτος βασιλεὺς, καλούμενος Ν, Κομπέ, λέγεται βασιλεὺς βασιλέων, ἐπὶ πάντων βασιλέων. (α) Ὅταν ὄμως εὐρεθῆ πρὸ φιάλης βουμίου ἱποκαλύπτει τὴν κεφαλὴν ἀναβοῶν «Ρόυμι, μόνος βασιλεὺς πάντων (*Khum, seul roi* *rais todos*).

Οἱ δύο Γάλλοι εἶχον ὑποσχεθῆ νὰ τῷ δίδωσι καθ' ἑκάστην πρῶταν ποτήριον τοῦ γλυκυτάτου τούτου ποτοῦ, ὅπερ ἤρχετο τακτικῶς νὰ ζητῆ ἐν τῇ κατοικίᾳ των· καὶ τοὶ δὲ μεθ' ἡδονῆς ἔπινον αὐτὸ, κατηγόρει αὐτῶν ὅτι ἐμίγνουν ὕδωρ· διὸ οἱ περιηγηταί, βαρυνθέντες ν' ἀκούωσι παράπονα, τῷ προσέφεραν οἰνόπνευμα 9½ βαθμῶν. Ὁ Ν. Κομπέ, ἀφοῦ ἔπιε σταγόνας τινὰς, ἀπεκάλυψεν εὐσεβῶς τὴν κεφαλὴν καὶ μετὰ φωνῆς συγκεκνημένης εἶπεν: «ὦ λευκοὶ μου! πῶς ἐνῶ εἶχετε τοιοῦτον θησαυρὸν ἀνεβόλετε νὰ δώσητε τῷ γηραιῷ ὑμῶν βασιλεῖ, ὅστις τόσοσιν σὰς ἀγαπᾷ!»

Τοιοῦτον ποτὸν ἦν λίαν ἐπαγωγὸν δι' αὐτὸν καὶ ἤθελε νὰ πῖνῃ πολὺ, ἐνῶ ὀλίγον

(γ) Ὁ ἡγεμονίσκος οὗτος ἔμαθε νὰ ψελλίζῃ τέσσαρας πέντε ξένας λέξεις καὶ Εὐρωπαϊστὶ δὴθεν ἀποκαλεῖ ἑαυτὸν, «*Μοί, Ν' Combé rey pass todos rey, sobre todos, roi, King Kings meno*—γαλλικὰ δὲ ταῦτα, ἰσπανικὰ, καὶ ἀγγλικὰ!

τῷ ἐδίδον, διότι εἶχον ἀνάγκην διὰ νὰ ταρχειώωσι πτηνὰ καὶ ζῶα. Ἡμέραν τινα ὁ κ. Μὰρς συνέλαβεν αὐτὸν κινουῦντα φιάλην, ἀγανακτήσας δὲ τὸν ἐλάττησε σφοδρῶς. Ὁ βασιλεὺς ἔφυγε κραυγάζων «*Moi rey, moi king pass todos.*»

Ὁ κ. δὲ Κομπιέγν ἀναφέρει ἀπλῶς καὶ εὐκρινῶς ὅτι κατὰ τὴν περιήγησίν του εἶδεν ἀλλ' αἱ παρατηρήσεις του ἀναγκάζουσι τὸν ἀναγνώστην νὰ ἀναπολήσῃ εἰς τὸν νοῦν ζητήματα ζωηρῶς συζητηθέντα καὶ ἀποτόμως, οὕτως εἶπεν, λυθέντα.

«Οἱ φίλοι τῶν μαύρων, παρατηρεῖ ἐπικριτὴς τοῦ εἰρημένου συγγράμματος, οἱ τόσον σφοδρῶς καταφερθέντες κατὰ τῆς δουλείας τῶν μαύρων ἐν Ἀμερικῇ, οὐδένα ἐποίησαν λόγον περὶ τῆς δουλείας ἐν Ἀφρικῇ, δουλείας πραγματικῆς καὶ διαρκούς! Ἡ φυλάνθρωπία των δυνατὸν νὰ πάθῃ.

Ἐδύτης ὡς μαῦρος τοῦ Γαλιφῆ, ἔλεγον ἄλλοτε εἰς ἅγιον Δομίγκον. Φρονῶ ὅτι οὐδέποτε εἶπον τοιοῦτόν τι περὶ οἰουδήποτε ἐν Ἀφρικῇ δούλου. (α)

«Εἰς τὰς ἡμετέρας ἀποικίας ὁ μαῦρος ἀνῆκεν εἰς χριστιανικὴν οἰκογένειαν, ἐπρόστατευσεν δὲ αὐτὸν εἰδικὸς νόμος καὶ ἐδύνατο νὰ ἐξαγοράσῃ ἑαυτὸν διὰ τῶν χρημάτων ἅτινα εὐχερῶς ἐδύνατο νὰ πορισθῆ ἐκ τῶν οἰκονομιῶν του. (β)

(α) «Ἡ δουλεία τῶν μαύρων ἐν ταῖς ἀποικίαις δὲν εἶναι δυστύχημα, ἀλλ' εὐτύχημα διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ μαῦροι εἰσὶ δούλοι ἐν τῇ χώρᾳ των καὶ διότι θὰ ἔσφαζον τοὺς αἰχμαλώτους των ἂν δὲν ἠλπίζον νὰ τοὺς πωλήσωσι.»

Τὸς ἔλεγε ταῦτα ὁ Μουγκο Πάρκ, ὁ διάσημος Ἄγγλος περιηγητής, ὅστις δις ἀπεπειράθη νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὸ ἐσωτερικόν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἀπέλυτο κατὰ τὴν δευτέραν ἀπόπειράν του.

(β) «Ἐν τῇ νήσῳ Κοῦβα, λέγει ἡ κυρία Μερσίν, διὰ βασιλικῆς διατάγματος, ὁ κύριος οὐ μόνον νὰ τρέφῃ καὶ περιποιῆται καλῶς τὸν δούλον του ὑποχραιοῦται, ἀλλὰ καὶ νὰ τῷ δίδῃ προκαταρκτικὴν τινα ἐκπαίδευσιν, νὰ περιβάλῃ αὐτὸν ὅταν γηράσῃ ἢ ἀσθενήσῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα του καὶ ἂν ταῦτα ἀνέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν των.

«Ὁ μαῦρος ἐν ἐκίστη κατοικίᾳ ἔχει τὸ δι-

«Ὁ μαῦρος δούλος τοῦ μαύρου οὐδεμίαν ἔχει ἐλπίδα ν' ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του, οὐδὲν ἔχει στήριγμα εἰς τὴν δουλείαν του, οὐδεμίαν ἐλπίδα σωτηρίας. Εἶναι ζῶον παραδεδωμένον εἰς ἄλλον ζῶον, ὅπερ ἀσπλάχνως διαθέτει τὸν δούλον ὡς βούλεται.

«Ὁ βασιλεὺς τοῦ Δαχωμῆ ἐν τῇ ἡλιθιότητι αὐτοῦ διενόηθη ἡμέραν τινα νὰ σταίλῃ, ἄγγελον εἰς τινα τῶν ἐν τῷ ἔθῳ συγγενῶν του· προσκαλεῖ ἔθεν δούλον τινα, τῷ ψιθυρίζει εἰς τὸ οὖς λέξεις τινὰς καὶ διατάττει νὰ τῷ κόψωσι τὴν κεφαλὴν· οὕτω δὲ φρονοῦσιν ὅτι ὁ δυστυχὴς ἀπέρχεται πρὸς ἐκτέλεσιν διαταγῆς τοῦ φοβεροῦ κυρίου του. Κατὰ τὰς ἐπετειοῦς ἐορτάς τοῦ Δαχωμῆ θυσιάζουσι χιλιάδας δούλων, ὅπως καὶ ὅταν ἀποθάνῃ ἡγεμῶν ἢ μίᾳ τῶν μαύρων εὐνοουμένων του. Ὁ κοινότερος τῶν Ἀφρικανῶν δύναται, ἄνευ τύψεως συνειδότητος, νὰ φονεύσῃ τὸν δούλον του. Ἄν τῷ ἐπέλθῃ ὄρεξις νὰ φονεύσῃ τὸν δούλον τοῦ γείτονός του δύναται νὰ τὸ πράξῃ, πληρόνων ὄμως τὴν ἀξίαν του. Ἐὰν ὄμως δυστυχὴς δούλος ἀποπειραθῆ μόνον νὰ φύγῃ, οἷος θόρυβος καὶ οἶα συνέπειαι!»

Ὁ κ. δὲ Κομπιέγν διηγεῖται τί συνέβη ἔνεκεν τῆς λειποταξίας δούλου.

Ἐσπέραν τινα, εὐρωστος νεανίας, ὃν ἡγόρασε παρὰ τῶν Ὁκάνδα ὁ ἀνεψιὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἰνάγκα, ἤχθη δεδεδεμένος, ἔχων καὶ ἰσχυρὸν φίμωτρον εἰς τὸ στόμα, εἰς τὸ χωρίον τοῦ νέου κυρίου τοῦ ἔρριψαν δ' εἰς καλύβην καὶ ἔδεσαν τοὺς πόδους εἰς πελώριον στέλεχος, ὥστε νὰ μὴ δυναθῆ νὰ φύγῃ. Τὴν νύκτα ἐνέσκηψε καταιγίς, μέγαν ἐμποιήσασα φόβον εἰς τοὺς φύλακάς του, τραπέντας εἰς φυγὴν, ὁ δὲ νεανίας κατάρθρωσε ν' ἀρπάσῃ πέλεκυν καὶ νὰ βήψῃ τὰ δεσμά του· μεθ' ὃ ἔφυγε. Μόλις τὴν

καίωμα νὰ διατηρῆ ὄρνιθας καὶ ζῶα, ἅτινα πωλεῖ διὰ λογαριασμόν του, καὶ νὰ καλλιερῆ ἐν ἀφθονίᾳ λαχανικὰ ἐν τῷ ἀγρῷ του. Οὕτω δὲ δύναται βαρμηθὸν νὰ συναθροίσῃ τὸ ἀπαιτούμενον πρὸς ἐξαγορὰν αὐτοῦ ποσὸν πλὴν ρίλοι ποιῶσι τοῦτο.»

πρωτῶν τῆς ἐπιούσης ἐγένετο γνωστὴ ἡ φυγὴ του, φωναὶ δὲ φοβεραὶ καὶ ἀπειλαὶ δεῖναι ἠκούοντο. Συμμορία Ἰνέγκα ἐξῆλθε πρὸς καταδίωξιν τοῦ φυγάδος, ἀλλ' ἐπέστρεψεν ἄπρακτος· τότε ἤρχισαν νὰ αἰτιῶνται τοὺς Ὀκάνδα, τοὺς πωλῆσαντας αὐτὸν, καὶ νὰ βοῶσιν ὅτι παρ' ἐκείνοις ἐκρύβη Ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰνέγκα ἐθεώρησε τὸ πρᾶγμα ὡς προσβολὴν καὶ ἠπέλησεν ὅτι θὰ τοὺς καταστρέψῃ ἂν δὲν τὸν παραδώσωσιν. Οἱ δυστυχεῖς δικαίως κατεταράχθησαν καὶ ἐζήτησαν συνέντευξιν. Ἐπὶ τρία ἡμερὸνικτα συνεζήτητον, ἔπεινον ῥακὴν, ἤριζον, διεπληκτίζοντο· τέλος δὲ οἱ Ὀκάνδα, μὴ δυνάμενοι, ἢ μὴ θέλοντες νὰ παραδώσωσιν τὸν φυγάδα ἀνέλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παραδώσωσιν ἐξ ὄρνιθος, μίαν αἶγα, βανάνας καὶ μίαν γυναῖκα μὲ τὸ θηλάζον νήπιόν της.

Πολὺ ἐγένετο λόγος, θρῆνοι πολλοὶ καὶ ἔδωμοι περὶ τῆς καταστάσεως τῆς μαύρης γυναίκος εἰς τὰς ἀποικίας· ἀλλὰ μὴ ἡ τύχη τῆς δυστυχούς δὲν εἶναι ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ χειρῶν ἐν τῇ ἰδίᾳ πατρίδι; Ἐκεῖ τῶντι δὲ θέλων νὰ νυμφευθῇ δύναται ν' ἀγοράσῃ τὴν νύμφην ἀπὸ τῶν γονεῖς της ἀντὶ 25 ἢ 30 ταλλήρων, ὁ δὲ μαῦρος ἀγοραστὴς κἀμνεὶ κερδοσκοπίαν, θέτει κεφάλαιον ὕπερ μόνον ὁ θάνατος δύναται νὰ τῷ ἀφαιρέσῃ καὶ οὗ τὴν ἀξίαν μόνον ὁ χρόνος ἐλαττοῖ, διότι δεκατετραετῆς ἡ γυνὴ αὕτη δύναται νὰ γίνῃ μήτηρ καὶ εἰκοσαετῆς εἶναι γρατὰ.

«Εἰς Κάμα, λέγει ὁ κ. δὲ Κομπιέγν, καὶ παρ' ἅπασιν σχεδὸν τοῖς λαοῖς τῆς ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς, ἡ γυνὴ θεωρεῖται ὡς ὄν μεσάζον μεταξὺ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ δούλου, μόνον δὲ τὰ θέλητρά της ὀφείλουσι νὰ ἀποφέρωσι τόσα ἢ περισσότερα τῶν ὅσα ὁ δούλος ἀποφέρει. Διὸ οἱ ἄνδρες εἰσι πάντοτε διατεθειμένοι νὰ παρχωρήσωσι καὶ μάλιστα νὰ προσφέρωσι τὰς γυναῖκας τῶν εἰς τὸν πρῶτον ἐλθόντων. Ἐὰν ἦναι πλούσιος, θὰ πληρώσῃ, ἐὰν δὲν ἦναι, θὰ γίνῃ δούλος τοῦ συζύγου. Αἱ γυναῖκες χρησιμεύουσιν ὡσαύτως ὡς ὄργανα πιστώσεως ἐν τῷ ἔμπο-

ρίῳ. Πρόκειται νὰ συνομολογηθῇ χρέος; — δίδουσιν ὡς ἐνέχυρον μίαν ἢ περισσότερας γυναῖκας. Ἐ.λοτε τὸ ἐνέχυρον φεύγει καὶ ἐκ τούτου προκύπτουσι συζητήσεις ἀτελεύτητοι.»

Ἐὰν αἱ γυναῖκες αὗται παραβῶσι τὰ καθήκοντά των, ἤτοι νὰ οικειοποιηθῶσι τὰ ὑέλινά κοσμήματα ἢ τὸ ρούμι ἅπερ ἀπέκτησαν διὰ τῶν θελητήρων αὐτῶν, ὁ κύριός των δικαίως ἀγανακτῶν διὰ τὴν κλοπὴν, ἐγχαράττει εἰς τὴν πλάτην αὐτῶν διὰ δξέως σιδήρου πληγὴν ἀνεξάλειπτον. Εἰς τὸν γυναικωνίτην τοῦ Βασιλέως Ἡλίου πολὺλαι τοιαῦται ἐστιγματισμέναι γυναῖκες ὑπῆρχον.

Ἄλλ' οὐδ' ἡ χηρεία ἀπαλλάσσει τὰς δυστυχεῖς τοῦ ζυγοῦ, διότι ἅμα ἀποβιώσῃ ὁ σύζυγος, πρῶτον μὲν μαστιγοῦνται δεῖνως, ἔπειτα δὲ διανέμονται μεταξὺ τῶν κληρονόμων, ὅπως τὰ κινώτια καὶ τὰ ζῶα. Παραλείπουμεν, χάριν συντομίας, τὰ λοιπὰ βήσασα.

Οἱ περιηγηταὶ εἶχον ἐπισκεφθῆ πρῶτον τὴν Σενεγάλην καὶ κατόπιν μετέβησαν εἰς Γαβῶν, γαλλικὴν ἀποικίαν ἰδρυθεῖσαν πρὸ 33 ἐτῶν. Ἐν τῇ παραλίᾳ συνέστη ἀποικία ἐκ τοῦ διοικητοῦ, τῶν ὑπαλλήλων, τινῶν ἐμπόρων Γάλλων καὶ ξένων, ἑλίγων ἀδελφῶν τοῦ Ἑλέους διὰ τὸ νοσοκομεῖον ἐκλήθη δὲ ἀποικία Ἐλευθερούπολις (*Libreville*) καὶ ἔχει μικρὸν φρούριον. Ὀλίγον μακρὰν εἰνται τὰ χωρία τῶν ἰθαγενῶν — τῶν Μπόγγβε, παρέκει εὐρηνται αἱ Μπακαλαὶ καὶ οἱ Παχουῖνοι, φυλὴ δραστήριοι καὶ φυλόδοχοι, βαθμηδὸν σχετιζομένη πρὸς τοὺς ξένους.

Τὸ ἔδχηος ὕπερ κατέχουσιν οἱ Γάλλοι εἶναι γονυμώτατον, ἀπὸ δὲ τῆς παραλίας μέχρις ἰκανῆς ἀποστάσεως, ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὑπάρχουσι λαμπρὰ δάση, παρέχοντα βερρηκὴν καὶ οἰκοδομητικὴν ξυλείαν· ἀτυχῶς ὅμως τὸ κλίμα εἶναι λίαν νοσηρὸν καὶ μόνον οἱ ἰθαγενεῖς δύνανται ν' ἀνθέξωσι, τῶν ξένων μὴ δυναμένων νὰ ἐξοικωιωθῶσι πρὸς αὐτό. Ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι βαρεῖα καὶ ὑγρὰ, ὁ καύτων τὴν ἡμέραν εἶναι πνιγηρὸς,

ἐνῶ τὴν νύκτα ἡ ὑγρασία εἶναι ἀφόρητος καὶ σκληρόταται ἀποδεικνύονται αἱ θεελλώδεις βροχαί. Εἰς Γαβῶν οἱ περιηγηταὶ προσβλήθησαν ὑπὸ πυρετοῦ, ἀλλὰ δὲν παρητήθησαν τοῦ σκοποῦ των· καὶ, πρὶν ἢ προβῶσιν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἐθεώρησαν ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ νὰ ἐκμάθωσι τὴν γλώσσαν τῶν ἰθαγενῶν. Ἄφου δὲ προπαρασκευάσθησαν δεόντως, προσέλαβον ὡς συνοδοπόρους τὸν υἱὸν ἐγχωρίου βασιλέως, δύο ἄλλους ἐγχωρίους νέους ὡς ὑπηρέτας καὶ Πορτογάλλον τινὰ ὡς μάγειρον. Ἐννοεῖται ὅτι, ὅπλα, πολεμφοῦδια καὶ τροφίμα εἶχον ἐν ἀφρονίᾳ.

Κατὰ πρῶτον μετέβησαν εἰς Ὀκτανλιναλάγκα, μικρὸν χωρίον μαύρων, λόγου ἕξιον μόνον διότι κεῖται εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν Ἄγκουτ καὶ Γκουμέ· ἐκεῖ δὲ εἶχον συναντήσει τὴν Βασιλέα Ἡλίον, ὅστις ἐσπευσε νὰ τοῖς δείξῃ τὸ χαρμίον του, ἀλλ' ἐξεπλάγη καὶ ἐλυπήθη ἰδὼν ὅτι δὲν εἴλκυσαν αὐτοὺς τὰ θέλητρά των γυναικῶν του καὶ οὕτως ἐστερήθη τοῦ προσδοκόμενου κέρδους. Ἐκεῖθεν ἐπορεύθησαν εἰς τὸ χωρίον Μπούμπα, ἐν ᾧ ὑπάρχει ἀρχηγὸς φέρων τὸν τίτλον βασιλέως. Οὗτος ἔχει τρεῖς καλύβας, τρεῖς γυναῖκας καὶ δύο κύννας—πράγματα ἀρκούντα ν' ἀναδείξωσιν αὐτὸν μονάρχην· φέρει δὲ στολὴν λοχίου καὶ εἶναι προσηνὴς πρὸς τοὺς ξένους, ἀρκεῖ νὰ τῷ προσφέρωσι ποτήριά τινα βρακῆς καὶ νὰ μὴ δυσαρεστῶσι τοὺς θεοὺς του.

Αἱ βάρβαροι φυλαὶ τοῦ Ὀγκουε οὐδεμίαν ἔχουσι γνῶσιν τῆς θείας Προνοίας, ὁμιλοῦσι δὲ μετὰ φόβου περὶ τοῦ Μπούιρη, τοῦ Ζαοῦ καὶ ἄλλων δαιμόνων, ἢ δὲ θρησκεία των εἶναι θρησκεία τράμου, διότι πιστεύουσιν εἰς ἀόρατα πνεύματα καὶ εἰς ὄντα κακοποιὰ, ἱπτάμενα ἄνω αὐτῶν. Φοβούνται μὴ προκαλέσωσι τὴν ὀργὴν των καὶ συχνάκις προσφέρουσιν αὐτοῖς θυτίας· φοβούνται δὲ καὶ τὰς ψυχὰς τῶν τεθνεώτων καὶ τὴν δύναμιν τῶν μάγων. Μέρη τινὰ θεωροῦσιν ἱερά καὶ δὲν μεταβαίνουσιν εἰς αὐτὰ, οἷον δάση, κτλ. ἐπίσης καὶ τινὰ πτηνὰ καὶ ζῶα εἰσὶν ἱερά. Ἐν τῷ ποταμῷ Ἄγ-

κουε ὑπάρχουσι νῆσοι εἰς 2; φύονται πελώρια δένδρα (μπασμπάμ καλούμενα), ὧν οἱ κλάδοι εἰσι πλήρεις φωλεῶν πτηνῶν φυσικῶ τῷ λόγῳ δὲ ὁ κ. δὲ Καμπιέγν ἠθέλησε νὰ ἐπωφεληθῇ τὴν εὐκαιρίαν ἵνα κυνηγήσῃ· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τῆς Μπούμπας ἠθέλησε ν' ἀντιστῇ, ἐκ φόβου μὴ ἐπισύρῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Μπούιρη· οὐχ' ἤττον οἱ δύο περιηγηταὶ μετέβησαν εἰς τὴν μεγαλύτεραν τῶν ἱερῶν νήσων καὶ ἐφόνευσαν ἱκανὰ ἀξία λόγου πτηνά. Μόλις οἱ περιηγηταὶ ἐπέσρεψαν, ἐνέσκηψε θέλλα, συνοδευθεῖσα ὑπὸ βραχαιοτάτης βροχῆς, διαρκούσης ἐπὶ δύο ἡμέρας, καὶ τοι ἦν ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν δὲ πίπτουσιν ὄμβροι, ὁ δὲ βασιλεὺς, εἰσελθὼν εἰς τὴν καλύβην τῶν δύο τολμηρῶν περιηγητῶν εἶπεν αὐτοῖς μετ' ὄφους λυπηροῦ. «Ἐπισύρετε τὴν ὀργὴν τοῦ Μπούιρη, διότι οὗτος συναγάγει τὰς νεφέλας ταύτας καὶ ῥίπτει τὴν βροχὴν. Εἰσέτι δὲν συνεκομίσαμεν τὰ μανιόκ, οὕτε τὰς βασάνους μας· τί θὰ γίνωμεν λοιπόν;» Οἱ ξένοι, ὅπως καταπραῦνωσι τὸν ἀνήσυχον μονάρχην τῷ προσέφεραν πολλὰ ποτήρια βρακῆς· μετὰ τινος ὄμμως ἡμέρας οἱ μαῦροι ἐπέισθησαν ὅτι ὁ δαίμων τῶν νήσων ἐτιμώρησε τοὺς λευκοὺς, διότι ὑπὸ δεινοῦ οὗτοι κατελήφθησαν πυρετοῦ, οὗ ἕνεκεν ἠναγκάσθησαν νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς Γαμπῶν, ὅπου περιεποιήθησαν αὐτοὺς λίαν φιλαδέλφως αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Ἑλέους. Καὶ τοι δὲ δὲν ἴαθησαν ἐντελῶς, ἀπῆλθον καὶ πάλιν εἰς τὴν χώραν τοῦ Βασιλέως Ἡλίου, καὶ ἐκεῖ παρέστησαν εἰς δράμα λίαν χαρακτηριστικόν, ὅπερ νομίζομεν καλὸν ν' ἀναφέρωμεν.

Δούλος εἶχε φονεύσει ἐλεύθερον ἄνθρωπον, ὁ δὲ νόμος ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει οὐ μόνον τὸν δούλον, ἀλλὰ καὶ τὸν κύριον καταδικάζει διότι διὰ τὴν ζωὴν ἐλευθέρου ἀνθρώπου ἀπαιτεῖται ἡ ζωὴ πάλιν ἐλευθέρου, τοῦ δούλου μηδεμίαν ἔχοντος ἀξίαν. Ὁ ἀτυχὴς κύριος, οὗ τὴν κεφαλὴν ἀπήτουν ἐντόνως πολλοὶ μαῦροι, ἀπεπειράθη νὰ ἐξιλεώσῃ τοὺς μανιώδεις ἐκείνους διὰ παρακλήσεων, τούτου δὲ μὴ ἐπιτευχθέντος ἤρχισε νὰ τοῖς



υποδάλη άλλας προτάσεις ὅπως μὴ θανατωθῆ.

« Ὅχι, ὅχι ἀνεβόων θάνατος! »

Τότε ὁ ταλας εἶπεν αὐτοῖς :

« Ἡξεύρω ὅτι πρέπει νὰ ἐκδικηθῆτε διὰ τὸν θάνατον· ἴδετε ὅμως· ἐγὼ διὰ τῆς πείρας μου δύναμαι ν' ἀποδειχθῶ χρήσιμος ἐν τοῖς συμβουλίαις· ἔχω νέαν καὶ ωραίαν ἀδελφὴν— θυσιάσετε αὐτήν. »

Πανταχόθεν ἤκούσθη κραυγὴ : — « Ὅχι, μία γυνὴ δὲν δύναται ν' ἀναπληρώσῃ τὴν ζῶν ἀνθρώπου ἐλευθέρου. »

— Λοιπὸν, ἀπήντησεν ὁ φιλόστοργος ἀδελφός, πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ πράγματος, μετὰ τῆς ἀδελφῆς μου θὰ σὰς δώσω τρεῖς δούλους καὶ τρία δέματα ἐλεφαντόδοντος. »

Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ἡ προσφορὰ ἐγένετο δεκτὴ ἄλλ' ἡ νέα, εἰς τὴν βεβαίως δὲν ἤρρεσε νὰ φονευθῆ, ἐτράπη εἰς φυγὴν. Τὴν κατεδίωξαν ἐν τούτοις καὶ συνέλαβον αὐτήν.

Οἱ κκ. δε Κομπιέγν καὶ Μάρς καὶ εἰς ἄγγελος ἔμπορος ἀνέλαβον νὰ σώσωσιν τὴν δυστυχῆ καὶ ἐζήτησαν παρὰ τοῦ βασιλέως χάριν. Ὁ πανοῦργος οὗτος ἀπεπειράθη νὰ ὑπεκφύγῃ δι' ἀστείμων, πλὴν ἰδὼν ὅτι οὗτοι ἐτυχον κακῆς ὑποδοχῆς, ὑπέλαθε σπουδαίως :

« Δὲν ἐννοῶ πρὸς τί ἐνδιαφέρεσθε ὑπερ γυναικός, ἥτις δὲν σὰς ἀνῆκε καὶ ἦν οὔτε γνωρίζετε καὶ ὅμως χθὲς ἴσως θὰ ἐδυνάμην ν' ἀντιστῶ, ἥδη ὅμως ἐξεδόθη ἡ ἀπόφασίς καὶ πρέπει νὰ ἐκτελεσθῆ! »

Οἱ τρεῖς Εὐρωπαῖοι ἐπέμειναν, ὅτῃ μὲν ὑποσχόμενοι, ὅτῃ δὲ ἀπειλοῦντες καὶ κατάρθρωσαν νὰ πείσωσιν τὸν γηραιὸν τύραννον· ἀπεφασίσθη δὲ ν' ἀρπάσωσιν τὸ θῆμα ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν δημίων του.

Τὴν πρωτὴν τῆς ἐπιούσης ὁ Βασιλεὺς εἰσῆλθεν ἀποτόμως εἰς τὴν σκηνὴν τῶν περιγητῶν καὶ μεθ' ὅσους λυπηροῦ ἤγγειλεν ὅτι τὴν νύκτα, ἐν ἀγνοίᾳ του, ἡ γυνὴ ἐσφάγη. Μετὰ τρεῖς ὅμως ἡμέρας ἐπανῆλθε καὶ πάλιν—κατηφὴς καὶ συγκεχυμένος, διότι εἶχον παύσει νὰ τῷ παρασχωσῇ τὴν προσφιλῆ αὐτῷ δόσιν βουμίου! Ἦθελε νὰ τὴν ἀνακτήσῃ καὶ ὠμολόγησεν ὅτι ἐψεύσθη

κατὰ τὴν προλαβοῦσαν ἐπίσκεψίν του, διότι ἡ καταδικὸς ἐξῆ καὶ ἐδύναντο νὰ τὴν ἐξαγοράσωσιν ἀντὶ πραγματιῶν ἀξίας 750 φράγκων.

Ὁ κ. δὲ Κομπιέγν καὶ οἱ δύο φίλοι του ἐπλήρωσαν φόρον ἵνα τὴν σώσωσιν, ὑποσχθέντες τῷ βασιλεὶ καὶ βούμιον, ὅπερ μετὰ χαρᾶς ἐδέχθη καὶ ἀπῆλθε, φέρων τὴν γελοῖαν στολὴν του, ἵνα προεδρεύσῃ συνελεύσεως· μεθ' οὗ ἐπέστρεψε μετὰ τῆς μαύρης, ἥτις ἐννοεῖται ὅτι ἐσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ τοὺς ἐλευθερωτὰς τῆς.

Τὸ ἐσπέρας τὸ ἀθῶον πλᾶσμα, τὸ ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τῆς πωλητῆς, συνελήφθη καὶ αὐτὸς, ἐδέθη καὶ τὴν νύκτα ἐφρονεῖσθαι· εἶχον διαρρήξῃ τὴν κεφαλὴν τῆς ὑπὸ τὸ στέλεχος δένδρου καὶ ἐπειδὴ εἰσέτι ἀνέπνεε, τῇ ἀπέσπασαν τὰ ἐντόσθια!

Τοιαῦτα εἶσι τὰ ἔθιμα τῶν ἀγρίων ἐκείνων.

Ὁ κ. δὲ Κομπιέγν, καὶ τοὶ δὲν εἶχεν ἀναρρώσει ἐντελῶς, ἠθέλησε νὰ προβῆ εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ἀναπλέων τὸν ποταμόν· πρὸς τοῦτο δὲ ἐπρομηθεύθη μονόζυγα (πιρόγαι) καὶ ἐστρατολόγησε κωπηλάτας ἐκ τῆς φυλῆς τῶν Ἰνέγκα καὶ τῶν Γκάλ, ἀναδεχθέντας νὰ τὸν ὀδηγήσωσιν μέχρι τῆς χώρας τῶν Ὀκάνδα ἐπὶ τῷ ὄρει νὰ λάθωσιν προκαταβολικῶς τὴν ἀμοιβὴν των. Τούτων δὲ γενομένων ἐπέβη μίαν πιρόγαν· ἀλλὰ τὰ προσκόμματα ὁσμέραι ἀπεδεικνύοντο μεγαλύτερα.

Ἐν πρώτοις οἱ μαῦροι, ἀφοῦ ἔλαβον τοὺς μισθοὺς των, ὡς ἤθελον, ἀνέβαλλον τὸν πλοῦν καὶ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν οἱ ἡμίσεις εἶχον λειποτακτήσαι. Οἱ ἀπολειφθέντες προέβαλαν νέας ἀξιώσεις— τοῦτέστιν ἐζήτησαν αὐξήσιν μισθοῦ, ἀπειλοῦντες ὅτι ἄλλως θὰ φύγωσιν. Χάρης ὅμως εἰς τὴν εὐστάθειαν τοῦ Γαλάτου καὶ εἰς τὰς ἀπειλάς του, ἡ στάσις κατεβλήθη· οὐχ ἤττον συνεχῶς ἐδίσταζον οἱ βάρβαροι ἐνεκεν τῶν προλήψεων καὶ τῶν δεισιδαιμονιῶν των, ὅτῃ μὲν δεισχυρίζομενοι ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπερβῶσιν τὸ δεινὸν μέρος ὡς καθιερωμένον, ὅτῃ

δὲ ὑποδεικνύοντες κινδύνους καὶ τὰ παρόμοια.

Ἐκτὸς τούτων καὶ ἄλλα παροισιάζοντο προσκόμματα. Οἱ ἀρχηγοὶ ἢ βασιλεῖς τῶν μερῶν ὅθεν διέβαινον, ἀνθρωποὶ ἄρπαγες καὶ δόλιοι, ἐζήτησαν δῶρα ἵνα ἐπιτρέψωσιν τὴν διάβασιν διὰ τοῦ ποταμοῦ, εἰ δὲ καὶ μόνος, ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ὀκάνδα ὑπεδέχθη καλῶς τὸν βασιλέα· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀπειθώσας, καὶ ἰδοὺ πῶς. Ὁ κ. δὲ Κομπιέγν ἵνα εὐχριστήσῃ τὸν βασιλέα διὰ τὴν καλὴν ὑποδοχὴν, ἥς ἐτυχε, τῷ ἐδώρησε κράνος πυροσβέστου, ὅπερ ἤρρεσε πολὺ τῇ Μεγαλειότητι, ἥτις εὐχκε τὸ κόσμημα εἰς τὴν κεφαλὴν τῆς ἐνῶ ὁ ἥλιος ἦν φλογερότατος, δίχως νὰ ὑβλήσῃ νὰ τὸ ἀφαιρέσῃ, συγχρόνως δὲ ἐπὶν ὀλόκληρον φιάλην βουμίου, καὶ ταῦτα ἐπέφεραν τὸν θάνατον.

Πέραν τῆς χώρας τῶν φυλητῶν Ὀκάνδα κεῖται ἡ τῶν Ὀζυέμπα, φεβερῶν ἀνθρωποφάγων. « Προδήλως, λέγει ὁ περιγητῆς, ὑπάρχει ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀφρικῆς, ὀλίγον πρὸς βορρᾶν τοῦ ἰσημερινοῦ, μεγίστη ἐστὶ λαὸν ἀνθρωποφάγων, οἵτινες ἐκτείνονται πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς ἀνατολὰς τῆς Ἀφρικῆς. Πρὸς δυσμὰς ὑπάρχουσιν οἱ Παχουῖνοι καὶ οἱ Ὀζυέμπα, πρὸς ἀνατολὰς αἱ Μομπουττοὶ καὶ οἱ Νιάμ— Νιάμ. Ἀπαντες οὗτοι ἀναμφιβόλως μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσι καταγωγὴν. Ὁ διδάκτωρ Σβάνφουρτ ὑπολογίζει μόνον τὴν οἰκογένειαν τῶν Μομπουττοῦ εἰς 4 ἑκατομύριον ψυχῶν. Ὁ ναύαρχος δὲ Λάγγλ ὑπελόγηζεν εἰς 60,000 τοὺς Παχουῖνους, οἵτινες πρὸ ἐπτὰ ἐτῶν ἦσαν περίξ τῶν ἡμετέρων κτήσεων· ὅσον δ' ἀφορᾷ τοὺς Ὀζυέμπα οὗτοι κατέχουσιν ἑκτασίαν 400 λευγῶν. Ἀδύνατον ν' ἀνεύρῃ τις τὰ αἶτια, ὧν ἐνεκεν ἡ μεγάλη αὐτὴ οἰκογένεια ἐδέχθη νὰ διαμελιθῆ τοιοῦτοτρόπως· πιθανώτατον ὅμως ὅτι ὁ αὐτὸς πληθυσμὸς τοῦ λαοῦ τούτου, ἡ καταστροφὴ τῆς θήρας καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ πλησιάσωσιν πρὸς τὰ εὐρωπαϊκὰ καταστήματα, εἰσὶν οἱ κυριώτεροι λόγοι τῆς μεταναστεύσεως αὐτῶν πρὸς δυσμὰς καὶ πρὸς ἀνατολὰς. »

(ΟΜΠΡΟΣ ΦΥΛ Γ)

Οἱ Ὀζυέμπα, ὅπως καὶ οἱ Παχουῖνοι, ἐν ταῖς μεταναστεύσεσιν αὐτῶν ἐνίκησαν καὶ κατετρόπωσαν τοὺς λαοὺς οὗς ἀπήντων.

Πέραν τοῦ Λοπέ, τοῦ κυριώτερου σταθμοῦ τοῦ Ὀκάνδα, εἰσὶ κύριοι τῶν δύο ὀχθῶν τοῦ ποταμοῦ μέχρι πυρείας ὀκτὼ ἢ δέκα ἡμερῶν· ἀδύνατον δὲ νὰ κινήσῃ τις ἀνευ τῆς ἀδείας των, καὶ ὁ κ. δε Κομπιέγν, ὅπως γνωρίζῃ τὰς διαθέσεις των, ἐτόλμησε νὰ μεταβῆ εἰς τὴν χωρίον καὶ νὰ ἴδῃ ἕνα ἀρχηγὸν των. Οὗτος οὐδόλως ἐφαίνετο προσπνὴς οἱ δὲ περισιχίζοντες αὐτὸν δὲν ἐδείκνυον ριλικὰ αἰσθήματα· ἡ ἀρχὴ μάλιστα τοῦ διαλόγου οὐδὲν προαγγέλλει καλόν. Χάρης ὅμως εἰς τὴν φρόνησιν τοῦ περιγητῆ μου καὶ εἰς τινὰ δῶρα σπάνια, ἔλαβε τὴν διαβεβαίωσιν ὅτι παρ' οὐδενὸς θὰ πάθῃ κατὰ τὸν δυσχερῆ τοῦτον πλοῦν.

Οἱ Γκάλ καὶ ὁ Ἰνέγκα, οἱ ὀδηγήσαντες αὐτὸν εἰς Λοπέ, ἐπέστρεψαν εἰς τὰ χωρία των, οἱ δὲ Ὀκάνδα δὲν τολμῶσι νὰ προχωρήσωσι μέχρι τῆς φυλῆς τῶν ἀνθρωποφάγων, δι' ἧς ἐφείλουσι νὰ διαβῶσιν ὅπως ἀναπλεύσωσιν τὸν Ὀγγουτέ. Ἡ πλεονεξία των ὅμως ὑπερίτχυσε τοῦ φόβου, διότι ἀνελογίσθησαν ὅτι ἀπωτέρω ὑπάρχει φυλὴ πρὸς ἣν δύνανται νὰ ἐμπορευθῶσιν ἐπωφελῶς. Ὁ κ. δε Κομπιέγν εὐκόλως ἐστρατολόγησε τοὺς ἀναγκαζομένους αὐτῷ διὰ τὸν πλοῦν, ἀνθρώπους, δύο δὲ μάλιστα βασιλεῖς ἐζήτησαν νὰ τὸν συνοδεύσωσιν. Εὐθὺς ὀργανίσθη ὁ στόλος, συγκείμενος ἀπὸ τρία μεγάλα καὶ ἰσχυρὰ μονόζυγα, τρία ἄλλα μικρότερα καὶ πλήρωμα 150 ἀνδρῶν, ἀπάντων ἀποφασισμένων νὰ κωπηλατήσωσιν καλῶς καὶ νὰ ὑπερασπίσωσιν ἑαυτοὺς εἰς περιστασίαις προσβολῆς.

Τὸ θάρρος τῶν ἀγρίων ἐνίσχυσε μικρὸς ἀνὴρ φέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μέγα κάλυμμα ἐκ πιλήματος (βεπούπλικα), περὶ τὸν λαιμὸν πληθὺν περιάπτων καὶ φυλακτικῶν καὶ κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας ῥάβδον ἐφ' ἣ ἐκρέμαντο πολλὰ πράγματα λίαν σεβαστά, τούτέστι κωδωνίσκος, δαστὰ πῖθκος, χωρὶς δέρματος ἐνδρίδος, τρίχες ἐλέφαντος καὶ ποδὲς ζώου. Ὁ νεωστὶ ἐλθὼν οὕτω διεσκευ-

ασμένιος είναι πρόσωπον μεγάλης σημασίας, ὁ ὄγγαγγάρα, ὁ μέγας μάντις ἢ μάγος τῶν Ὀκάνδα. Μετὰ μυστηριώδη τελετὴν, ἤγγειλε τοῖς συνοδίταις ὅτι ὁ πλοῦς ἔσται αἰσία καὶ τὰ κέρδη ἀφθονα. Τοιαῦτα ἐλπίζοντες οἱ κωπηλάται ἐπελήφθησαν ἐρωμένως τοῦ ἔργου τῶν, καὶ τοὶ δὲ ὁ καύσων ἦν ἀφόρητος καὶ τὰ ρεύματα συνεχῶς διέκοπτον τὸν πλοῦν, ἐξ ἀμφοτέρων δὲ τῶν ὄχθων ἐφαίνετο Ὀζυέμπα ὠπλισμένοι πρὸς μάχην, οἱ ναῦται ἐκωπηλάτουσαν καλῶς. Τὴν ἡμέραν, ὅπως μὴ προσβληθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρωποφάγων, ἔπλεον εἰς τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ, βυμουλοῦντες διὰ σχοινίων τὰ μονύξυλα δσάνεις τὰ ρεύματα ἦσαν σφοδρὰ, τὴν δὲ νύκτα ἀνεκώχεον εἰς τινα ἐξ ἄμμου σύρτιν. Οὐδὲν ἀπευκταῖον εἶχε συμβῆ' ὥστε ὁ μάντις εἶχε δίκαιον.

Οὐδεὶς λευκὸς δὲν εἶχε προβῆ πέραν τοῦ Λοπέ' ἐσπέραν δὲ τινα ὁ κ. δὲ Κομπιέγγ καὶ ὁ συνοδοιπὸρος του ὑπελόγησαν ὅτι εἶχον προβῆ μέχρι 40 λευγῶν εἰς τὰ ἐνδότερα διὰ δυσχερῶν πορείων.

Ἦδη ὁ ποταμὸς ἤρχισε νὰ καθίσταται πλατύτερος καὶ ἤρεμος, ἀνευ βράχων καὶ ὑφάλων. Οἶον λαμπρὸν θέαμα διὰ περιγητήν! Ἦλπιζε δὲ νὰ μεταβῆ μέχρι τῆς τοῦ Ὀγγογγουε καὶ οἱ Ὀκάνδα ἐφαίνοντο πρόθυμοι ν' ἀκολουθήσωσι τὸν ἄνδρα, διότι ἐφρόνουν ὅτι ἐπλησίαζον εἰς τὰ χωρία ὅπου ἀγοράζουσιν ἐφθνὰ τὸν ἔλεφαντόδοντα, ὃν ἔμελλον νὰ πωλήσωσιν ἀκριδὰ λίαν εἰς τὰ καταστήματα τοῦ Γκαμπάν. Αἰζνῆς δμως ἔλ τινος δάσους ἐφάνη καπνὸς πυριδύλων καὶ ἐπτά πορθμεῖς πίπτουσι θανασίμως πληγωμένοι ὑπὸ τῶν τεμαχίων σιδήρου ἢ χαλκοῦ ἄπερ οἱ Ὀζυέμπα θέτουσιν εἰς τὰ τουφέκια τῶν ἀντὶ σφαιρῶν.

Οἱ τόσον τολμηροὶ Ὀκάνδα κατελήφθησαν ὑπὸ πανικοῦ φόβου μ' ὕλας δὲ τὰς παρακλήσεις καὶ προτροπὰς τῶν κκ. δὲ Κομπιέγγ καὶ Μάρς, ἀνέκρουσαν πρῶσαν καὶ μετὰ σπουδῆς ἐπέστρεψαν εἰς τινα νη-σὸν ὅπου τὴν προλαβοῦσαν εἶχον διανυκτερεύσει, ἐκεῖ δὲ ἔστησαν. Ὁ μέγας μάντις, ὅστις εἶχε προείπει τὴν ἐπιτυχίαν καὶ ὅστις

πραγματικῶς ἐλπίζει, ἤρξατο δημηγορῶν καὶ βαθμηδὸν ἐμπνέει αὐτοῖς θάρρος· μεθ' ὃ ἔδωκεν ἐκάστῳ ἀνὰ ἕν τῶν θαυματουργῶν φυλακτηρίων καὶ ἐπιτρέπει αὐτοῖς νὰ ἐγγίσωσιν ἀλληλοδιαδόχως τὰ πολύτιμα περι-απτα τὰ κρεμάμενα ἐπὶ τῆς βάρβου, τὰ ὅ-στα τοῦ πίθηκος καὶ τὸ δέρμα τῆς ἐνυδρί-δος· συγχρόνως δὲ οἱ δύο περιηγηταὶ δι-νειμαν αὐτοῖς σφαίρας, πυρίτιδα καὶ, τὸ ἄριστον πάντων, βράκην. Ταῦτα ἐπέφρωσαν τὸ πολεμικὸν φρόνημά των καὶ ὤρμησαν εἰς τὰ πρόσω' ἀλλ' οἱ Ὀζυέμπα τοῖς πε-ριέμενον πολυάριθμοι ἐξ ἀμφοτέρων τῶν ὄχθων, ὑβρίζοντες καὶ κραυγάζοντες λυσσω-δῶς. Ἡ μάχη ἤρξατο φοβερά, οἱ δὲ Γάλλοι διὰ τῶν τελειοποιημένων ὅπλων των τρι-μερὰν ποιοῦσι θραυσίαι εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀνθρωποφάγων. Οἱ Ὀκάνδαὶ πυροβολοῦσι γενναίως, ἀλλ' οἱ δύο βασιλεῖς, οἱ συνοδεύ-σαντες τοὺς ξένους, καταλαμβάνονται ὑπὸ δειλίας καὶ ἀποφαίνονται ὅτι πρέπει νὰ ὑ-ποχωρήσωσι. Μάτην οἱ κκ. δὲ Κομπιέγγ καὶ Μάρς διὰ παρακλήσεων, ὑποσχέσεων καὶ ἀ-πειλῶν προσεπάθουν νὰ τοὺς ἀναχαιτίσωσι· οἱ Ὀκάνδα ἐρριπτον τὰ ὅπλα των καὶ ἔφευ-γον καὶ ἐντὸς 12 ὥρων διήνησαν διὰ τῶν μονοξύλων 450 λεύγας, διάστημα ὑπερ εἶ-χον ἀναπλεύσει εἰς 7 ἡμέρας. Τὴν ἐπιούσαν ἢ συνοδία ἀφίκετο εἰς Λοπέ.

Δύο ἔτη διέμειναν οἱ Γάλλοι εἰς τὴν Ἀ-φρικὴν, ἀνεκάλυψαν δὲ μέρη τέως ἄγνωστα. Ἐν τῷ συγγράμματί του οἱ κκ. δὲ Κομπι-έγγ καὶ Μάρς πολυτίμους παρέχουσι πλη-ροφορίας περὶ τῶν ἡθῶν καὶ ἐθίμων τῶν ἀγρίων, περὶ τῆς γλώσσης αὐτῶν, κτλ., κτλ.

Ὀλίγα ἔτι τοιαῦτα ἐκδρομαὶ καὶ ἡ Ἀ-φρικὴ γενήσεται γνωστὴ καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν ἔκτασιν.

E. A. I.

#### ΟΛΙΓΑ ΤΙΝΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΝ ΙΩΝΙΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ.

Ἐπὶ μίαν ὥραν πεζῇ πρὸς δυσμὰς τοῦ Τουρμπαλιεῦ, ἀφ' οὗ διέβη τις ποταμὸν τι-να, ἴσως τὸν Ἀστραῖον, ὡς θέομεν ἰδεῖ πα-ρακατιῶν, κεῖται ἐπὶ τῶν προπόδων τῆς σειρᾶς τοῦ ὄρους, τοῦ διέκοντος ἐκ Βορρᾶ πρὸς Νότον πρὸς τὸ Γαλλήσιον, μικρὸν ὀ-θωμαν. χωρίον καλούμενον Γενίκιοι.

Δεξιόθεν καὶ παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο πρὸς βορρᾶν κεῖται ὡραιότατος λόφος, ἐνούμενος διὰ λαίμου μετὰ τῆς ὑπερκειμένης σειρᾶς τοῦ ὄρους, σχηματίζοντος δύο φάραγγας, ἐκδιδοῦσας πρὸς Α. ἐν τῷ μνησθέντι πο-ταμῷ.

Τὸ ὕψος τοῦ λόφου δὲν υπερβαίνει, ὑπο-θέτω, τὰ 200 βήματα, ἢ δὲ τῆς κορυφῆς περιφέρεια τετειχισμένη δι' ὡραίων πελεκη-τῶν λίθων, μήκ. 0,60, ὕψ. καὶ πᾶχ. 0,40 περίπου καὶ κυκλοτερῆς σχεδὸν οὕσα ἔχει διάμετρον 200 περίπου βημάτων. Τὸ ἔδα-φος εἶναι ὀμαλὸν καὶ κλίνει κατὰ τι πρὸς Ν., ὅπου σώζεται ἠρειπωμένη δεξαμενὴ με-ταγενεστέρων χρόνων, ἧς σώζεται εἰσέτι καὶ μέρος τοῦ θόλου. Ἰχνη μίαις πύλης τῆς Ἀκροπόλεως ταύτης σώζονται πρὸς Δ., ὀ-πόθεν ἢ ἄνοδος τυγχάνει ὀμαλωτέρα, ἔνεκα τοῦ συνέχοντος αὐτὴν λαίμου μετὰ τοῦ ὑ-περθεῖν ὄρους.

Κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τῆς Ἀ-κροπόλεως ἐκτείνονται, κατὰ τὴν κατωφέ-ρειαν, Βυζαντινὰ τείχη, σχηματίζοντα ἐπί-μηκος παραλληλόγραμμον 200 περίπου μ. μήκους, πλάτους δὲ πρὸς μὲν τὸ βάθος 60, πρὸς δὲ τὸ πρόσωπον 40 μ. περίπου.

Καὶ τὴν μὲν πρόσωψιν ἀποτελεῖ τοῖχος ἀρχαίας οἰκοδομῆς ἐκ πελεκητῶν λίθων, ὡς τῶν τῆς Ἀκροπόλεως, καὶ τοὶ ἐκ τῶν ἐν ταῖς ἑσθιαῖς ἐκτισμένων στηλῶν καθ' ὀριζόντιον γραμμὴν δύνανται νὰ θεωρηθῶσι ὡς Βυζαν-τινὰ, ἢ δὲ πρὸς τὸ βάθος πλευρὰ ὀρίζεται διὰ τῆς Α. πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως.

Δύο βήματα φαίνονται εἰς τὰς δύο κα-τὰ μῆκος πλευρὰς, ἀνὰ ἕν ἐν ἐκάστῃ πλευ-

ρᾷ, ἅτινα ἴσως δεικνύουν τὴν θέσιν τῶν πυ-λῶν τοῦ κτιρίου.

Παρὰ τὴν νότιον πλευρὰν τοῦ λόφου δι-ακρίνονται ἴχνη τειχῶν θεάτρου, ὀλίγον δ' ἀπωτέρω τούτων λείψανα ἀρχαίας οἰκοδο-μῆς καὶ προσωτέρω τεμάχια ἀρχαίου ὕλι-κου, ἐφ' ἧς θέσεως ἀνεσκάφη ἢ ἐπιτύμβιος πλάξ, ἧτις φέρει τὸ ὄνομα τῆς πόλεως

« τῆς Μητροπολεῖτων βουλή » κτλ.

Βλ. « Ὀμήρου » φυλ. Φεβρουαρίου 1877.

Περὶ τῆς ἐν Ἰωνίᾳ Μητροπόλεως ὀλίγα ἀ-ναφέρουσιν οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, καὶ μο-λαταῦτα ἀρκούντως περὶ τῆς θέσεως αὐτῆς μᾶς διαφωτίζουν.

Ὁ Στράβων βιβλ. XIV, 632, ἀναφέρει· αὐτὸ οὖν τὸ ἐξ Ἐφέσου μέχρι Σμύρνης ὁ-δὸς μὲν ἔστιν ἐπ' εὐθείας τριακόσιοι εἰκο-σι στάδιοι· εἰς γὰρ Μητρόπολιν ἑκατὸν καὶ εἰκοσι στάδιοι, οἱ λοιποὶ δὲ εἰς Σμύρ-ναν.

Ὁ Πλίνιος καὶ ἄλλοι ποιοῦνται μείαν ἀπλῶς τῆς πόλεως, ἐν δὲ τοῖς ἐπισκοπικοῖς καταλόγοις φαίνεται τὸ ὄνομα τῆς Μητρο-πόλεως ὡς ἔδρα ἐπισκοπῆς.

Ἐκ τῶν νεωτέρων ὁ Hamilton σημειοῖ· « Ὅποτε εἴμεθα ἀπέναντι τοῦ χωρίου Τουρ-μπαλί, ὑπερ κεῖται σχεδὸν ἐν τῷ μέσω τῆς πεδιάδος, μικρὸς στρογγύλης λόφος διεκρί-νετο ἐξ εὐωνύμων, \*) ἀντικρὺ τῆς σειρᾶς τῶν ὄρεων, ἐφ' οὗ ὑπῆρχον ἀρκετὰ εἰρηπεία κτι-ρίων καὶ ἰδίως τινος ὀμοιάζοντος μὲ φρού-ριον ἢ ἀκρόπολιν.

Δὲν τὰ ἐξήτασα μὲν ἐγὼ, ἀλλ' ὁ Κύριος Strickland, ὅστις ἐν προηγουμένη περιη-γήσει τὰ ἐπεσκέφθη, ἀνεῦρε, ἴχνη καταφανῆ ἐλληνικῶν τειχῶν, καθαρῶς μαρτυροῦντα τὴν θέσιν τῆς Μητροπόλεως, ὀριζομένης ἐν τοῖς ὀδοιπορικοῖς ἐν τῷ ἡμίσει τῆς μεταξὺ Ἐφέσου καὶ Σμύρνης ὁδοῦ. Τὸ ὄνομα τοῦ χωρίου καὶ τῆς πεδιάδος τοῦ Τουρμπαλιεῦ εἶναι ἀναμφιλέκτως παρασφωρὰ τοῦ ὀνόμα-τος τῆς Μητροπόλεως, ὡς ἐξῆς· Μητρόπολις, Τρόπολις, Τρόμπολι, Τόρμπολι, Τούρμπαλι.

Δύο μίλια πέραν τῶν εἰρηπείων τούτων

\*) Ἐπέστρεψεν ἐξ Ἐφέσου εἰς Σμύρνην.



Ἐπί μεγάλης λάρνακος χρησιμευούσης ὡς δεξαμενῆ τῆς παρὰ τὸδοικητήριον κρήνης.

ἦν τινα σπρόν οὐδ[εν] ἐξέστ[αι] μετακομ[ισα]ι . . . ΜΑΕΜ . . . ΙΝΕ.ΠΕΝ  
ὁ τομῆσας τι τοιοῦτον ἀποτείσει τῷ ἱερωτάτῳ ταμείῳ Χ λδφ. Κή-  
δονται δὲ τῆς σοροῦ Ἰούνιοι Ἀλέξανδρος καὶ Ποτάμων καὶ κληρονόμοι  
αὐτῶν. Ζώσιν. Ταῦτας τῆς ἐπιγραφῆς ἀντίγραφον ἀπέτεθη ἰς τὸ ἐν Ἰε-  
ρέσῳ ἀρχεῖον.

Ἐπί πλακῆς, ὕψ. καὶ πλ. 0,30 ἐστρωμέ-  
νης ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας Ἰωσήφ Δημητρίου,  
ἐν συνοικίᾳ Ἐσκή Μεχκεμέ.

. . . . . εἰς προσκόσ[μην] . . . . .  
. . . . . μην τοῖς πρεσβ . . . . .  
. . . . . κοντες καὶ ὁ πα . . . . .  
. . . . . ωσαν ὑπὸ πάντ[ων] . . . . .  
. . . . . δικαίως ὁ μὲν . . . . .  
. . . . . τῶ Ἡρώω προσκόσ[μην] . . . . .  
. . . . . ὁ]πογεγραμμένη. . . . .  
. . . . . ες γραπταὶ NON. . . . .  
. . . . . μ]αρμάρينوι τετρ[άγωνοι] . . . . .  
. . . . . τετ[ράγωνα] δύο ΖΩ . . . . .  
. . . . . μαρμάρι . . . . .

Ἐξ ἐκτυπώματος ληφθέντος ὑπὸ τοῦ Ἐλ-  
ληνοδιδασκάλου Θεοφάν κ. Δ. Γκράτσου.

Ἐπί ἐπιτυμβίου ἀναγλύφου, ὕψ. 0,70  
πλ. 0,50, εὐρύσκομένου ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἱα-  
τροῦ Καρόλου.

Νέων Ἀπολοστράτου,  
Μένανδρος Νέωνος, Ἀλκαῖος  
Νέωνος.

Τὰς ἀκολουθοῦς ἐπιγραφὰς ἀντίγραψα  
ἐντὸς τοῦ χωρίου Φάττα, 3 ὥρας ἀπέχοντος  
πρὸς ἀνατολὰς τῶν Θεοφῶν.

Ἐπί πλακῆς, ὕψ. 0,70, πλ. 0,35 ἐρριμμέ-  
νης ἐντὸς τοῦ παρὰ τὸ ὄθωμ. τέμενος νε-  
κροταφείου.

Θεῶ Ὑψίστω.  
Νεικηφόρος Ἐρ-  
μοκράτου ἱερε-  
ῦ]ς σὺν καὶ Ἐρμο-  
κρ]άτει τῶ ἀδ[ελ-  
φῶ] τὸν βωμῶ[ν]  
ἀνέσ]τησαν.  
Ἐτ]ους ΣΚ.

Ἐπί τετραγώνου στήλης, ὕψ. 0,26, πλ.  
0,42, πάχ. 0,30, κειμένης ἐντὸς τοῦ περι-  
βάλλου τῆς οἰκίας τοῦ Χαμτζᾶ.

ὑπὲρ τῆς τοῦ Αὐτοκρά-  
τορος Τραϊάνου Καίσαρος  
Σεβαστοῦ τύχης. Εὐτυ-  
χος Πολέμου Χ ἐν. Εὐ-  
. . . . . Ηρακ . . . . .  
ΕΟ . . ΣΓΟΜ . . . . .  
ον λογιστεύοντος Ἡρακλείου.

Σημ. Τῶν δύο τελευταίων γραμμῶν τὰ  
γράμματα εἶναι μικροτέρου σχήματος τῶν  
προηγούμενων.

Ἐπί λίθου, ὕψ. 0,36, πλ. 25, ἐκτισμέ-  
νου ἐντὸς τοῦ ἀχυρώνος τοῦ Χατζῆ Ἰμάμη.

Τοῦτο τὸ μνημεῖ-  
ον ἐποίησεν Ἀμ-  
μιανός . . Τ . . ΩΝ

40 . . . . . ἐγγο-  
. . . . . τοῖς  
. . . . . ΟΥΑΠΘΟΝΑ  
. . . . . ΕΡΩΔΕΟΥΔ

44 . . . . . ἐστὶν τεθν  
. . . . .

ΠΕΡΙ ΤΙΝΩΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΤΑΦΩΝ  
ΕΝ ΛΥΔΙΑ.

Ἐν μεταξὺ Καύστρου καὶ Μεσσαυρίδος  
πεδῖον τέμνει σειρά χαμηλῶν ὄρεων, διη-  
κόντων σχεδὸν μέχρι Θεοφῶν, ἀπολήγουσα  
εἰς ἀρκετοὺς χλοερούς λόφους ἐκτεινομένους  
μέχρι (Αλρίσης) τοῦ Γιαννί Τσιφλίχ.

Ἐπί τινος τῶν λόφων τούτων Σεϊτάν—  
Κεσίκ—Τεπεσί\*καλουμένου εἰς 3[4 τῆς ὥ-  
ρας ἀπόστασιν ἀπέναντι τῶν Θεοφῶν ἀνε-  
σκάφησαν πρό τινος δύο τάφοι ἢ σήματα  
(tumuli), οἵτινες, φαίνεται ὅτι εἶχον συλη-  
θῆ ἐν ἄλλῃ τινι ἐποχῇ.

Καὶ ὁ μὲν πρὸς τὸ χαμηλότερον μέρος  
κειμένος ἔχει μῆκος 2,50 μ. καὶ 0,70 πλ.  
κατεσκευασμένος ἐκ λευκοῦ μαρμάρου, κα-  
λῶς ἐξεργασμένου ἐσῶθεν, ἐσκεπάζετο δὲ  
κατὰ πλάτος ἐκ τριῶν ὀγκωδῶν μαρμάρων,  
τῶν ὁποίων ἡ πρὸς τὰ ἔσω ἐπιφάνεια ἦτο  
ὠσαύτως καλῶς εἰργασμένη.

Ὁ δὲ ἕτερος, ὁ πρὸς τὴν κορυφὴν τοῦ  
λόφου, οὔτινος τὸ ὕψος ἴσως δὲν ὑπερβαίνει  
τοὺς 60 πόδας, ἀπετελεῖτο ἐξ ἐνὸς τετρα-  
γώνου ὀμματίου 1,95, ὕψους δὲ 2,46 μ.

Τὸ μάρμαρον εἶναι λευκότερον καὶ κα-  
λῶς λελαξευμένον αἱ τέσσαρες ἐσῶτερικαὶ  
πλευραὶ τοῦ ὀμματίου ὡς καὶ ἡ ὄροφῆ, ἐκ-  
τὸς τοῦ πρὸς τὸ ἀπέναντι τῆς εἰσόδου μέ-  
ρους καὶ πρὸς τὴν βᾶσιν ὅπερ ἦτο ἀτεχνῶς

λελαξευμένον ὕψ. 0,84 καὶ καθ' ὄλον τὸ  
πλάτος, ὅπερ ἀπετέλει, ὡς φαίνεται τὴν  
λάρνακα.

Ἡ θύρα τῆς εἰσόδου βλέπει πρὸς ἀνατο-  
λὰς, ἔχει πλ. 0,70, ὕψος δὲ 1,72, ἐκατέ-  
ρωθεν δὲ τῆς εἰσόδου πρὸς τὸ ἔξω μέρος ἐπὶ  
1/2 μέτρα ἐσχηματίζετο ἄνοδος ἐσκεπασμένη  
διὰ μαρμάρων ἀκατεργάστων.

Οὐδὲν ἴχνος γράμματος φαίνεται ἢ ἄλλο  
τι. Τέσσαρες μόνον κεφαλαὶ μικραὶ ἐκα-  
τέρωθεν τῶν πρὸς τὴν θύραν γωνιῶν ἀνά  
μίαν, εἰσὶν γεγλυμμένοι ἐν ἐκτύποις (hauts  
reliefs) εἰκονίζουσαι ἴσως τὸν Ἥλιον.

Τὸ οἰκοδόμημα ἀπαρτίζεται ἐκ 5 σειρῶν  
μαρμάρων, ἀνά δύο ἐν ἐκάστῃ σειρᾷ. Εἰσὶν  
δὲ προσηρμοσμένα διὰ συνοχῶν σιδηρῶν  
(crampans) ἐγκεκολλημένων διὰ μολύβδου.

Ἡ ὄροφῆ ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν ὀγκωδῶν  
μαρμάρων ἐν ταῖς συναφείαις τῶν ὁποίων ἦ-  
το κεχυμένος μολύβδος καὶ ἐπ' αὐτοῦ χρίσμα  
ἐκ πηλοῦ.

Ἐκ τοῦ ὄραίου τούτου ὕλικου ὠφελοῦν-  
ται δυστυχῶς σήμερον μόνον τὰ νεκροτα-  
φεῖα τῶν Ἑβραίων, εἰς 2 προστρέχουσι δυ-  
στυχῶς καὶ μάρμαρα μετ' ἐπιγραφῶν, ἀφ'  
οὗ πρῶτον ἐξαλειφθῆ καὶ τὸ ἐλάχιστον ἴ-  
χνος τῶν ἀριστικῶν τούτων μνημείων.

Καὶ δὲν εἶναι οἱ ξένοι τόσον ἀξιοκατάκρι-  
τοι διὰ τὸν βανδαλισμὸν τούτου, ὅσον οἱ  
εἰς τὰ μέρη ταῦτα πλούσιοι ὁμογενεῖς, οἵτι-  
νες δὲν φροντίζουσι καὶ περὶ αὐτῶν, ἀφοῦ  
δὲν ὑφίσταται ἄλλος τις ἀντιλήπτωρ.

Ἀριστοτέλης Μ. Φοιτητὴρ.

### ΟΙ ΚΟΥΡΔΟΙ ΟΙ ΑΡΜΕΝΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΟΣΣΗΤΑΙ.

Ὁ κ. Prichard οὕτω περιγράφει τοὺς φυσικοὺς χαρακτῆρας τῶν τριῶν τούτων λαῶν. «Τὸ Κουρδιστάν ἦτοι ἡ χώρα τῶν Κούρδων, ἥτις εἶναι ὑψηλὴ τις γῶρα ὄρεινὴ τεμνομένη διὰ βραθειῶν κοιλάδων, κείται μεταξύ τοῦ μεγάλου ὄροπέδιου τῆς Περσίας καὶ τῶν πεδιάδων τῆς Μεσοποταμίας. Τὸ δὲ κυρίως Κουρδιστάν ἐκτείνεται ἀπὸ τὰς μεγάλας λίμνας τοῦ Ὀρμιάχ καὶ τοῦ Βῆν μέχρι τῶν συνόρων τοῦ Λουρυστάν. Μεταξὺ τῶν κατοίκων τοῦ Κουρδιστάν ὑπάρχουσι χριστιανοὶ ἐκ Συρίας, ἀναχωρήσαντες ἄλλοτε ἐκ τῆς χώρας ταύτης ἕνεκα τῆς πρὸς τὴν νεστοριανὴν αἵρεσιν ἀγάπης αὐτῶν ὁμιλοῦσι δὲ ἔτι τὴν συριακὴν γλῶσσαν ἄλλ' ὁ μεγαλύτερος πληθυσμὸς συνίσταται ἐκ μουσουλμάνων ἡμιβαρβάρων, οἵτινες εἰσὶν οἱ ἀληθεῖς Κούρδοι, οὗτοι δὲ ἐστὶ διακλαδισμὸς τις τῆς ἀριανῆς φυλῆς, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς γλώσσης αὐτῶν. Διαιροῦνται εἰς πολλὰς φυλὰς διαφερούσας ἀλλήλαις κατὰ τὴν γλῶσσαν εἰσὶ δὲ ἐν μέρει πεπολιτισμένοι καὶ ἐν μέρει βάρβαροι. Οἱ δὲ βόρειοι Κούρδοι διαιροῦνται εἰς φυλὰς κατεχούσας τὰς τέσσαρας ἐπαρχίας τοῦ Βαχδινάν, Βουκτάν, Χακαρί καὶ Ραθανδίξ· αἱ νότιαι φυλαὶ ὑπόκεινται νῦν ὑπὸ τὸ πασαλίκιον τοῦ Σουλεϊμανιγιέ.

Οἱ Κούρδοι παρίστανται ὑπὸ τοῦ ἱεραποστόλου Hoernle, πρὸς τὸν ὁποῖον ὀφείλομεν τὴν καλλιτέραν περιγραφὴν τῆς χώρας καὶ τῶν κατοίκων τῆς, ὡς ἄνθρωποι εὐρωστοὶ μὲν κατὰ τὸ σῶμα ἀλλ' ἀγροῖκοι κατὰ τὸν χαρακτῆρα. Εἰσὶ ρωμαλεώτατοι, ἔχουσι πλατεῖς ὄμους, τὴν ὄψιν φαῖαν, τὰς τρίχας μελανὰς, τοὺς ὀφθαλμοὺς μικροὺς, τὸ στόμα μέγα καὶ φυσιογνωμίαν ἀγρίαν.

Οἱ δὲ Ἀρμένιοι ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ἔθνος Ἰνδοευρωπαϊκόν. Ἡ γλῶσσα αὐτῶν ἔχει συγγενείας μετὰ τῶν ἀρχαιοτάτων διαλέκτων τῆς Ἀριανῆς φυλῆς· αἱ δὲ ἀρχαιόταται αὐτῶν παραδόσεις συνδέουσι τὴν ἱστορίαν των

μετὰ τὴν τῶν Μήδιον καὶ τῶν Περσῶν. Εἶναι δαλαδῆ κλάδος καταγόμενος ἐκ τοῦ αὐτοῦ στελέχους ἐξ οὗ καὶ ἱρανικὸς λαός. Οἱ Ἀρμένιοι εἰσὶ προσκεκολλημένοι λίαν σταθερῶς εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν. Ἐκατὸν χιλιάδες περίπου Ἀρμένιοι πρεσβεύουσι τὸ ρωμαϊκὸν δόγμα. Οἱ Ἀρμένιοι εἰσὶν ἐξαίρετοι ἕνεκα τῆς κανονικότητος τοῦ προσώπου αὐτῶν. Οἱ ἄνδρες εἰσὶν ὑψηλοῦ ἀναστήματος. Ἐχουσι δὲ τὸ δέγμα λευκόν, τοὺς δὲ ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς τρίχας μελανὰς.

Ὁ τελευταῖος κλάδος τῆς ἐν Ἀσίᾳ Ἀριανῆς φυλῆς εἶναι ὁ τῶν Ὀσσητῶν, κατοικῶν μικρὴν μέρος τῆς σειρᾶς τοῦ Καυκάσου διότι τὸ μεγαλεῖτερον μέρος τῶν κατοίκων τῶν ὄρων τούτων ἀνήκει εἰς τὰς διακεκριμένας φυλὰς τῶν Ἰνδοευρωπαίων.

Οἱ Ὀσσηταὶ εἶναι λαὸς βάρβαρος, ἐπιδομένος εἰς τὴν διαρπαγὴν, κατοικεῖ δὲ τὰς ὄρεινὰς χώρας αἵτινες κείνται πέραν τοῦ Τερέκ. Ἡ γλῶσσα των ὁμιλεῖται ὑπ' αὐτῶν μόνον ἀποκλειστικῶς, ἀλλ' ἔχει πολλὰς λέξεις καὶ ἐκφράσεις εὗρισκομένας ἐπίσης εἰς τὴν γερμανικὴν, σλαβικὴν καὶ περσικὴν. Ἐκ τῶν ἐξωτερικῶν χαρακτῆρων οἱ Ὀσσηταὶ ὁμοιάζουσι καθ' ὅλοκληρίαν πρὸς τοὺς χωρικοὺς τῆς βορείου Ρωσσίας ὡς δὲ ἐκεῖνοι, ἔχουσι καὶ οὗτοι γενικῶς τὰς τρίχας καστανόχρους ἢ ξανθὰς, ἐνίοτε δὲ καὶ γέλειον ἐρυθροῦν. Φαίνεται ὅτι εἶναι ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῶν ὄρων τούτων.

A. K.